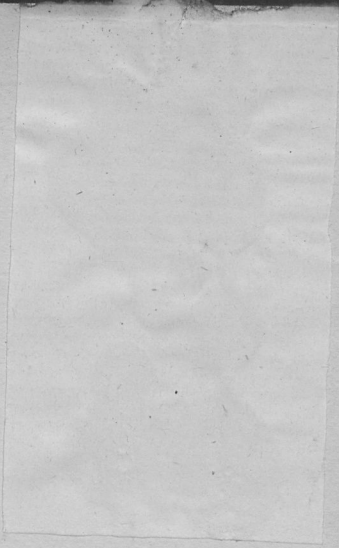

Da 700

3804

De vigtigste Udtryk

for

Begreberne Herre og Fyrste

i de semitiske Sprog.

Et Bidrag til semitisk Etymologi

af

E. Blix, †

Universitets-Stipendiat.

Kristiania.

Det Mallingske Bogtrykkeri.

1876.

De vigtigste Udtryk

for

Begreberne Hætte og Kyster

Denne Afhandling er af det historisk-philosophiske Facultet kjendt
værdig til at forsvares for den philosophiske Doctorgrad.

Christiania, d. 16. Februar 1876.

O. Rygh,

f. T. Facultetets Decanus.

Et Bidrag til semitisk Etymologi

af

E. Rygh

Universitets-Professor

Kristiania

Det Historisk-Philosophiske Facultet

1876

92

Indledning.

Hensigten med nærværende Afhandling er at levere en sammenlignende etymologisk Undersøgelse af de semitiske Ord, som betyde Herre, Fyrste o. l. Flere af disse Ord ere med Hensyn til Oprindelse og Grundbetydning meget dunkle, og med Hensyn til enkelte af dem er man hidtil saa lidet paa det Rene, at man neppe vil finde to Ordbøger, der ere enige om vedkommende Ords egentlige Betydning. Hvis man f. Ex. vil slaa efter Stammen שָׂר (שרה), hvoraf שָׂר (sar) Fyrste, vil man finde, at den efter Gesenius eg. betyder »ordnen«, efter Fürst: »edel, vornehm sein«, efter Meier: »scheiden, entscheiden« osv.; ikke meget større Enighed vil man finde angaaende Ord som *ba'al*, *melek* o. a. For her at vinde en sikker Erkjendelse maa man naturlig tage sit Udgangspunkt i den Verbalstamme, hvorfra Ordet nærmest er udgaaet (her שָׂר), for om muligt af den og dens øvrige Derivater at erkjende den Grundforestilling, hvoraf de alle lade sig forklare. Og i enkelte Tilfælde kan vel Undersøgelsen standse hermed, nemlig hvor Stammeverbet virkelig opviser en Betydning, hvoraf alle de øvrige let og naturligt lade sig aflede, og som da bliver denne Stammes Grundbetydning. Men selv i dette heldigste Tilfælde kan det dog endnu ofte være Tvivl underkastet, om den saaledes fundne Bet. virkelig er den første og oprindelige; i Regelen vil man for at opnaa det sikrest mulige Resultat være nødt til endvidere at sammenstille den givne Stamme (שָׂר) med de formelt nærmest beslægtede (שרה, שָׂר osv.) for saaledes om muligt at naa frem til en for dem alle fælles Betydning, der da bliver Grundbetydningen for hele Roden שָׂר (sar). Endnu mere gjelder dette naturligvis der, hvor det nærmeste Stammeverbum enten ikke er i Brug eller kun

bruges i Betydninger, hvoraf Nominet ikke paa nogen rimelig Maade lader sig forklare. I ethvert Fald vil det saaledes være sikrest at gaa tilbage til Ordets egentlige Rod, forsaavidt denne lader sig udfinde.

Men hvad er saa Roden? Her staa igjen afvigende Synsmaader mod hverandre, idet Nogle betragte den trekonsonantiske Stamme (שרר) selv som den egentlige og oprindelige Rod, saaledes navnlig de Ældre efter de jødiske og arabiske Grammatikers Forbillede (Hebr. שֶׁרֶשׁ, arab. أصل radix); medens Andre betragte og betegne שרר, שרה, שור osv. ikke som oprindelige Rødder, men som Stammer, afledede af den fælles Rod שר (radix primaria s. bilittera, Urwurzel). I denne Henseende vil nærværende Afhandling søge at gjøre den Opfattelse gjeldende, at der i Semitisk overhoved ikke gives oprindelige trilittere Rødder, men at alle de egentlige Rødder gjennemgaaende ere bilittere ש: kun bestaa af to Konsonanter, hvoraf da de saakaldte radices trilitterae ere afledede (Stammer). Denne Anskuelse har i den senere Tid fundet flere fremragende Talsmænd, fremfor Alle Prof. Fleischer¹, og er allerede paa god Vei til at blive almindelig anerkjendt som et af de største Resultater af de nyere Forskninger paa dette Omraade. Men medens man saaledes mere og mere bliver enig i selve Principet, saa raader der dog paa den anden Side endnu megen Uenighed og Uklarhed saavel om Røddernes egentlige Betydning som om de enkelte Stammers Forhold til disse Grundrødder. Her ligge endnu vide Felter ubearbejdede, og nærværende Arbeide er da et Forsøg paa for de her behandlede Ords Vedkommende at gennemføre og nærmere begrunde den nævnte Opfattelse, idet jeg vil føre alle vedkommende Stammer tilbage til deres bilittere Rod, søge at eftervise den primitive Grundanskuelse, hvorfra de enkelte Betydninger udgaa (Rodens Grundbetydning), ved Sammenstilling af en Flerhed af de afledede Stammer, samt paa vise de Overgange, hvorigjennem Stammernes Hovedbetyd-

¹ S. f. Ex. hans Anm. til Böttchers Afhandling i Höfers „Zeitschr. für die Wissenschaft der Sprache“, Bd. III, 1 flg.

ninger udvikle sig af den opstillede Grundbetydning, og saavidt muligt belyse dem ved sikre Analogier fra andre Sprog.

Den Sammenligning mellem de semitiske Rødder paa den ene og indogermaniske paa den anden Side, som man vil støde paa i denne Afhandling, er derimod her et mere underordnet Moment. Om en virkelig frugtbar Sammenligning paa dette Felt kan der først da blive Tale, naar man paa begge Sider er kommen til fuld Klarhed om Ordenes virkelige Rødder og deres Grundbetydninger; thi forudsat, at der er noget Slægtskab mellem Semitisk og Indogermanisk, saa maa dette efter Sagens Natur især vise sig i Sprogenes Grundbestanddele, de primære Rødder, hvorfor det meste af de ældre Sammenligninger bortfalder som uholdbart, fordi man sammenlignede hele Ord, der havde en tilfældig Lighed i Klang, men som ved nærmere Undersøgelse vise sig at stamme fra grundforskjellige Rødder. Naar saaledes Gesenius og Fürst sammenstille מֹשֶׁל (*mošél*) Hersker med βασιλευς, idet de sætte »Roden« *masal* (= arab. *basal*) = gr. *basil*, medens det sande Forhold er, at מֹשֶׁל kommer af Roden *mas'*, βασιλευς derimod af den baade i Form og Betydning forskjellige Rod βα (s. מִשַׁל), — eller naar Rud. v. Raumér i sine Unters. über die Urverw. der semit. und indoeurop. Sprachen (3. Fortsetz. S. 5) sammenligner רעה pavit, רֹעֵה (*ro'e*) Hyrde og Konge (af Roden רע *ra'* se, vogte) med det lat. *rex* (af R. *rag* strække): saa have de ladet sig vildlede af »die Sirene des Gleichklangs«, som Pott udtrykker det. — Bedre bliver det naturligvis ikke, naar man af en indogerm. Rod lader sig forlede til at sønderlemme et semitisk Ord, for at faa det ene eller andet Stykke deraf til at stemme med et Sanskritord, uden at den saaledes tilveiebragte »Rod« har nogensomhelst Hjemmel i vedkommende Sprog, som naar Fürst f. Ex. af סֶכֶן (*sakan*) udfinder en Rod כן (*kan*) skjære, stikke, der skal være = skr. *khan*, pers. *ken* (fodere), medens denne Rod כן betragtet fra det hebr. Sprogs Standpunkt viser sig som umulig allerede af den Grund, at det vilkaarlig bortskaarne כ ikke kan være Præfix, men nødvendig maa høre med til Roden. Disse Exempler tør være tilstrækkelige til at vise, hvilke Afveie man her kan komme ind paa, og opfordre os til den yderste Forsigtighed. — Der

er kun een Vei, som her kan føre til sikre Resultater: først maa man ud af det Semitiske selv finde den virkelige, levende Rod; da først kan der være Mening i at se sig om efter mulig beslægtede indogermaniske Rødder.

Har man saaledes i det anførte Ex. (*sakan*) først erkjendt den rigtige Rod סך, שך (*sak*) skjære, stikke, være skarp, hvoraf שִׁבִּיר, aram. סִבִּיר (*saklîn*) culter, securis; سَكَا (*sakka*) resecut, سَكَا (*sikka*) vomis, aratri ferrum terram sulcans; سَكَا (*sak*) infixit, סכסך (*siksek*) instigavit; سִתִּיק (*s'akka*) transfixit; שִׁךְ (*sek*) spina, שִׁכָּה (*sukka*) telum acutum, شوك (*s'auk*) id.; שכא, סכא (*sakâ*) se, skue (eg. gjennembore el. fixere med Blikket), שכל (*sakal*) være skarpsindig, klog osv., — da kan det naturlig kun endmere stadfæste Rigtigheden af det saaledes Fundne, naar nu ogsaa det Indogermaniske opviser en aldeles identisk Rod *sak* (lat. *sec*, germ. *sah*, *seh*), hvoraf *sec-o* (skjære), *securis*, *secula* (Sigd); ght. *sëhan*, *sah* (se), *sahs* culter, *sëh* (Sech) Plovjern, Plovskjær osv.

Hvor nu en saadan indogerm. Rod af sig selv frembød sig til Sammenligning, der har jeg da ogsaa anført den, i Regelen efter Fick's vergl. Wörterb. der indog. Sprache (Göttingen 1870) eller Curtius's Grundzüge der griech. Etymologie (2te Aufl.).

Efter disse indledende Bemærkninger gaar jeg over til Behandlingen af de enkelte Ord for Herre og Fyrste, idet jeg opfører dem hver for sig i Artikler, ordnede efter Ligheden i Betydning.

אָדוֹן

Ordet אָדוֹן (*adôn*), der i Hebraisk hører til de almindeligste Betegnelser for Begrebet Herre, er aldeles ukjendt i Arab., og i Aram. forekommer kun en enestaaende Levning deraf i et Egennavn, בַּלְאָדָן; derimod synes det at have været almindeligt i Fønikisk, hvor det oftere forekommer i Indskrifter, og hvorfra det igjen er gaaet over til Grækerne. Og endelig gjenfinde vi det i det assyriske *adan*, *adannu* (s. Opperts Gram. § 212). Dets høie Ælde fremgaar af dets tidlige Brug som Betegnelse for Gud (אֱלֹהֵי אֲדֹנָי *Ex.* 23, 17; אֲדֹנָי *kun om Gud, Gen.* 18, 30 o. fl.) og af dets Overgang til Egennavn for en enkelt fønik. Guddom (*Adonis*).

Ordets Forklaring volder forsaavidt Vanskelighed, som det ogsaa i Hebraisk staar temmelig ene, og et Stammeverbum אָדָן, hvoraf det kunde afledes, ikke er i Brug, hvorfor ogsaa Gesen. i sin Thesaurus opfører det under דָּן (*dân*), hvorved altsaa Alef bliver prosthetisk. Da imidlertid Ordet אֲדֹנָי (*eden*), hvori אָ tydeligt er behandlet som radikalt, alligevel nøder os til at antage en Stamme אָדָן, saa bliver det ogsaa naturligt at henføre אֲדֹנָי hertil. — Men forudsætte vi saaledes et Verbum אָדָן (*adan*), saa er der igjen delte Meninger om dettes Oprindelse og egentlige Betydning, idet Nogle (som E. Meier, hebr. Wurzelwörterb.) henføre det til Roden אָד (*ad*), medens Andre afledte det af R. דָּן (*dan*). Og begge Afledninger ere formelt mulige, da Alef oftere i Stammer אָ"נ er af sekundær Oprindelse, saa at den primære Rod indeholdes i de to sidste Konsonanter.

Roden אָד betyder trykke, presse: ¹⁾ trykke ned, tyngre, besvære; אָד ('adda) oppressit, supervenit; אָד ('ád) gravitate pressit, gravavit, אָד onus, pondus cet. ²⁾ trykke sammen, compressit, krumme, bøie; saaledes אָד incurvavit og אָד curvus fuit; ³⁾ intr. være compres, kompakt, tæt og tyk: ^{a)} være tæt = fast, haard, stærk (derb); saa אָד ('ád 'íd) durus, firmus, robustus, potens fuit; causat. firmavit, corroboravit, adjuvit, אָד ('adá) id.; אָד אָד durus, gravis, אָד ('ad, 'id, 'ud) robur, vis, potentia, victoria; hebr. אָד robur, vis og adverb. valde, meget; — אָד ('adá) incrassuit lac; אָד ('íll) lac crassum, cfr. אָד crassus (de lacte); אָד Vanddamp (fortættet Vand) osv.; ^{b)} være tyk = svær, stor, omfangsrig (amplus), saal. אָד multus et amplus fuit; deraf אָד og אָד angustus, paucus (compres) og *amplus* (tyk og stor). — Hertil maa ogsaa אָד (herlig) henføres; da det nemlig i Fem. (אָד) betyder vid Kappe (cfr. אָד amplus, de veste), saa maa Grundbet. være amplus fuit, hvoraf Hif. forherlige (*amplificare*); og hermed stemmer ogsaa det arab. אָד ('udra) hermia (Tykkelse, Hævelse). Beslægget er ogsaa אָד (*hadar*), hvoraf אָד superne crassescens (lac), אָד tumens (venter), hebr. אָד loca tumida, אָד Pragt (*όγνος*) cet. — Cfr. hermed den indogerm. Rod *ad* og *id* schwellen, hvoraf skr. *anda* Hode, gr. *άδρος* dicht, dick, derb, *οιδάω* schwelle, *οιδ-ος* Geschwulst; germ. *eiz*, *eitr* Geschwulst, Beule, Eiter osv. (Fick).

Til denne Rod 'ad kan man nu ogsaa henføre 'adón og forklare det enten som robustus, potens (s. אָד) eller som amplus, magnus (= אָד). Da imidlertid ingen Stamme af Roden *ad* i den virkelige Sprogbrug udvikler Betydningen styre, herske, medens denne strax møder os i Roden *dan* (אָד walten), saa gjør man allerede af den Grund forsigtigst i at henføre אָד til denne Rod; og de øvrige Derivater af

Stammen, nemlig דָּן *basis* og det talm. אֲדָנָא Skammel (Moed kat. 21 a, Baba batr. 144 a), der ikke vel lade sig forklare af אָד , men saa meget naturligere af דָּן , henviser os endnu bestemtere til denne sidste Rod. Og endelig gjør det assyr. *adan* Herre ved Siden af *dan* (mægtig) det temmelig utvivlsomt, at ogsaa *'adôn* maa høre til *dan*.

R. דָּן (*dan*) viser meget tydelig Grundbetydningen nedlægge, intr. ligge under, være lav osv. Hertil hører nærmest det arab. دَان دَان (*dân, dîn*) med Bet. være lav, ringe: inferior, vilis fuit; دُون inferior, vilis, sequior; adv. دُونَ ¹⁾ infra, sub; ²⁾ nær = *sub* i Nærheden af (eg. lige under Noget). — Hertil videre دَان دَان (*dân, dîn*) underkaste sig og underlægge sig: ¹⁾ submisit se, obsequens fuit, især underkaste sig en Religion el. Ritus, (følge, lyde); deraf دِين Religion (is. *Islam*); ²⁾ trans. underlægge sig, undertvinge, tvinge: subegit, adegit ad rem invitum; gjøre En afhængig af sig, spec. ved at borge el. laane ham Noget: aere mutuo obstrinxit; دَيْن Gjæld, دَائِي obnoxius, skyldig, مَدِين vilis, contemptus, debitor. Heraf ³⁾ subjecit imperio suo, beherske, styre, hebr. דָּן og דִּין id; spec. judicavit, condemnavit (= hebr. דָּן , aram. דָּן); heraf دِين regnum, imperium; دَيَّان rector, iudex, مَدِينَة (Medina) By, eg. Domsted (forum, Fl.). Denne Bet. dømme ville vi ofte finde forenet med Bet. herske, da Dommermagten hører til Herskerens væsentlige Attributioner.

Af samme Rod kommer videre: دَان (*danna*) og دَانِي være lav, nedtrykt, tale lavt (submissa voce) osv., hvoraf دَانِي humilis, depressus. Til denne Stamme hører det assyr. Ord *dan* (*dannu*) mægtig, stærk (eg. undertvingende, overvældende), der forholder sig til det arab. *adannu* humilis, som דָּן og دَان (i) subegit til دَان (u) vilis fuit cet.; *dannu* potestas og redupl. *dandan* meget stærk.

Herhen hører endnu דָּנָא (*dana'*) vilis, sequior fuit; — דָּנָא (*danâ*) vilis, debilis fuit og propinquus fuit (s. דָּוָן); — דָּנַח (*danah*) abjectus, contemptus fuit; — דָּנַח (*danah*) humiliavet se, demisit caput; — דָּנַע (*dana*) submisit se alicui, vilis fuit; — דָּנַף (*danak*) depressus fuit (oculus); — og דָּנַף (*danaf*) gravi morbo oppressus fuit; graviter oppressit et.

Heraf er nu ogsaa Betydningen af אֲדָן utvivlsom: det maa ligesom אָדָן betyde underlægge sig og deraf beherske, styre og raade, hvortil da let og naturlig slutter sig אֲדָן Underlag, Fodstykke, אֲדָרִינָא Skammel og אֲדָרִין Underkaster, Undertvinger, Herre osv. — Ordets Betydning er forøvrigt meget omfattende, idet det snart betegner Fyrsten i Forhold til Undersaatterne, snart Husherren i Forhold til Trællen el. Manden i Forhold til Hustruen, og endelig bruges i mere alm. Bet. om enhver Besidder, Indehaver el. Bestyrer af Noget.

Hvad Formen אֲדָרִין (stat. constr. אֲדָרִין) angaar, da kan den forklares paa forskjellig Maade. Det Naturligste er at forklare den efter F. אֲדָרִין, אֲדָרִין, der betegner den handlende Person rent substantivisk (אֲדָרִין Undertrykker), stærkere end Participiet (אֲדָרִין undertrykkende). Rigtignok have saadanne Ord oprindelig langt *a* i første Stavelse, men de forkorte det dog ikke sjelden (s. Ewald § 152 b).

Her maa endnu omtales den Eiendommelighed ved אֲדָרִין, at dets Plural אֲדָרִינִים oftest bruges i Bet. af Singular (Herre) og derfor forbindes med Verber og Adjektiver i Sing. (אֲדָרִינִים en haard Herre); dette er den saakaldte intensive Plur. el. pluralis magnitudinis. Paa Grund af Begrebslægtskabet mellem Flerhed (multitudo) og Storhed (magnitudo) bruges nemlig Flertallet i Hebr. ikke blot til at betegne en numerisk Flerhed א: Mængde i egentlig Forstand (= Mange), men ogsaa om en kvantitativ Storhed א: Mængde = stor Masse (f. Ex. en Mængde Vand); saaledes pl. אֲדָרִינִים ikke: Vande, men Vandmængde, Vandsamling (multa aqua) osv. Men herfra

overføres nu denne Brug paa aandelige Begreber, saa at Fler-
tallet ikke betegner den extensive magnitudo (Masse, Stør-
relse, Omfang), men den intensive magnitudo el. majestas
(Storhed, Herlighed). Med Hensyn til Slægtskabet mellem
megen, mange og stor cfr. רב multus og magnus, amplus; pl.
mange og store; לְשׁוֹן רַבִּים numerus pluralis (Gram.). — Denne
plur. magnitudinis bruges navnlig ofte af Ord, som betyde
Herre (s. בעל) og Gud (אלהים); af 'adôn bruges den især
foran Suffixerne: אֲדֹנָי, אֲדֹנָי din Herre, hans H. osv. Særlig
maa mærkes אֲדֹנָי, der eg. er Plur. med 1. Persons Suffix,
men i Bet. af Sing., og udelukkende bruges om Gud, især i
Tiltale (min Herre!); Vokalen ä forlængedes til â, for tydelig
at adskille det fra אֲדֹנָי, der ogsaa kan betegne den virkelige
Plural (s. Gen. 19, 2). Endelig traadte Betydningen af Suf-
fixet (min) mere og mere tilbage, og tabte sig tilsidst ganske
for Bevidstheden, saa at 'adonai simpelthen blev = Herre;
cfr. syr. ܐܕܘܢܝܐ og fransk monsieur. I Sing. forbindes 'adôn kun
med Suffixet םי (min), hvis Betydning ligeledes lidt efter lidt
afsvækkedes i Brugen; og i denne Form adonî (eg. min Herre)
gik da Ordet over til Grækerne som Navn paa Guden for det
stadig paany oplomstrende Naturliv ("Adonis"); ligesaa i Zab.
אֲדֹנָי (om Solen).

בעל

Baal, der er fælles for alle semitiske Sprog (arab. بعل
aram. בעל, assyr. bal, bilu), betegner ligesom Adon Begrebet Herre i
hele dets Almindelighed: Husbonde, Ægtemand, Eier, Inde-
haver, og gik ligesom det hos Fønikerne over til Gudens navn
(for Solguden). Det hører uden Tvivl til de allerældste Be-

tegnelser for dette Begreb; men derfor ligger ogsaa dets Op-
rindelse i et Mørke, som Ingen hidtil har formaaet at oplære.
Gesen (i thes.) og Fürst sammenligner det med skr. *bala*
Kraft og lat. *valere*; ja den Sidste mener endog, at det stammer fra
disse indogerm. Ord, en Paastand, hvis fuldkomne Grundløshed
vil fremgaa af det Følgende, hvor vi ville lære Ordet at kjende
som ægte semitisk. De Ældre afledte det tildels uden Videre
af Verbet *בעל* herske, der da skal være Grundbetydningen;
men dette herske er jo kun = være Herre og er meget mere
selv afledet af *בעל* Herre ligesom *dominari* af *dominus*, *βασι-*
λεύειν osv. Saadanne denominative Verber ere i Alm. let
kjendelige; de mangle det eiendommelige Liv og den Bevæge-
lighed, som er det egentlige Verbums Grundegenhed i Mod-
sætning til Nominet, de vise altid en vis Stivhed og Mangel
paa Udviklingsevne og have derfor ogsaa kun en temmelig ind-
skrænket Anvendelse: de betegne i Alm. kun at være el.
agere det, som Nominet udtrykker, el. trans. be-
handle det, gjøre Noget ved det (stene = kaste Sten),
navnlig ogsaa at bortskaffe det (støve eg. behandle Støv
o: feie det bort), saa at de oftere faa privativ Betydning, cfr.
skalle, häuten o. l. Saaledes bruges især II. og IV. Conjug.
(Pi. og Hif.) som *בָּקַל* borttrydde Sten, *قَرَد* befrie for *قُرَاد*
(et Utøi, cfr. «Iuse») osv.; s. Mufassal ed. Broch. p. 129. —
Verbet *בעל* viser sig nu strax ved første Øiekast som denom.;
det betyder være el. blive *בעל* (Herre, spec. Ægteemand),
صار بَعْلًا som Kam. ganske rigtig betegner det.

Men foruden dette aabenbart denominative *בעל* (*ba'il*) fore-
kommer der i Arab. et intr. *بَعِلَ* (*ba'il*) med en ganske anden
Bet.: være bestyrtet, forfærdet, frygte osv. Hvorfra
stammer nu denne Bet. og hvorledes hænger den sammen med
Ba'al? Det kan kun en nærmere Undersøgelse af R. *בע* lære os.

Roden **בַּע** *ba'* (arab. **بَع** og **بِغ**) betyder eg. kløve, bryde fra hinanden (fidit, disruptit); intr. bryde igjennem, bryde ud, bryde frem (perrupit, proruit cet.). Nærmest og eg. bruges det saaledes om Vandet, der bryder ud, vælder frem af en Rift el. Aabning; s. **بَعَثَ** effluxit aqua ex piscina per ruptam ejus partem, II. erupit aqua ex parte fracta osv.

1. Denne Bet. træder nu ogsaa frem i **בַּעבַע** (*ba'ba'*), chald. ebullivit, **בַּעבַע** bulla in superficie aquae; syr. **ܘܒܥܘܒܥܘܟܐ** gurges aquarum. I Arab. betegner det Lyden af det saaledes fremvældende Vand: **بَعْبَع** (*ba'ba'*) bombus aquae fluentis e lagena osv. — Heraf videre **بַע**: **بַע** *ba'a'* styrte frem; om Regn: continuo pluit, **بַع** effusio lata et multa; fig. importune institit (trænge stærkt frem, trænge paa); aram. **בַע** festinavit. — Ogsaa den haardere Biform **بַע** (*bag*) viser helt igjennem Betydningen *erupit* og trans. effudit: **بַע** efferbuit sangvis (wallen) cet.

2. **בַעַה**, **בַעַה** (*ba'â*) aram. ebullivit, **בַעַה** og **בַעַה** tumor; hebr. ebullientem fecit (aquam), tumefecit, Nif. tumuit, efferbuit og cupivit (cfr aestuare desiderio o. l.); — arab. **بَغَى** (*bagâ*) ¹⁾ vehementer pluit, intumuit, expetivit. ²⁾ bryde ud, styrte frem over Noget: ex insidiis obruit praedam, insultavit alteri; ogsaa bryde ud igjennem en Skranke: exorbitavit, a vero et justo deflexit, violentum et injustum se gessit; **بَاغ** *tyrannus*; det svagere **بَعَا** ligesaa: vi adegit et assecutus fuit aliquem og crimen commisit.

3. **بַاع** (*ba'*) viser i VII. Conjug. Betydningen emanavit sudor (bryde frem), ellers den trans. *diduxit* passus (kløve, skræve) og *distendit manus* quoad potuit (favne ud), det stærkere **بَاغ** (*bag*) forener Bet. af **بַע** og **بَغَى** efferbuit sangvis og supervenit, superior evasit, vicit.

4. Det trans. Grundbegreb (kløve) fremtræder tydelig i

بَعَجَ (*ba'ag*) ¹⁾ fidit diffidit; intr. fissus fuit (V og VII);

²⁾ vehementius compluit terram (nubes, quasi fissa, cfr. Skybrud); بعيج fissus og multum pluens. — Ligesaa بعف (*ba'ak*):

¹⁾ diffidit, jugulavit og vehementius compluit, profudit pluviam nubes quasi diffissa (VII); ²⁾ obruit inopinantem osv. (s. بعى).

5. بعث *ba'at bagat* obruit, de improvise supervenit, inopinantem adortus fuit et oppressit; Piel id. og perturbavit, perterruit; Nif. *perterritus fuit, timuit* cet. —

بعط (*ba'at*) mactavit (= بعف fidit, jugulavit); IV. removit (skille, fjerne); longinquius abiit, spec. pastum jumentum cet. —

بعد (*ba'ad*) eg. kløve, skille; intr. distare: ^{a)} arab. بعد distitit være fjern; بعيد distans, longinquus; ^{b)} æth. være forskjellig osv.;

بعُد distantia, absentia; بعُد eg. Fjernhed, adverb. amplius, mere (eg. ferner, videre); som Præpos. post, bag, efter, eg. fjernt, borte fra, idet Bagsiden forestilles som

den fjernere el. fravendte; hebr. בער (*ba'ar*) bag, efter, i Retning af (ad) osv.; cfr. germ. aftar, after (efter) eg. Comparativ af af (= ἀπό weg, fern), = ἀπωτέρω ferner, weiter

entfernt; og germ. hindar, hintar (bag) Comparativ af hin, νεῖνος (jener), ir. cian remotus, longinquus (Fick). —

بعص (*ba'ad*) divisit in partes cet.

6. بعر (*ba'ar*) udsondre: excrevit stercus; intr. bryde

ud, ^{a)} om Ild: בער exarsit (Ps. 18, 9), især exarsit ira;

^{b)} løbe ud el. bort, Hif. og Piel removit (= بعط);

om Kvæget: gaa ud (i Marken), paa Græs, בער græsse;

Piel og Hif. trans. (s. بعط); ogsaa løbe bort = fare vild:

Nif. og syr. forvildes, blive vild og raa, hvoraf בער, בער

Vildhed, vild.

Nær beslægtet med denne Rod er videre בה (*bah*) hvoraf f. Ex. بها (*bahâ*) = בהה ¹⁾ fidit, intr. gabe, være aaben,

vid og tom. בהי amplius fuit og vacua fuit domus; בהה

vastitas, vacuitas; ²) bryde frem: emicuit, splenduit; (= בהק, **בְּהַק** og **בְּהַר**); — dernæst **בַּהַת** (*bahat*) ganske = **בַּעַה** prorupit, tr. styrte frem over En: inopinantem cepit oppressitque, bestyrte, forfærde; **בִּהֵת** attonitus fuit, blive bestyrtet (overvældet af Nøg.); — og endelig betyder det til **בַּעַל** nærmest svarende **בַּהַל** (*bahal*) styrte frem, bryde løs (arab. tr. løslade), styrte over En, fig. bestyrte, forfærde, Piel terrore perculit, Nif. terrore percussus, attonitus fuit.

Vende vi nu efter denne Oversigt tilbage til **בַּעַל**, saa opviser dette — foruden den denom. Bet. blive Herre — i sin intr. Form **בָּעַל** (**בַּעַל**: ו) Betydningen *mente turbatus et attonitus fuit, timuit*, altsaa nøiagtig samme Bet. som det intr. **בַּהַל** (*bahal* el. *bahel*), og allerede deraf bliver det jo sandsynligt, at ogsaa det *transitive* **בַּעַל** maa betyde det samme som det *trans.* **בַּהַל** (**בַּהַל** styrte over En, overvælde, bestyrte); og denne Sandsynlighed bliver til Vished ved Nominet **בָּעַל** (**בַּעַל**), der foruden *maritus* (dominus) betyder: ¹) *terra a pluvia rigata* og ²) *onus, res gravis*. Med andre Ord: Stammen **בַּעַל** forener tydelig i sig de samme to Hovedbetydninger, som vi have seet gaa igjennem hele Roden **בַּעַ**, nemlig ¹) *profluxit, pluit* (hvoraf **בָּעַל** *terra a pluvia rigata*) og ²) *obruit, oppressit* (hvoraf **בָּעַל** *onus, res gravis*); samt intr. være overvældet, bestyrtet (ganske som **בַּעַ**, **בַּעַ**, **בַּעַ** osv).

Herefter kan der formentlig ikke være Tvivl om den egentlige Betydning af **בַּעַל**; det bet. eg. *obruens et opprimens*, den som styrter over og overvælder En, Bewältiger; s. især det fuldstændig analoge **בַּעַ** og **בַּעַ** vehementer pluit, obruit praedam, vi adegit og **בַּעַ** *tyrannus*. — Ganske analogt er det indog. *tar* (trænge frem gennem el. over Noget), skr. *tar* potential. *turjat* bemeistern, bewältigen, Herr werden, *turvan*

das Ueberwinden, hvoraf *τύραννος* Bewältiger, Herr (s. Fick).
Altsaa $\text{בַּעַל} = \text{τύραννος}$.

Efter sin Form hører *Ba'al* til de saakaldte *nomina segolata*, der nærmest betegne Abstrakter, men ogsaa kan antage konkret Betydning (s. Ewald § 146 a).

Rødderne בַּע og בָּה ere forøvrigt kun Forstærkninger af den simple Rod בָּא (*ba'*) kløve, aabne og intr. gabe, hvoraf f. Ex. בָּב (*báb*), aram. בְּבָא Aabning, Dør, Indgang, der maa afledes af et בִּבְבָא (*ba'ba'*) ב : Reduplication af Roden *ba'* (aabne). Heraf fremdeles בִּבְבָא (*ba'á*) gaa ind, eg. bryde ind (Hos. 7, 1), gjøre Aabning; — בָּאָ (בָּהָא *ba'á*) bryde frem, emnuit (= בָּהָה cfr. בִּיָּהַר); — בָּאָק (*ba'ak*) derepente incidit, irruit, supervenit (= *ba'ak*). Og endelig forekommer det redupl. בִּבְבָא (*ba'ba'*) ogsaa virkelig i Arab. i Betydningen *properavit* (= בִּבְעַע , s. No. 1).

Beslægtet med *ba'* er endelig ogsaa den stærkere Rodform פָּא , פָּא (*pa'* og *fa'*), hvoraf פָּה (*pe*) Mund, eg. Kløft, Gab; arab. فَاه (*fáh*) gabe, spile Munden op; فَاه og فَاه (*fáh*) Mund osv.; — فَاه (*fa'á*) diffidit, aperuit cet.

Cfr. hermed den indogerm. Rod *bha* (φα , lat. *fa*) hvoraf φα-σινω , φη-μι , *fa-ri* tale (bryde ud; cfr. ar. فَاه e. ب gabe med Noget, komme frem med فَاه : udtale det); — og φα-ν (φαίνω), φά-σιν , skr. *bhâmi* splendo (bryde frem). S.Curt. 267.

פָּרָו, פָּרִיץ.

Disse Ord udgaa fra Roden פָּר , פָּר (*par*, *far*) med Grundbet. bryde, bryde fra hinanden, sætte ud fra hinanden og intr. bryde ud, bryde frem, fare frem osv. Hertil hører: 1. פָּרַר (*par*) diffregit, fudit, rupit, især fregit foedus, irritum

fecit; arab. **فَرَّ** (*farra*) aperuit os og fregit caput (IV.); intr. bryde ud, fare ud (fly), komme frem; **פָּר** (*par*) taurus juveneus, arab. **فَرَار** og **فَرَار** (*farâr, farûr*) pullus (ovis, caprae cet). —

2. **פָּר** (*pâr*) fregit, arab. **فَار** (*fâr, fûr*) eg. id., hvoraf **فَوَار** fissura in coxa; men ellers intr. bryde ud, fare ud, bruse ud (efferbuit cet.); — **فَرَفَر** (*farfar*) ¹⁾ fregit, laceravit; ²⁾ intr. fare heftig frem: festinavit, confusus fuit (in sermone); quassit corpus suum (camelus) osv.; heraf **فَرَفَار** og **فَرَفِير** (*farfâr, furâfir*) omnia frangens et vastans, leo cet. Cfr. hertil det indog. *bhar* og *bharbhar* sich heftig bewegen, wallen, zucken, toben, *furo, ferus, φήρ* osv. (s. Fick).

3. **פָּרָה**, **פָּרָה** (*parâ*), arab. fidit, diffidit, hebr. bryde ud, springe ud (om Frugt), **פָּרָה** Frugt. — **פָּרָה** (*parâ*) fare frem, løbe (aram.), **פָּרָה** onager. — **פָּרָה** (*parah*) prorupit, erupit (pullus); arab. **فَرَخ** pullum produxit, genuit; folia s. flores emisit (arbor), **فَرَخ** pullus, ramus; **פָּרָה** Skud, Spross, **פָּרָה** Brut osv.

4. **פָּרַע**, **פָּרַע** (*parâ, farâ*) ¹⁾ arab. *distraxit* a se invicem, *distinuit*, deraf skille, aabne, løse osv. (hebr. cfr. **פָּרַע**); ²⁾ intr. bryde frem (**פָּרַע** primus pullus, s. **פָּרָה**), komme frem, rage frem: exorsus fuit, eminuit, superavit nobilitate cet.; **פָּרַע** altus et eminens super ceteras partes. Deraf **פָּרַע** om alt Fremspringende og Fremragende (summum et vertex rei), spec. ^{a)} om Træets Top el. Krone; ^{b)} coma mulieris, perfectus capillus totum caput tegens (eg. Krone), og ^{c)} *caput et princeps familiae*. Hebr. **פָּרַע** coma og plur. **פָּרַעוּת** pricipes.

5. **פָּרַק** (*parak*) fidit, fregit: ¹⁾ hebr. separavit: **פָּרַקָה** det adskillende Forhæng; ²⁾ aram. fregit, rupit og deraf oppressit: **פָּרַקָה** *oppressio, tyrannis*, assyr. *parkân* Voldsmand, Tyran. — **פָּרַק**, **פָּרַק** (*parak, farak*) rupit, fidit, diffregit, separavit, eripuit, liberavit.

6. פָּרַד (*parad*) separavit, expandit, dispersit; intr. discessit, aufugit (syр. פּוּד), hvoraf פָּרַד Mulæsel (cfr. פָּרָא), separatus, singularis fuit; saal. arab. فَرَد (*farad*), medens det i Nyarab. ogsaa bruges i den trans. Bet. expandit (Fl.). — פָּרַט (*parat*) dispersit, sparsit; arab. فَط (*farat*) bryde frem el. ud: prodiit, praecessit og excessit; aram. singularis, specialis, simplex fuit.

7. פָּרַס (*paras*) fregit, fidit, chald. divisit, פָּרְסָה ungula fissa. — פָּרַשׁ diffregit, expandit, dispersit; arab. فَش (*faras*) id. — פָּרַשׁ (*paras*) separavit, expandit, distinxit; exposuit, explanavit: פָּרְשָׁה expositio distincta, nyhebr. פִּירוּשׁ Commentar osv. — פָּרַץ (*paras*), arab. فَص (*faras*) fidit, dissecuit, lacerravit; hebr. rupit, dirupit, dispersit; og irrupit in aliquem (c. ב), irruit, invasit, hvoraf violenter egit osv. Heraf פָּרִיץ (*paris*) irruens, violentus og *tyrannus* (= בַּעַל).

8. פָּרוּז, פָּרוּז (*paraz, faraz*) ¹⁾ segregavit, discrevit rem ab aliis; deraf II. statuit, conclusit (entscheiden, afgjøre, dømme), hvoraf פָּרוּזִין iudicium, imperium og פָּרוּז *dux, praefectus*. — ²⁾ expandit, hvoraf פָּרוּז planities og hebr. פְּרוּזָה regiones planae s. expansae, rus apertum; פָּרוּזִי rusticus osv.

Den semit. Rod *par* (arab. *far*) svarer nærmest til indog. *par* durchdringen, durchfahren: gr. περ-άω, παρῶ (πείρω), germ. *faran* osv.; skr. *par* trans. durchbringen, erretten (cfr. No. 5), og uden Tvivl *pario* føde (durchbringen); cfr. פָּרָה erupit (pullus), tr. genuit; פָּר (*par*) taurus juveneus med πέρ-ις juvenca, πέρτις id.; germ. *far* taurus. Cfr. endnu det udvidede *part* (pars) med פָּרַס (*paras*) divisit og פָּרַם in partes concidit; samt *part* (*prat*) ausbreiten, entfalten, deuten (lat. *pret* i interpretor) med פָּרַשׁ (*paras*) expandit, distinxit, explanavit osv. (No. 7). — Men dernæst berører den sig aabenbart i enkelte Afledninger med *bhar, bhur* (s. No. 2).

גבור, גביר, גבר.

De hebr. Ord גבר (*geber*) Mand, גביר (*gebîr*) Herre og גבור (*gibbôr*) Helt komme af Verbet גבר, der er meget hyppigt i Bibelen og bet. være el. blive stærk og mægtig, faa Overmagt, tiltage, tage Overhaand osv. Dette er dog endnu ikke det oprindelige Grundbegreb, som en Sammenligning med de beslægtede Stammer vil vise os. Se Fl. til Levy 421.

Roden *gab* betyder nemlig, ligesom de nær beslægtede קב og כב גף (*gaf, kab*), eg. bugne, være buget, rundagtig, deraf ¹⁾ bugne ud, være buget udad (*convex*), hvælvet: gibbosus fuit, rotundus fuit instar gibbi cet.; hvoraf ^{a)} høine sig, være ophøiet, høi; ^{b)} være buget = tyk, svær, stor og stærk; ²⁾ bugne ind, være buget indad (*concau*); være buget = vid, rummelig, omfattende (*capax*, viel fassend); og deraf ³⁾ trans. omfatte, rumme (om Kar og desl. *capere*, fassen), indeslutte, sammenfatte, samle osv.

1. Heraf kommer nu nærmest גבב, hvoraf גב (*gab*) ¹⁾ gibbus, dorsum, umbo; ²⁾ Høi, Forhøining Skandse; γαββαδᾶ ο: גבהה (גבה) Forhøining; ³⁾ Omfang, Omkreds, Hjulfølge; גבה (*gabba*) Øienbryn; arab. جُبَّة (*gubba*) eg. Omfatning, Indfatning ο: ^{a)} os oculus circumdans og ^{b)} Kappe, ital. giuppa osv. — Det arab. جَب (*gabba*) bet. dernæst ogsaa udhule, udgrave (en Brønd) og udskjære (eg. saaledes at en rundagtig Fordybning fremkommer); جَب puteus, cisterna, aram. גבא fovea.

2. גב (*gâb*) ¹⁾ bugne ud, være ophøiet, hvoraf جَوَب clypeus; ²⁾ være hul, vid, gabe; ³⁾ tr. udhule, - grave (VIII), udskjære, især skjære Halsehul paa Klæder, og deraf overh. gjennemskjære osv.; hebr. גרב (*gûb*) aravit. Heraf جَوْبَة fovea, scrobs; גב puteus; جَيْب sinus indusii, Barm; ogsaa

om den mathem. »Sinus« (hvilket bedre burde gjengives med «Snit») osv.

3. גָּבָא (gaba') hæve sig, staa frem, intumuit, eminuit; staa ud, være vid og fjern (distare); — גָּבָה (gabah) hæve sig, være høi; — גָּבַח (gabah) være høipandet, skaldet; גָּבַע (gaba') forener Betydningen convex Forhøining (גָּבְעָה Høi) og concav Fordybning (גָּבַע Bæger). — גָּבָא (gaba') omfatte, sammenfatte, samle, optage i sig, især om Vandsamlinger.

4. גָּבַח (gaban) være buget og hvelvet, høi og tyk: גָּבַח gibbosus, buckelig (s. Gesen.); arab. جَبِينٌ extremitas frontis; syr. حَصَلٌ supercilium, vertex og coagulatus, coagulum; גָּבְנָה Tykmelk, Ost osv.

5. Nær til det sidste slutter sig גָּבַח, גָּבַל (gabal) med følgende Betydninger: 1) bugne ud, staa ud og frem, hvoraf גָּבְלָה (gabila, gubla) tuber, gibbus, גָּבְלָה (gibla) facies vel ejus exterior pars; גָּבְלָה Alt hvad der staa frem el. vender mod En: facies, id quod tibi obvertitur ex ea.; — 2) være buget, hævet = tyk, svær: גָּבַל corpus, venter, גָּבַל crassus, grossus; גָּבַל copiosus, multus; גָּבַל copia, multitudo, turba; גָּבַל (גָּבַל) mons altus et longus, haud separatus ab aliis (Bjergmasse), fig. dux et dominus gentis (cfr. علم mons og princeps); גָּבְלָה tæt Masse (s. Dietr.), syr. حَصَلٌ tyk Masse, Deig og Ler; גָּבַל gjøre tyk, ælte og danne (nærmest i Ler: Tob 33, 6), coagulavit, formavit; arab. formavit, creavit, gābil res formata v. creata; cfr. goth. digan, daig kneten, aus Thon bilden; digans thönern, daigs Teig, gadigis Gebilde; lat. fig-ulus Töpfer, fig-ura, fingere bilden osv. af den indog. Rod dhigh (lat. fig, germ. dig; s. Fick og Curt. 166). — Af Begrebet tyk, stor og svær udvikler sig Bet. stærk, robustus: גָּבְלָה mulier crassa og robor. — 3) trans. omfatte: גָּבַל omgjerde (Hif.); גָּבְלָה Indfatning, Omkreds, margo;

גבול Grændse og Distrikt, Land — ganske som vort *gardr* nærmest bet. Gjerde, Hegn (Skigard), men dernæst ogsaa det indhegnede Stykke (Gaard).

6. Heraf vil nu Betydningen af det nær beslægtede גבר (*gabâr*) være fuldstændig klar; det bet. ¹⁾ intr. være tyk og stor og deraf være stærk, ²⁾ trans. sammenfatte: arab. religavit rem fractam, consolidavit, corroboravit, hvoraf جبر (»Al-gebra«) : conjunctio partium separatarum, reductio partium ad totum.

Heraf גבר (גבר) *fortis, vir, rex*; גביר *dominus* og גבורה *domina, regina*; גבורה *robur, fortitudo et potentia* og endelig גבור *fortis, dux, praefectus, tyrannus*. Det tilsvarende arab. جبار (*gabbâr*) viser meget tydelig Grundbetydningen tyk, stor og svær: ¹⁾ magnus et pinguis (camelus), altus et procerus; ²⁾ magnus = gigas, spec. Orion (syr. id.) og ³⁾ *validus, omnipotens, absoluti imperii dominus*. Cfr. جمال og جليل camelus pinguis, corpulentus et crassus og *princeps*; عراعر corpulentus, magnus og *dominus*; عراعر obesus (camel.) og *princeps*; جاكب jumentum magnum og *princeps*.

Den indog. Rod *gabh* bet. være dyb og hul, gabe; snappe (fassen); zend. *gab* og oldn. *kaf* Dyb, Afgrund; lat. *gabalus* Gaffel; *gib* være hvælvet, convex, ophøiet: *gibbus, gibber* cet. (Fick ³ 69).

I denne Sammenhæng maa vi endnu omtale det ar. قبيل (*kabîl*) *princeps*, der udgaar fra den stærkere Rodform קב (*kab*) med ganske de samme Betydninger: bugne ud, staa ud, og være buget = hul, samt tr. omfatte, tage (om Kar og den hule Haand o. l.) Saaledes:

1. קב (*kabba*) ¹⁾ staa ud, hæve sig buformig, ²⁾ være hul, tøm og tynd (om Bugen) og ³⁾ udhule, udskjære (= *gabba*); heraf קב (*kib*) dorsi os prominens, fig. *dux, princeps*; קב

קַבָּה (*kubba*) *fornix*, tentorium; קַב (*kub*) ¹) *caput* og *dux*, *rex*; ²) foramen, hebr. קַב (*kab*) et Hulmaal.

2. קַבָּא (*kabâ*) ¹) flectendo incurvavit; intr. evasit (res) instar fornicis curvata; ²) digitis comprehendit et collegit (fassen). — קַבֵּע (*kabâ*) intr. gibbosus fuit, curve incessit, bukke sig; hebr. קוֹבֵעַ Hjelm, קַבֵּיעַ Kalk, Bæger (s. *gabâ*).

3. קַבֵּס (*kabas*) crasso et rotundo capite praeditus fuit, contractus fuit; tr. extremis digitis cepit; — קַבֵּס, קַבֵּץ (*kabas*, *kabad*) contraxit manum s. digitos, cepit et collegit; — קַבֵּץ (*kabat*) manu comprehendit. — Saaledes ogsaa קַבֵּר, קַבֵּר (*kabar*) udhule, grave: קַבֵּר locus erosus in ligno, קַבֵּר depressa (terra), קַבֵּר og קַבֵּר Grav; syr. مَحْص og convex Forhøining: مَحْص glomus cet.

4. Hertil nu ogsaa קַבֵּל, קַבֵּל (*kabal*) ¹) staa ud, staa frem; vende sig frem eller mod En (ganske som *gabal*); saaledes קַבֵּל (Inf. קַבֵּל) in faciem directa habuit cornua; III. e regione oppositus fuit; IV in occursum venit, advenit, hvoraf קַבֵּל og קַבֵּל pars obversa s. antica, adverb. ob oculos, coram, ante; hebr. קַבֵּל, aram. קַבֵּל id.; קַבֵּל coram, palam. Heraf ogsaa קַבֵּיל *princeps gentis*, der egentlig maa betyde fremstaaende (cfr. קַבֵּ) eller Forstander, da det samme Ord i Akkus. (קַבֵּיל) bet. *coram, ante*; cfr. امام og *antistes*. — ²) קַבֵּל (Inf. קַבֵּל) omfatte, comprehendit, cepit (= קַבֵּל), hvoraf קַבֵּל Omfatning, Omkreds, קַבֵּיל Complex, Slægt, Kategori, קַבֵּיל Stamme osv.

Cfr. den indogerm. Rod *kup* (*kubh*) bugne op og ned: *κῦφος* Buckel, Krümmung, Wölbung; *κῦπ-τω* bücken; skr. *ka-kubh* Kuppe, Gipfel; *ka-kubha* hervorragend; *κῦφῆ*, *κῦμβῆ* Kopf; *κῦμβος* Gefäss, Becher osv. — *kap* auf- und niedergehen, unduliren og fassen (*capere*) Pick 31, 45.

רָבָן, רָב.

Ordet רָב (*rab*) Herre, Øverste, Mester bruges i alle semit. Sprog, og dets Oprindelse ligger klart i Dagen, idet Verbet רָבָב (*rab*) ligeledes er i almindelig Brug i Betydningen multus fuit.

Roden *rab*, hvorfra det kommer, betyder at være tyk, tæt og fast; trans. gjøre tæt og fast, sammenfatte, folde, fastholde osv. — Saaledes I. رָבָא (*rabâ*) blive tyk og stor: auctus fuit, crevit, intumuit; II. educavit; رָבַת (*rabat*) id. — hebr. רָבָה multus, magnus et numerosus fuit, magnus factus est, crevit; assyr. *rabu* stor. — 2. رָאב (*râb*) være tyk, tykne (om Melk): coagulatum fuit lac; være uklar (trübe), forvirret: mentem turbatam habuit, obstupefactus fuit; — رָאב (*râb*, *rîb*) trans. turbare, gjøre uklar, bringe i Uklarhed, Tvivl og Uvished; hebr. רִיב (*rîb*) Trætte, Zank ו: nærmest forvirret Larm, tæt Blanding af Stemmer, syr. רִיב tumultuatus fuit, litigavit (Afel)*).

3. אָרַב (*arab*) knytte fast sammen, sammenfatte; gribe ivrig fat paa (fest anfassen): 1) firmiter nexuit, constrinxit, hvorfra אָרַבָּה Net; fig. som insidias nectere: אָרַבָּה List, אָרַב Lurer; אָרַב (*arab*) callidus, industrius fuit; II. complevit (sammenfatte, omfatte), מוֹרַב totus, integer osv.; 2) gribe fat paa: suscepit agendum, applicuit se, institit rei; intr. V. firmiter nexus fuit nodus; vehementer institit negotio; gravis et violentus fuit, contumax fuit, restitit; אָרַב (*arab*) nefas, improbitas (vehementia) — Cfr. den indogerm. Rod *rabh* (*arbh*) fassen, umfassen; sich festhalten an, sich an etw. machen, beginnen; intr. aufgeregt, wüthend sein; *rabhas* Ungestüm, Gewalt, *rabhasa* wild, ungestüm; *arbhû* anstellig, geschickt; lat. *рабо*, *robur* (Fasthed); s. Fick.

*) s. Fl. i Allg. Lit. Zeit. 1843, Ergänzungsbl. S. 135.

4. رباك (*rabak*) blande tæt og intr. intricatum, turbatum, confusum fuit; ريف (*rabak*) constrinxit, ligavit. — رباح (*rabah*) densus et multus fuit, ربيخ crassus; رباح adeps og fig. lucrum. — ربل (*rabal*) crassus et carnosus fuit (ربل carnosus, pinguis) og multus, copiosus, numerosus fuit; ogsaa frodig, frugtbar (om Jorden).

5. رباط (*rabat*) confirmavit, ligavit, intr. være fast paa et Sted el. i en Forretning (s. *arab*). — رباد (*rabad*) gjøre fast og holde fast: alligavit, retinuit; intr. være tyk og tæt, om Himmelen og om Ansigtet (trübe, uklar, mørk; s. *râb*); — ربات (*rabat*) retinuit. — رباس (*rabas*) crassus et compactus fuit, ربيس crassus, multus; ربتز carnosus, compacta carne fuit. — رباط (*rabat*) eg. crassus, amplus fuit: ربوض crassa (catena), magna et ampla arbor, ربص turba, agmen; men alm. trans. lægge fast og tæt sammen, sammenfolde; *cubuit complicatis pedibus* (kun om Dyr), *genibus flexis cubuit* (leo); hebr. רבץ (*rabas*) *id.*, især ligge paa Lur (om Rovdyr); cfr. ربص vente (lure paa).

6. رבע (*rabâ*) har navnlig i Arab. en Mangfoldighed af tilsyneladende meget forskjellige Betydninger, der dog uden Tvivl alle udgaa fra denne Rod og kunne ordnes omtrent saaledes: ¹⁾ med Grundbegrebet være tyk og tæt, megen (multus): *accumulata fuit arena, multa fuit aqua* (s. IV og X), regne tæt og stærkt (cfr. רביבים Regnskyl og ربيب aqua copiosa af רבב multus fuit), hvoraf ربيع, aram. רביעה «den tidlige Regn» (= יורה) = den stærke, vedholdende Regn umiddelb. før Sædetiden (i Marhesvan); — ogsaa voxer (om Planter = ربا), hvoraf ربيع, Vaar osv. — ²⁾ med Begrebet ligge: hebr. רבע cubuit (nærmest om Dyr = *rabas* og *rabat*), aram. *id.*, deraf overh. ligge, især mageligt, hvile (lagern), opholde sig osv.; רבע Leie (Lager); ربيع statio, Beduinleir, ربة status,

conditio bona (Lage). — ³ אֲרַבַּע (*fire*) er som de fleste andre Talord meget dunkelt; det synes at komme af רבע (ligge) ligesom *cubitum* af cubare og *leggr* (Læg) af ligge og, da Verbet רבע opr. kun brugtes om Dyr (complicatis pedibus cubare), at betyde Dyrets (4) Skanker.

7. Af רַבב *multus fuit*, arab. رَبَّ (rabba) multum s. magnum fecit, auxit, educavit (s. רבה), kommer nu רב (*rab*) eg. stor, svær (tyk), ¹) som rent Adj. multus, magnus, amplus og potens; ²) som Subst. *summus, praefectus, magister*; (cfr. رَبَّ, dominus crassus og גביר). Af samme Stamme kommer רב *multitudo*, רבבה, רבו, רב, myrias osv.

I Hebr. forekommer Ordet kun sjelden, og mest i de yngre Bøger, i subst. Betydning (Øverste); i Aram. og Nyhebr. (Talmud) er det derimod meget hyppigt baade som Adj. *magnum* (fem. רבבה; plur. redupl. רבִּירִין magni, medens רבִּין bet. multi, plures) og som Subst. Herre, Fyrste, Mester, Lærer. Med Suff. *Rabbî* (i Palæstina ogsaa udtalt *Ribbi*) bruges det som Ærestitel for Lærerne i Loven, og blandt den senere Tids Lærere, de saakaldte אֲמוֹרָאִים (Lærerne i Gemara) skjelner man mellem רבי (Rabbi) og det simple רב (Rab), saaledes at det første sættes foran de palæstinensiske, det sidste foran de babiloniske Læreres Navne. — Af רב dannedes videre ved den adjektiviske Endelse *ân* רבִּין, der (i Sing.) betegner en endnu højere Værdighed, idet det kun bruges om en Lærer, som foruden at være *Rabbi* (magister, doctor) tillige var Høvding eller Dommer (נשיא). Det kom ved Christi Tid i Brug for Hillels Sønner og skal kun være brugt om syv af Hillels Efterfølgere (fra Gamaliel den Ældre til Simon, Søn af Gamaliel den Yngre; s. Pirke abot 1, 16 ff.). Dets Plur. רבִּין bruges dog i Targ. ligesom רבנות i Talmud uden saadan udmærkende Bet. = det sædvanlige רבונה (Rabbiner). Med

Endelsen *ôn* (palæst. Udtale af *ân*) dannedes endelig רבון (cfr. Ribbi) ר: Herre, i Targ. ofte som Overs. af 'Adôn. Det i N. Test. forekommende ῥαββουρι (ῥαββουρι) er Rabbân med palæst. Udtale af *â* og Suffixet *î*.

Det arab. رَبُّ bruges mest om Gud, med Artikelen الرَّبُّ udelukkende saaledes (ὁ κύριος). Ogsaa i fœn. Indskrifter forekommer רב magnus, dominus, princeps.

אַרְזֵן, רֶזֶן, רִזֶן.

Det hebr. רֶזֶן (*rozên*) er et sjældent Ord, der kun forekommer i Plur. i Betydn. Fyrste (Ps. 2, 2; Prov. 8, 15 al.). Det er i Formen Particip af et ubrugeligt Verbum רָזַן, hvis Betydning efter det Arab. er: være fast og deraf være tung, vægtig, værdig. Det arab. رَزَن (*razan*) har nemlig Grundbetydningen være fast og haard, hvoraf اَرَزَنْ arbor dura osv.; deraf videre: ¹) constitit aliquo loco (staa fast); ²) være tung (fast, tæt, massiv, vægtig): رَزَنْ gravis fuit pondere, et constans fuit moribus; رَزِينَ (*razîn*) gravis pondere; moribus gravis, dignitate pollens, cfr. כָּבֵד tung og værdig (gravis). Heraf רִזֶן *princeps* (gravis, augustus). — Det andet Ord רֶזֶן, efter Formen מִרְזֶן (s. אֲדָרָה), forekommer kun paa et enkelt Sted (Prov. 14, 28) i samme Betydning.

At Bet. være fast (tæt) virkelig er Grundbet., hvoraf saa den anden (tung) først er afledet, bliver utvivlsomt ved en Sammenligning med de beslægtede رَسَن (*rasan*) ligavit, רֶסֶן capistrum; صَنِ, firmavit, intr. firmus et stabilis fuit, og endelig رَصٌّ være tæt og tyk, IV crassum evasit (lac), men dernæst gravis fuit et tarde se movit; cfr. כָּבֵד gravis fuit, eg. være

rund og tyk (geballt) af Roden כב = גב (s. גבר), hvoraf כוכב (o: kabkab) Stjerne (Ball).

Ordet kommer af Roden רז (*raz*) være fast, fæste, hvoraf videre רז (*razza*) firmus, fixus, tenax, immotus fuit; tr. confirmavit (II), infixit rem in alteram ibique firmavit, firmiter inseruit, impressit. Saaledes ogsaa רזם impressit signum, men arab. رزم (*razam*) firmiter adhaesit terrae, ut surgere non posset (camelus, især af Magerhed); overh. være stiv (død) og kald osv. — רזה (*razâ*) macer et sterilis fuit (רזה) macies; — רזב (*razab*) firmiter adhaesit loco; crassus, robustus f. (s. ארזב). — Herhen hører ogsaa ארז (*araz*)¹) firmus et stabilis fuit radicibus firmiter in solum defixis; ²) suo loco mansit, contraxit se in unum; ³) frigidus fuit (s. רזם); deraf ארז Cedar, ארז firmas radices habens arbor, cedrus; ארז arbor durissimi ligni; ארז firmus, stabilis; ארז firmus, validus, robustus og deraf columen populi; og endelig ארז (*ariz*) columna s. princeps populi.

Forøvrigt er *raz* kun en svagere Biform af Roden *ras* og *ras* med samme Bet. Se især רס (*rassa*) infixit og intr. firmus et stabilis fuit; רס og רסח (*rasâ, rasah*) stabilis et firmus f., immotus constitit; רסם (*rasam*) vestigium impressit; — רס (*rassa*) firmiter cohaesit; רסח (*rasah*) firmus et stabilis fuit; רסע (*rasâ*) firmiter adhaesit; רסא, רס, רסא (*rasan, rasaf*) firmavit og firmus et solidus fuit.

Med Hensyn til Udviklingen af Betydningen tung af Grundbegrebet fast og tæt kan endnu sammenlignes Roden רז (*vaz*), hvoraf f. Ez. וזא (*vaza*)¹) firmiter constrinxit, וזא corpore validus, robustus; וזי conglomeratus, compactus fuit, וזי corpore compacto praeditus; og וזר (*vazar*) firmavit (IV), men ogsaa være tung, vægtig og tr. betyngede, belæsse; heraf

وزر *gravitas, onus, crimen* (eg. Last); موزور *crimine onustus*
 og وزیر (vazīr) *Vezir, eg. chargé d'affaires.*

Lignende Oprindelse som 'ariz (columna og princeps)
 har ogsaa det arab. آس (*âs*) dominus. Det kommer af Roden
 أس (*'as*) sætte, fastsætte, grunde, hvoraf: ¹ أس (*'assa*) sætte,
 grunde, grundfæste: jecit fundamentum, fundavit, jacto funda-
 mento stabilivit; أس (*'as* og *'is*) fundamentum: intr. sidde, forblive
 (*residere*): أس (*'as, 'us*) quod reliquum manet, reliquiae cineris
 in camino (residuum), vestigium; أسيس hebr. אֲשִׁישׁ *id.* —
² أسا (*'asâ*) *sedavit, stille: trøste, lindre, læge; أسى*
residuum reliquit og tristis fuit (sidde stille); أسوة *columen,*
antistes; solamen (sedamen) cet.; أسية fulcimentum, columna,
 أسية columna osv. — ³ آس (*'âs*) donavit, mutuum rependit;
 أوس donum, mutuum, auxilium (understøtte); آس (*'âs*) *residua*
pars, reliquiae, vestigium, sepulcrum og dominus (Støtte). —
⁴ آس (*'âs, 'is*) være; آيس (*'ais*) Væren, at være; آيس
 res existens (Væsen), hebr. אֵשׁ *id.* — ⁵ آسن (*'asan*) alterata
 fuit aqua, foetuit, eg. sætte sig, danne Bundfald (*residuum*
 Bodensatz); II superstitem servavit: آسن reliquum adipis og
 indoles (Væsen).

Cfr. det indogerm. *as* sidde (skr. *âs*, gr. ἄσται osv.) og
 være; skr. *as, asmi*, lat. *es, esse; asti* (n.) Ben (*os*, vel eg.
 Støtte, fulcimentum el. fundamentum); *ara* (= ældre *asa*) Grab-
 denkmål, Altar; *asta* Sæde og *asti* (fem.) Væsen og Bundfald,
 gr. ἄστis Schlamm (residuum). S. Fick.

שָׁד, שִׁיד, שִׁיד.

Roden *sad* (סד, טד) gaar ligesom den identiske *sat* ud fra Grundbegrebet strække, stramme; intr. være stram, fast og tæt; men ved Siden heraf optræder ogsaa i flere Stammer den nær beslægtede Bet. stryge, streife, røre, hvoraf fremgaar som Grundbetydning: *stringere*. — Det lat. *stringere* (Stamme: *strang* og *string*, cfr. *strangulare*), der ligeledes maa føres tilbage til Roden *sta* (*sat*), forener nemlig disse to Hovedbetydninger: ¹⁾ stramme, strække, snøre (o: binde stramt); strække ret ud, udbrede henover (*stragula* osv. s. Fick 411); deraf ²⁾ stryge, streife o: fare lige henover Noget; og intr. være stram, stiv, fast og stærk. Den nærmeste Rodform for *stringere* er *strag* (opr. *starg*); med Biformerne *strig* og *strug*. Af Formen *strag* (germ. *strak* og *strang*) kommer f. Ex. *strages* (Nedstrækning), *στραγγάλη* (Streng, Snor); germ. *strang*, Streng (*tendo*) og Adj. *strangi* (streng og stærk), samt *strak* strecken osv. — Af Grundformen *starg* kommer germ. *stark*, stærk, gr. *στεριγίς* (Strygjern). — Af Biformen *strig* (germ. *strik*): *striga*; norsk strik (Streg), tysk strih Strich og Strick. — Endelig af Formen *strug* (germ. *struk*): gr. *στρεύ-ομαι* (anstreng sig), norsk strjuka (stryge) osv.

Men Rodformen *starg* (*strag*) er igjen aabenbart afledt af den simplere Form *star* (*stra*) strække, stramme, hvoraf *ster-no* (*strâ-vi*), *στόρ-νυμι* (*στρῶ-σω*), *στερ-εός*, *sterilis* (o: stiv, stram), germ. *starr*. Og denne Form *star* er endelig en Udvidelse af Grundroden *sta* (= semit. *sat*) staa (stiv og ret), tr. sætte, stille osv. Den svagere Form *sad* (*sidde*) er vel opr. identisk dermed; i Semit. gaa i alle Fald Rodformerne *sat* og *sad* tydelig tilbage til et og samme Grundbegreb.

1. Af den semit. Rod *sad* kommer nærmest arab *سَدَّ* (*sadda*) strække, stramme: ¹⁾ strække, rette og intr. være strakt, ret og lige: bene directus, rectus fuit; II. rectum fecit, direxit; IV. recta tetendit, hvoraf *سَدَد* rectus ductus, recta intentio; *سَدَّ* recta tendens og *سَدَّ* rectus; ²⁾ stramme, stoppe (o: gjøre stram og tæt), udspile, udstoppe og tilstoppe: obturavit, oplevit, obstruxit, firmum fecit; *سَدَّ* *مَسَدَّه* udstoppe hans Stopningssted (Hul) o: udfylde hans Plads; *سَدَّ* (*sad* og *sud*) obturaculum, res intercedens et prohibens transitum (Stængsel), *سَدَّة* Dør, Port, osv.

2. *سَدَا* (*sadâ*) strække ud: protendit manum, tetendit; II. stille ret, sætte op; *سَدَا* stamen telae; cfr. hebr. *שָׂדָה* Mark (Strækning). — *سَدَح* (*sadâ*) expandit, extendit; *سَدَح* (*sadah*) prostravit. — Saaledes ogsaa *סָדַר* (*sadar*) være ret, strække sig i lige Linie; aram. Pa. ordne, *סָדַר* ordo.

3. *سَدַם* (*sadam*) obturavit, oclusit; *שָׂדָם* stænge, indhegne, *שָׂדָה* indhegnet Mark (pl. om Kornagre og Vinhaver); cfr. vort Hage (Have), gl. tysk hac, hages Einhegung af hagan hegen, omgjerde, og Garten = gard (s. under *גָּבַר*). — *سَدَف* (*sadaf*) eg. oclusit, textit; *سَدَفَة* id quo ocluditur, Dør og Regntag over Porten, *سَدَفَة* Mørke, Dæmring, *سَدَف* sort; cfr. *سَدَم* oppletus, tectus (puteus) med *سَدِيم* nebula, og de indog. *scu-tum* (Skjærm, Skjold), germ. *skur* (Skjærmtag, Hytte), og lat. *ob-scu-rus* (dunkel) af R. *sku* dække. — *سَدَن* og *سَدَل* (*sadan, sadal*) textit; *سَدَن* og *سَدَل* tegumentum, velum cet.

4. *وَسَد* (*va-sad*) II. *stravit, substravit*; V. reflex. *stravit* se, ligge, *وَسَد* cervical; *يَسَد* (*ja-sad*) sætte, lægge; spec. sætte = grunde, fundavit aedificium (s. *as*); Nif. reflex. sætte sig, sidde, og recipr. om Flere (s. Ew. 123 b): sidde sam-

men med hinanden, deraf raadslaa (considerere); סֹד (*sod*) fortrolig Omgang, Samfund (consessus), og fortroligt Raad, Hemmelighed (consilium). — سَدَك (*sadak*) assidue incubuit; II. سَدَك جَلال انتمر stravit stragulum dactylorum (Kam.) ۛ: nedlægge dem Lag paa Lag, aram. שֶׁדָּר sedatus fuit, quievit (Buxtorf).

5. سَاد (*sâd*) være fast, tæt: ¹⁾ være tæt og tyk og deraf dunkel, sort (s. *sadaf*): سَوَاد magna turba (tæt Mængde) og dunkel Farve, Sort; اسود sort, pl. سَوْد og سَوْدَان (*Sūdân*) de Sorte; ²⁾ سَاد, سَاد, שֶׁרַךְ være fast = stærk, vældig, mægtig, voldsom (s. Ps. 91, 6); II. animosus, audax fuit, سِيد (*sîd*) lupus, leo; اسود potentior. Heraf ³⁾ سَيِّد Herre, dannet efter F. مَيِّت af سَوَيْد, som Flertalsformen سَيَّانِدٌ viser (som أَفَائِلٌ plur. af أَفِيلٌ; cfr. Caspari, Gram. § 320, 17); cfr. رَبِّيس رَبِّيس Høvding. I nyere Arab. udtales det ogsaa *sîd* og herfra stammer det spanske *Cid*. — ^{b)} hebr. שֶׁד, שֶׁרַךְ (*sêd*) som Navn paa Gud (Herren), men kun brugt i Plur. om Afguderne. Den aram. og nyhebr. Bet. Dæmon er en Overførelse af Afgudsnavnet paa de onde Aander.

6. Til det hebr. שֶׁד svarer ellers שָׁד (*sâd*, med Schin) med Bet. være stram og streng, fast og stærk; saaledes שֶׁרַךְ være stærk, vældig, voldsom; tr. behandle voldsomt, herje og ødelægge; arab. شَدَّ firmus et vehemens fuit, impetum fecit; og tr. stramme: constrinxit, firmiter ligavit, firmavit, corroboravit; II. anstrenge sig; شَدِيد vehemens, durus, validus, fortis; شَدَّة, שֶׁד, vehementia, vis, robur. Saaledes ogsaa שָׁדָן (*sâdan*) induruit, vires accepit. — Heraf שֶׁרַךְ stærk, vældig, som det allerede fremgaar af Sammenstillingen כְּשֶׁרַךְ «som Vold fra en Vældig» (Jo. 1, 15), — mest i Forbindelsen אֱלֹהֵי שָׁדָן *deus omnipotens*. Efter Formen er det et Ad-

jektiv dannet ved Endelsen *ai*, der bruges baade for Han- og Hunkjøn (cfr. שָׂרַי : Sarrai, efter Former som זָבַר, o. l. Heraf vel ogsaa det dunkle שָׂרָה (Koh. 2, 8), eg. domina = بعله Hustru (Dietr.); cfr. det beslægtede سَيِّد dominus og maritus, fem. domina. — Til denne Form af Roden (med ש) hører videre שָׂדָה (*'śadâ*) *intendit*, *contendit*; tr. propulit, impulit; aram. שָׂדָה kaste, skyde (cfr. contendere sagittam), og sammenligne (contendere). — שָׂדַח (*'śadah*) stravit se; amplus et largus fuit; שָׂדַח id. — שָׂדַח og שָׂדַח (Itpa.) anstrenge sig (= שָׂדַח), arbeide osv.

7. Her optræder endelig ogsaa Betydningen streife, stryge, berøre: שָׂדָה (*'śād*), hebr. שָׂדַח, aram. שָׂדַח overstryge, kalke,; — שָׂדַח (*sad*) harve (Pi.); — aram. שָׂדַח streife om (= שָׂדַח). — שָׂדַח (*'śadaf*) afsvide (Agren), om den hede Vind, aram. ogsaa om Kulden: exussit herbam frigus (s. Levy); cfr. שָׂדַח røre (inter. røres, føle) og exussit herbam; שָׂדַח frigus herbas exurens.

Fullkommen ident. er Roden *sat* (שָׂה, סָה) strække, rette, udbrede, stramme. Deraf: ¹⁾ סָה (*sût*) eg. tetendit og obtendit, textit, hvoraf סָה tegumentum, vestis; Hif. causat. tendere fecit (tilskynde), impulit (cfr. שָׂדָה tetendit versus rem og שָׂדָה properavit, שָׂדָה intendit og propulit, impulit). — ²⁾ סָה (*satar*) stravit, textit; שָׂה tegumentum, velum. — ³⁾ שָׂה, סָה (*satâ*) være streng og haard: שָׂה locus asper, durus; שָׂה, סָה Vinter, Kulde. — ⁴⁾ שָׂה (*'śat*) sætte; שָׂה (*'śît*) sætte, stille, lægge, hvoraf שָׂה (*'śât*) statua, columna og metaphor. *princeps*. — ⁵⁾ שָׂה (*'śatâ*) sætte, stille og sidde, hvoraf שָׂה og שָׂה (*'śêt, 'ist*) nates, Sæde; שָׂה stamen; ^{b)} bibit, (eg. sedavit sitim, s. Dietr.). — ⁶⁾ שָׂה (*'śatak*) *sedir, sedatus fuit*. — ⁷⁾ שָׂה (*'śatal*) sætte, plante, שָׂה Setzling osv.

Kun en Forstærkning af Roden *sat* er endelig *sat* (סט, שט) med emfatisk *t*; her optræder ogsaa Betydningen streife, stryge hyppigere. Hertil hører: 1. سَطَّ (*sattā*) være strakt, lang, اسط langbenet; syr. ستر *strinxit, detraxit pellem*; chald. שטא lineā (Strög, Streg), stylus. — ساط, שרט (*sât*) *strinxit, flagellavit*: שוט flagellum, scutica; deraf ogsaa *ro* (eg. remis stringere) og aram. svømme, שרט Svøbe og Aare; streife om osv. — aram. ישט (*je-sat*) *extendit*; — שטח (*satah*) *humi stravit, expandit, extendit* (aram., arab., æth. *id.*); — سَطَعَ (*sata'*) udbrede sig, være langstrakt, langhalset; — سَطَا (*sata'*) være stram, stiv, streng og heftig (durus, vehemens, pertinax), aram. rase. — 2. שטר, سطر (*satar*) *humi stravit og strinxit, scripsit* (strege cfr. ספר), سطر Streg, lineā, series, scriptura; — aram. שטר *expandit* (שטרן *expansum*, pl. om Himmelregionerne, s. Levy) og bestryge, smøre, salve: שטר אשטר לך נשטר inungam te unguento (Bab. mes. 85^b); den specielle Bet. skrive forekommer i Nominet שטר scriptum, Brev. I Assyr. er *satar* det alm. Ord for skrive, *sataru* Skriven, Skrift, *sitiru* Tavle osv. Heraf kommer da שטר (*sotër*), der eg. bet. Skriver (som ספר) og deraf Forstander, Opsynsmand; LXX gjengiver det som oftest med γραμματεὺς, Pesch. med ספר; (ספר). Oprindelsen sees bedst af arab. مسطر scriba og dominium exercens — og det deraf dannede مسيفر praefectus rei, commentariensis, qui adnotat quaecunque ad rem gerendam spectant.

I Formen סט forekommer Roden ikke i Hebr.; af aram. סט (= hebr. שט = שט) kan anføres: 1) שט (*sattā*) strække sig, være lang: longus, procerus et rectus f.; men især strække sig udover Maalet, være overskydende: שטט rei pars redundans; fig. overskride Grændsen, skeie ud (I. II. IV.); herhen ogsaa שטה, aram. סטה (*sata'*) skeie ud, spec. om Hu-

struen: begaa Ægteskabsbrud; כוטה en saadan Kvinde; hebr. **שׁוּט** Overtrædelse. — ²) סטר (*sefar*) *stravit, expandit* og *strinxit*, percussit manu plana; סטר latus, margo (Strøg, Rand); det tilsvarende arab. شطر bet. strække sig, (være forstrakt — om Lemmer) og stramme sig, gjøre sig stiv og stram: contumacem se gessit (VI); samt stryge (s. مشطور), streife, især ret frem: skjære lige over, dele i to lige Dele (cfr. وسط af samme Rod). — ³) شاط (*s'ât*) II. longum fecit (iter) og *strinxit*, ussit herbas (pruina); — شطن (*s'atan*) *adversatus fuit* (stramme imod, *āvzursiveiv*); deraf שטן شیطان *Satan*; i Arab. ogsaa som Adj. pervicax, intractabilis osv. — I Hebr. bet. שטם (*safam*) det samme; deraf i Æth. Navnet paa Satan osv.

מָרָא

Det aram. מָרָא (*marē*) Herre er ganske ukjendt i Hebr., men gjenfindes i det arab. مَرء, skjönt i en noget forskjellig Betydning: Mand. Verbet مَرء (*maru'a*) betyder først virilis, masculus fuit, hvad der aabenbart er denominativt; men dernæst betyder det ogsaa: være stærk og tapper, hvilket vistnok ogsaa kan være denom. (fortis fuit, ut virum decet), men det kan ogsaa meget godt være den Grundbetydning, hvoraf مَرء selv er fremgaaet, cfr. מָרָא o. a. Om det nu ogsaa virkelig er Grundbet., kan først med Sikkerhed vise sig ved en nærmere Betragtning af de beslægtede Stammer; men allerede Verbets mangfoldige Betydninger tale imod dets denominative Oprindelse (s. בעל).

Gaa vi nu til en nærmere Undersøgelse af Roden *mar*, da har denne, som allerede Fleischer (Delitzsch, Iob 23, 2)

har paavist, Grundbetydningen *stringere*, der forgrener sig i følgende specielle Betydninger: 1) strække, stramme, snøre, vinde stramt og 2) stryge, streife, drage ret henover el. lige forbi Noget (s. מר). — De vigtigste afledede Stammer ere:

1. מר (marra), der bet. 1) humi stravit, expandit in terra (II); firmiter constrinxit; og intr. være stram, fast og stærk, om Smagen: være stram, bitter (modsat حلو lind og sød); heraf مَرِيَّةٌ *nervus*, funis firmiter tortus (norsk Streng) og robur (cfr. lat. *nervus*); مَرِيْرٌ *firmus*, robustus, validus (vir), funis, مَرِيَّةٌ *firmitas*, robur; — مَر (Impf. a) og hebr. מרר *amarus* fuit; مَرِيَّةٌ (*murra*) *amara aqua*; assyr. *marratu* Hav (i Mod-sætning til det søde ן: ferske Vand). Af Betydningen vinde, udvide (στραγγεῦειν) kommer den intr. dryppe, som foreligger i מר (*mar*) Draabe, στράγγξ og מר Myrrha. — 2) arab. مَر stryge, streife, gaa lige forbi: tetigit, contigit, transiit.

2. مَرِي (mará) strinxit ubera, per terram traxit pedem; anteriores pedes in solo motitavit; — مَار (már, u og i) strinxit gladium, carpsit digitis; huc illuc per terram movit pedem anteriorem (s. مَوَار); intr. stryge hen ad Overfladen: leniter fluxit per superficiem terrae (cfr. مُرِّو flyde), fluctuavit aqua, huc illuc commotus fuit (deraf hebr. מרר vexle, skifte, s. عار); ogsaa larme, eg. om Lyden af det bølgende (brusende) Vand; heraf مَوْر (*maur*) *via calcata* (pedibus trita), fluxus per terram; fluctus, unda og tumultuatio; — redupl. مَرْمَر (*marmar*) fluere per terrae superficiem sivit; fluctuavit, commotus fuit cet. Cfr. indogerm. *marmar*: gr. μορμύρω fluthen, strudeln; *murmuro* bruse, mumle; skr. *murmurá* Flodnavn, *marmara* Gemurmel; norsk *marma* bruse (om Havet), *murmeln* risle, mumle; dog er dette maaske onomatopoetisk og forsaavidt ikke at sammenligne med de semit. Ord.

3. מֵרֵק, מֵרֵק (marak) ¹) aram. *tersit*, abstersit, defricuit; ²) arab. *maceravit*, myge, gjøre myg og mør (se. ved Gnidning, Indgnidning): مَرَقٌ pellismacerata, putrida; מֵרֵק, מֵרֵק Suppe, cfr. ght. *mëröd*, *mërâla* flüssige Speise, Suppe af *mërn* einweichen (R. *mar*, s. Fick). — مَرَج (marag) palpavit. — مَرَح (marah) indgnide og myge, inunxit et emollivit. — مَرَع (marā) multo inunxit; مَرِغ (marag) destrinxit herban og prorsus imbuit oleo, unxit. — Saal. ogsaa مَرِن (maran) inunxit (et lenem reddidit); intr. lenis et mollis fuit cet.

4. مَرَت (marat) stryge, glatte, glabrum reddidit. — مَرَط, مَرَط (maraf) laevigavit, glabrum fecit, pec. caput: evulsit crines. — مَرَث (marat) strinxit, percussit og maceravit, mollem reddidit. — مَرَد (marad) strinxit labiis (ubera), suxit; laevigavit og madefecit. — مَرَز (maraz) extremis digitis pressit, manu percussit, decerpit. — مَرَس (maras) suxit, abstersit, maceravit. — مَرِص (marid) aegrotus, debilis fuit, eg. maceratus; cfr. *μαλαξία* og *morbus* med mürbe (s. Fl. til Iob 15, 2).

5. Det hebr. מָרַץ (maras) opviser Betydningen være stram, streng, heftig, indtrængende (Nif.) — Ligesaa מָרַד (marad) rebellis fuit (eg. stram, stiv; s. *saʿan*), en Betydning, som ogsaa forekommer i det arab. مَارِد (mârid) audax et constans in rebellion; heraf *Nimrod* (rebellis). — Og endelig מָרָה, aram. מָרָה (marâ) contumax, rebellis fuit; מָרָה Ulydighed.

Heraf forklares nu let de forskjellige Betydninger af מָרָה (marâ): ¹) flyve op, eg. strække Vingerne (Vulg. erigit alas). ²) intr. være stram, stiv, fast og stærk: a) contumax, rebellis fuit; b) robustus et validus fuit (cfr. מָרָה); — arab. مَرَوٌ være stærk, kraftig, nærende, sund; tr. مَرَأ, مَرَأ styrke, nære, bekomme vel (om Mad); مَرِئِي kraftig, nærende; stærk og tap- per; מָרִיא Gjødkalv (velnæret); og endelig מָרָה, der eg. er

Particip og betyder den Stærke, Kraftige og deraf Herre. Det svarer saaledes i Bet. nærmest til *κύριος* stærk, kraftig og Herre, *κύριος* Magt (Curt. 145). Med Hensyn til det arab. *قَرِيء* vir cfr. *קָרִיב* og lat. *vir* med skr. *viras* *וִירָאס*.

Marē forekommer allerede i den bibelske Chaldaisme (Daniel). I Targ. bruges *מָרִי*, med udstødt *א* og behandlet som en Stamme ult. *ר* el. *י* (pl. *מַרְרָא*), mest som Overs. af hebr. *בעל*. Syr. *ܡܪܐ* (emfat. *ܡܪܐܐ*, men pl. baade *ܡܪܐܝܐ* og *ܡܪܐܝܐ*) bruges i Pesch. kun om Gud. I Talmud bruges det mest i den forkortede Form *מַר* i Bet. Mester, Lærer, især om de ældste Lærere i Loven, Forfatterne af Mischna, hvoraf den alm. Formel ved Anførsel af en Halaka: *אמר מר* (dixit magister). Med Endelsen *ân* dannedes deraf *מָרְךָ* = *רַבְּךָ* (s. *רב*). Det syr. *ܡܪܐ* forkortes ligeledes til *ܡܐ*, med Suff. *ܐܝܢܐ* min Herre, siden med Udslettelse af Suffixets Bet. = Herre, Mester som Titel for de store Kirkelærere. — Femininet deraf er *מַרְתָּא* *Marta* (domina).

Om den identiske indogerm. Rod *mar* s. Slutningen af næste Artikel (*melek*).

מֶלֶךְ

Ordet *melek* (*malik*), der i alle semit. Sprog er det almindelige Ord for Konge, er efter sin Oprindelse temmelig dunkelt, og dets egentlige Betydning derfor meget omtvistet. Det hebr. *מֶלֶךְ* regnavit, rex fuit er tydeligvis denominativt ligesom det arab. *مَلِك* regem creavit og *مَلِك* se tanquam regem gessit (s. *בעל*). Det arab. *ملك* possedit, dominio tenuit kan ogsaa være denom. (dominari); at være Herre over Noget er væsentlig ogsaa at eje det, hvorfor ogsaa flere Ord for

«Herre» tillige betyde Eier (בעל, אדיר; cfr. dominus og dominium). Det aram. מַלְיָא raade (consilium dare), som Gesen. efter Ibn Ganâch sætter som Grundbet., idet han sammenligner det lat. *consul* og vort raade (= styre), er ligeledes først afledet af Betydningen regnare (s. syr. אַרַּב rex fuit, regnavit; auctor fuit, consilium dedit); og de mange andre Betydninger baade i Verbet og Derivaterne kunne paa ingen Maade forklares af dette «raade», der desuden ligesom «herske» er et altfor abstrakt Begreb til at kunne være noget eg. Grundbegreb; et saadant maa fremfor Alt være enkelt og konkret; Betydningen «raade» viser sig derfor ogsaa i andre Sprog som afledet af en simplere og anskueligere Grundforestilling: det lat. *consul*, *consilium* er afledet af *considerare* sidde sammen (cfr. *solum* Curt. 216), og vort raade, rathen betyder oprindeligt vorwärts treiben, fördern og vorwärts kommen (gerathen, s. Weigand d. Wörterb.). — Men foruden disse afledede Betydninger har מַלְיָא endnu andre, der i Forening med de øvrige Stammer af samme Rod ville vise os Veien til den virkelige Grundbet.

Roden מַל (mal) er aabenbart kun en svagere Biform af *mar* og viser nøiagtig samme Grundbetydning: *stringere* (strække, stramme, stryge). — 1. Saaledes מַלָּא, מַלְאָ (malá) strække, stramme, udspænde: ¹) valde tetendit (arcum); ²) implevit (eg. stramme, udspile en Sæk o. l.); intr. מָלֵי plenus fuit og מָלוּ have fuldt op, være rig; מַל (mâl, mâl) id. — אמל (amal) eg. strække sig, være lang: ¹) אמל longa facie praeditus fuit; ²) strække sig efter Noget o: længes efter, haabe (nach etw. langen, verlangen); — מַל מַלְיָא, מַלְיָא række hen til, naa (langen); — מַל (malá) strække ud, forlænge, IV. diu protraxit aetatem suam, longam exegit osv.

2. Den vidtløftige Stamme מַלְלָא, מַלְלָא (malla) betyder ¹) være lang, langvarig, kjedelig: longum et diuturnum fuit (iter);

מיל fastidivit, taedium cepit; ²⁾ *strinxit*, snøre: מלל con-
 strinxit, complicuit, נמלל implexum, textum; מלל consuit rudiore
 opere; ³⁾ *strinxit* streife, stryge, gnide: מלל (*mal*) *fricuit*,
 confricuit, trivit (s. Buxt.), מלל cirrus, limbus (Streif, Strimmel),
 מלל Ax (Kvast, Børste, cfr. talmud. מלל pili spicae, aristae);
 deraf ⁴⁾ gnistre, knistre, knittre, striduit, oprindeligt om
 den ved Gnidning og Rivning frembragte Lyd (knirke,
 sprage); cfr. חרר (R. חר reiben) *fricuit* dentes (cum
 stridore) og gnistre, sprage, brænde, חרט vehementer *fricuit*,
 חרט strepitus manducantis jumenti og חרט sonus flagrantis
 ignis, og det danske gnidske ו: skjære Tænder (af gnide),
 gnistre osv. Heraf ^{a)} chald. מלל Ildens Knittren,
 pl. מלל, der i Talm. (Abod. sar. 28 b) forklares med מלל
 לוחשור (hvislende, knittrende Kul); מלל glødende Kul, hvoraf
 denom. מלל cineribus calidis aut prunis supposuit; — ^{b)} aram.
 מלל tale, מלל Ord, Tale osv., optaget i Arab. i Betydn.
 edictum, lex, hvoraf denom. אמל og אמל diktere (meddele Ord-
 lyden). Ogsaa i den redupl. Form מלל og מלל (*malmal*)
 optræde begge disse Bet. ved Siden af hinanden: *fricuit*, hvoraf
 מלל stylus quo collyrium inditur (indgnides), og *sibilavit*
 (s. Buxt.). — Det indogerm. *mal* (terere, conterere) opviser
 samme Overgang: germ. *malan* (knuse, male), norsk *mala* ו:
¹⁾ male og ²⁾ give en Lyd, som naar man maler: surre,
 mumle, ymte. Ogsaa det tydske *mâl* (Skramme, Mærke) og
 vort *mâl* (ו: ¹⁾ Mærke, Maal, ²⁾ Maal, Mæle, Lyd) og *mæla*
 (mæle, tale) hører vel herhen, da det tydske h i mahl, mahal
 (= mâl) og mahljan (= mæle) ikke er oprindeligt (s. Grimm,
 Gram. II, 509). Cfr. ogsaa vort skrapa ¹⁾ skrabe, kradse
 og ²⁾ lyde som af Skraben: knirke, rasle; prate, snakke (oldn.
 skrap og skraf Snak; s. Aasen og Fritznér); og endelig
 det indogerm. *sparg* (*sprag*) ¹⁾ springe, sprække (oldn. *springa*,

sprakk), ²⁾ give en Lyd som Noget, der sprækker el. brister (sprage): *σφαραγ-έω* rauschen, lit. *spragu* prasseln, lett. *sprágt* bersten, platzen, *sprégat* prasseln wie Tannenholz, *sprégatis* knallen wie wenn etw. reisset od. platzet; gl. tydsk *sprécan* og *spréhkan* sprechen tale, *spráca* og *spráhha* Sprache (Fick).

3. De øvrige herhen hørende Stammer have mest den anden af de to Hovedbetydninger: streife, røre, stryge; saaledes מלל (*múl*) afstreife, omskjære; — מלט (*malat*) leniter percussit, demulsit; — מלד (*malad*) abstersit super manum; — — מלס (*malas*) demulsit, laevigavit; — מלץ, מלץ, מלץ (*malas*) laevis, lubricus fuit, elapsus f. (være glat, glide); מלט (*malat*) rasit crines, intr. pilis caruit, מלץ være glat og glide ud, undkomme; — specielt gjøre myg og mør (ved Gnidning s. מרד): מלד (*malad*) molle reddidit corium, intr. blive mør, marcescere (zerrieben, mürbe werden), saal. מלל og maaske מלל (Iob 14, 2 al.). Og endelig have de med מלך allernærmest besl. Stammer gjenneemgaaende Betydningen streife, røre ved: מלג (*malag*) extremo ore apprehendit; — מלח, מלח, מלח (*malah*) trivit, מלח vestis detrita (pl.) og Salt (contritum); — især berøre med Haanden: מלח (*malak*) manibus prehensens traxit; מלח (*mala*) excoriavit, abripuit, rapide cepit; — מלף (*malak*) stryge, gnide, vaske; — og מלל (*malak*) bene subegit farinae massam.

Heraf vil det være klart, at ogsaa מלך gaar ud fra Grundbegrebet streife, røre ved: ¹⁾ nærmest rent sandseligt: tage paa med Haanden, hvoraf manu tractavit et subegit (massam), ²⁾ tage, fatte i mere overført Bet. ^{a)} indtage, tage i Eie, possidere (spec. ægte) og som consequens indehave, eie, have (ἐχειν); ^{b)} perceptit fatte, hvoraf مَلِكٌ res quae sensibus percipi possunt. Heraf مملوك ¹⁾ bene subactus (de massa) og ²⁾ servus (mancipium, eg. haandtagen) og overhoved *possessus*;

ملك res quam quis possidet, og som Inf. τὸ ἔχειν; ملكة possessio, ogsaa virtus acquisita (habitus, ἔξις), og ملك possessor, rex osv. — מַלְכָּה betyder altsaa egentlig: manu capiens et tractans og deraf Indtager, Indehaver, Eier; og det svarer saaledes nøiagtig til det lat. herus Eier, Herre (eg. Nehmer) af R. har (indogerm. ghar, gr. χαρ) fassen, nehmen, hvoraf skr. harâmi rapio, haras nehmen (lat. heres), haranam Haand; χείρ og gammellat. hir id. (Curt. 181 og Hintner Wörterb. d. lat. Etym.).

Hvad Ordets Form angaar, da er den i Hebr. og Aram. (מַלְכָּה, מַלְכָּא) den saakaldte Segolatform, der eg. betegner abstrakte Begreber, og מַלְכָּה synes saaledes opr. at betyde regnum (cfr. בעל); men da Ordet i Arab. heder ملك (o: מַלְכָּה) og assyr. maliku af Formen katil, der eg. er = Participiet (مالك, מַלְכָּה), kun at den som rent Adj. betegner en fast, staaende Egenskab el. Handling (den herskende, Herskeren), saa er det sandsynligst, at מַלְכָּה (מַלְכָּה) kun er en Afstumpning af et opr. מַלְכָּה, ligesom dette e (i) i Arab. selv kan forflygtiges i Adjektivformer som عدل for عدل osv.

Her maa endnu den Mærkelighed omtales, at ogsaa Roden لم (lam) viser sig fuldstændig ident. med מל, hvorom man let overbeviser sig ved at sammenligne ملك lamak (subegit massam), لمف (manu percussit, delevit), لما (injecit manum, totam cepit rem), لمس (manu tetigit, palpavit), لمص (extremo digito cepit), لمذ (extremo ore edit), لم (tetigit, prope fuit), لمع og لمع (motitavit og palpitavit, røre let), hvilke alle have samme Bet. (streife, røre — især med Haanden) som de ovenanførte malak osv. At nu denne Rod lam er en yngre Variation (Transposition) af mal, bliver høist sandsynligt derved, at Roden lam synes at have manglet i Hebraisk.

Roden *mar* og dens Biform *mal* er endelig ogsaa meget udbredt i de indogerm. Sprog, nemlig ¹⁾ *mar* (europ. ogsaa *mal*) reiben, zerreiben, - malmen, mahlen, macerare; saal. *μάρναμαι* kjæmpe, slaaes (eg. «stryge» hinanden, give hinanden Stryg); *μαράτνω* aufreiben, macerare (welk machen); skr. *mar* intr. sterben (welken), *μορτός* (*βροτός*), *mori*, *mort*; germ. mord; *mara* og *mala* weich (*ἄ-μαλός*, *μαλακός*); *μύλος*, *mola*, germ. *malan*; ²⁾ udvidet med k: *mark* (*malk*): skr. *mark* (versehren, verderben, tödten), intr. *marc-ere* (welken); skr. *març* (streichen, berühren, fassen), *mulcere* (streicheln), *mulcare* (prügeln); ³⁾ med g: *marg* (*malg*) streifen, streichen, melken (*μάργος*, *ἀμέργω*, *margo*; *ἀμέλγω*, *mulgeo*); ⁴⁾ med d: skr. *mard* reiben, gr. *ἄ-μαλδ-ίνω* erweichen; goth. *maltjan* (melta); ⁵⁾ med dh (S): skr. *mardh* weich, *μαλδ-ανός* (id.), germ. *mild*, *muld* osv.*) Derimod forekommer Roden *lam* ikke i Indogerm., hvilket atter tyder paa dens sekundære Oprindelse.

משל.

Det hebr. *mōśēl* dominator, princeps, tyrannus, forekommer ikke i noget af de andre Sprog undtagen i Fønikisk, hvor det læses i en Indskrift (s. Ges. thes.). Verbet *משל* derimod findes ogsaa i Arab. (مثل), vel ikke i Bet. herske, men i den anden Betydning af *משל* (ligne). Disse to Betydninger har nu ledet Nogle til at opstille 2 grundforskjellige Verber af Formen *משל*, hvoraf det ene skulde være = *مَشَلَّ*, det andet derimod = *بَسَلَ* strenuus, fortis fuit, hvoraf *باسل* (*bâsil*) vir strenuus, heros, og dette skulde igjen være = det gr. *βασιλ-*

*) s. Fick 150 f., Curt. 292 f. og 297 f.

εὗς ("basil-eus"). Denne Combination, der først er fremsat af Fürst i hans Concordants og derefter i Ges. thes. er nævnt som mulig, er meget mere aldeles umulig allerede af den Grund, at βασιλεύς ikke kommer af nogen Rod *bas* (= *mas*), endsige af en R. *basil* (= masal), men derimod af Roden βα, der vel er = βο (weiden, vogte; cfr. βόσκω pasco og βοτόν Kvæg med πρό-βα-τον Faar) og λευς, den jon. Form for λαός (Folk); βασιλεύς altsaa eg. Folkehyrde (= ποιμήν λαοῦ); s. Fick 461.

I Virkeligheden er der ingen Grund til at dele מַשׁ i to forskellige Verber, da dets to Hovedbetydninger (styre og ligne) let lade sig forene, naar man kun gaar ud fra den rigtige Grundbet., som allerede Gesenius var inde paa uden dog ret at gennemføre den. — Roden מַשׁ (*math*, *mat*), der i Hebr. bliver til מַשׁ (*mas'*), betyder ligesom מַת (*mat*) eg. strække, rette og intr. være ret og lige, rette sig, staa ret (frem) osv. Nu viser det arab. مَتَل *matāl* (= aram. מַתַּל, hebr. מַשׁ) netop denne Betydning, nemlig ¹⁾ *erectus stetit* og *adhaesit humi* (stravit se), hvoraf مَاتَل *stans* (ret) og *humi haerens* (udstrakt), مَاتَل id quod corpori substernitur, lectus; مَاتَل بَيْنَ يَدَيْهِ *erectus constitit et stetit se coram eo* (staa ret frem, fremstille sig); II. *repraesentavit, effigiavit* (fremstille); ligesaa مَاتَل *erectus constitit* og *praestans fuit* (staa frem); df. ²⁾ *assimilavit*, *equiparavit* (c. acc. et ب stille lige med Nog.); intr. *similis fuit* (være lige = lig, cfr. *aequus* og *aequalis*); ³⁾ مَاتَل وَاَمْتَل (*medium*) rette sig og stille ret frem for sig: ^{a)} *obsecutus, sectatus fuit, imitatus fuit, se similem reddidit* (rette sig efter, gjøre sig lige med); ^{b)} *effigiavit sibi, imaginatus fuit* (forestille sig); hebr. Nif. og Hitp. ligne. Heraf مَاتَل Fremstilling, Gjengivelse (*descriptio*, *historia*, *imago*, *exemplar*, *exemplum*), og مَاتَل Fremstilling

Sammenligning, Lignelse, Parabel, Ordsprog, Exempel, Paradigma, hvoraf denom. *مثل* exemplum statuit, punivit in exemplum og *משב* parabolam proposuit.

Det andet *משב* (styre, herske) er nu simpelthen trans. af det første: *erectum constituit, erexit, rexit* — ganske som det lat. *regere* (erigere osv.) rette, retlede, styre, hvoraf *regio* Strækning, Retning (cfr. e regione), *rectus* (ret), samt *rector* og *rex*, af Roden *rag* (germ. *rak*, recken osv. Curt. 169). — Man kunde vistnok ogsaa gaa ud fra den intr. Bet. i *مثل* *erectus stetit* og *praestans fuit, أمثل* *praestans, pl. أمائل* *proceres, optimates*, hvorefter *משב* vilde være *praestans, procerus*, Fyrste og *משב* denom. (regnavit); men da det hebr. Ord virkelig bruges i den trans. Bet. (*rexit*), ligger det nærmest at gaa ud fra den. *משב* er det alm. Ord for regjere, herske, og bruges baade absolut og med *ב*, der betegner den Gjenstand, som Handlingen berører (cfr. *רדה* og *עצר*).

Af denne Rod forekommer der endnu *מתע* (*mata'*) turpiter incessit (de femina, eg. strække ud, tage lange Skridt, s. *מתא*); men ellers optræder ogsaa her ved Siden af Bet. strække, udbrede (stravit) den dermed saa nær beslægtede *stringere*, stryge (s. *שיר*), der ogsaa stikker frem i *مثل* (cfr. *מائل* obliteratus) og i de øvrige Stammer fremtræder meget tydelig: saal. *מת* (*matta*) ¹) udbrede, *divulgavit*; ²) *abstersit, imbuit unguento, maceravit*; intr. *madidus fuit* (s. *מרד*); — *מתמת* (*matmat*) ¹) commovit, agitavit (røre), ²) *imbuit oleo* osv.; — *מת* (*mât*) *maceravit, dissolvit in aqua, intr. maceratus fuit*: a) *emollita fuit terra*, b) *mortuus fuit* (s. *mar, mori* Side 42); — *מתט* (*matat*) *manu pressit rem versus terram cet.*

Aldeles identisk hermed er Roden *מה* (*mat*), der i Aram. ogsaa i Formen falder sammen med vor Rod. Saaledes *מת*

(*matta*) extendit; — מתָא (*mata'*) extendit og strinxit, percussit fusti; — מתָא, מתָה (*matâ*) extendit og celeriter incessit (strække ud), turpiter incessit; — מתָח (*matah*) extendit, extraxit, protraxit og percussit; — מתָע (*mata'*) extendit, longum fecit; — מתָת, מתָה (*mât, mût*) trivit, maceravit, mollem reddidit; intr. attrita fuit vestis og *mortuus* fuit (s. *mât*); — מתָש (*mata's*) leniter strinxit ubera mulgendo; — מתָק (*matak*) eg. strinxit (ubera), *suxit*, cum voluptate comedit; intr. dulcis fuit, מתָק Sødhed (cfr. מתָק sorpsit); og מתָן (*matan*) extendit og constrinxit cet.

Ogsaa det andet hebr. מַש (= arab. مَس *mas*) har Grundbet. stringere f. Ex. מַשֵּׁשׁ, מַשֵּׁס (*mas'*) og מַשֵּׁשׁ (*mas'*) *palpavit manu*; מַשָּׂה (*masâ*) *extraxit* og מַשָּׂה (*masâh*) *expandit* og alm. *unxit*, hvoraf מַשִּׁיחַ *unctus*, χριστός og deraf *princeps, rex* (cfr. מַשִּׁיחַ).

De indogerm. Sprog vise nogle Former af en Rod *mat*, *math*, *mad*, *madh*, der se ud som spredte Grene af den her behandlede R. *mat*, *math*; saaledes skr. *math* *agitare* (rühren, quirlen) cfr. arab. *matmat* (م: mathmath) *agitavit*, røre; fremdeles skr. *mad* *schwelgen*, sich berauschen (saugen, cfr. μαζος, μαστός *Brustwarze*, *Euter*); *mad* *madidum esse*, trans. *macerare*, kauen (mandere), og *madhu* *süss*, *süsse Speise*, *Meth*; μέθυ *berauschendes Getränk*, *Wein*; cfr. semit. מַש, מַת (*mat* og *mas'*) *strinxit*, *imbuit*, *maceravit*; *madidus* fuit, og *mata's* *strinxit ubera*, *matak* *suge* (søbe) og *være sød*; samt *mas*, *mad* og *maz* *suxit*, *sugendo bibit*; hebr. *massa* *süßes Brod*, arab. *mazza* *suctus unus* og *vinum svave* cet. (cfr. Fick³ 710 f).

أَمِيرٌ، أَمَامٌ

Det arab. 'Imâm (antistes, rex) har intet Tilsvarende i de beslægtede Sprog; heller ikke Verbet אָמַם forekommer i Hebr. og Aram., men vel endel Nominer, der maa afledes af en Stamme אָמַם (*am*), nemlig אָמָּ Moder, אָמָּה Albue, אָמָּה Folk = arab. أُمُّ (*umm*) mater, gens, princeps gentis, servus osv. Nogle antage nu et Verbum אָמַם med Grundbet. sammenfatte, forbinde, hvoraf man da afleder אָמָּה Folk (Complex) og أَمٌّ Træl (eg. forbunden »som *servus* af *serere*«, Fürst, Meier o. a.). Ogsaa أَمَامٌ Fyrste, Konge, kunde man vel paa en Maade forklare deraf; da nemlig أُمَّة og أُمَّة (gens, populus, tribus) tilige betyde *princeps gentis*, saa kunde man ogsaa afede أَمَامٌ direkte af أُمَّة (gens, tribus). *Imâm* vilde da være denom. og svare til *tribunus* af tribus og vort *konung* af det gamle *kon* (Slægt, Slags = γέν-ος; goth. *kunja* Slægt, Stamme), hvoraf oldn. alls konar (als-kens, alle Slags); cfr. ogsaa *dróttinn* Herre af *drótt* Skare; og denne Aflednings Rigtighed kunde synes at bestyrkes ved Analogier som قَوَامٌ princeps populi ved Siden af قَوْمٌ Folk og قَبِيلٌ *id.* ved Siden af قَبِيلَةٌ tribus. Men hele denne Afledning maa dog ved nærmere Prøvelse opgives fornemmelig af den afgjørende Grund, at أَمَامٌ (أَمَامٌ) ikke viser Spor af Bet. forbinde, medens det bruges i mange andre Betydninger, som ikke paa nogen rimelig Maade kunne forklares af den antagne Grundbet. (forbinde). Og قَوَامٌ kommer ikke af قَوْمٌ men direkte af قَامٌ staa og betyder *statua* og *columen* populi (*s'at* p. 32), ligesom قَوْمٌ eg. betyder Stand, Husstand, Familie, cfr. *status* Stat; om قَبِيلٌ s. ovenfor p. 22.

Vende vi os nu til det virkelig eksisterende أُمَّة (*amma*),

saa viser det meget tydelig Grundbet. strække, rette (tendit, direxit); intr. gaa ret, gaa frem (lige ud), gaa foran og rette sig, være ret osv. ¹⁾ gaa ret frem, tage Retning, stevne, sigte paa, tilsigte: contendit aliquo, intendit aliquid, ²⁾ أَمَّ intentio, propositum; أَمَّ tetendit ad, prope accessit, أَمَّ intentio, scopus og propinquitas, propinquus, manifestus; ³⁾ gaa foran, *praecessit*, trans. *direxit*, *duxit* (praeundo): *praeivit exemplo suo*, *ostendit*, docuit (intr. doctus, gnarus f.), praeceptum quid faciendum, praefuit = أَمَّ praecessit, rexit, gubernavit; أَمَّ proposuit faciendum; medium (V, VIII) stille ret frem for sig, proposuit (sibi) faciendum; rette sig efter (som Forbilleder, Mønster): *imitatus fuit*, *sectatus fuit* (cfr. مَنْتَل); ³⁾ gaa frem, fremstaa, blive til: أَمَّ creaturae, mundus, cfr. أَمَّ proventus anni osv.

Heraf 1. أَمَّ *anterius*, quod coram oppositum; أَمَّ coram, *ante*; أَمَّ e regione. — 2. أَمَّ (*'imām*) ¹⁾ *antecessor*, quem alii *sectantur et imitantur*; qui praecit populo sacros ritus, *antistes*; ad quem alii *tendunt* cet.; ²⁾ *rex*, *imperator*, *dux exercitus*; *camelus dux*, qui alios praeundo ducit; funiculus quo *dirigitur* structura (Richtschnur), canon s. *regula* lignea, quae ad servandam *rectitudinem* adhibetur; liber quo quis docetur et *dirigitur*, Coranus (Canon); exemplar quod ad *sequendum* vel *imitandum* proponitur (cfr. מִשְׁלַח); *directio* versus Kiblam, quo *dirigunt* preces. — 3. أَمَّ (*'imma*) *regula* vitae, religio, status, forma, *imitatio* sacerdotis cet. — 4. أَمَّ (*'umma*) *asseclae*, *sectatores*; gens et familia viri (asseclae, eg. abstr. Følge, Følgeskab; cfr. societas, socius af sequor, Rod *sak* følge); *populus*, praes. unius legis vel religionis (*sectatores*, *secta*) = hebr. עַמּוּת Folk; famulus gentis (sectator, cfr. pedissequus), obedientia; orthodoxus (ret); *regula* vitae, corporis

statura (opret); sciens, gnarus (s. אָמ 2) osv. — 5. אָמ , אָמ (*'umm, 'em*) mater, eg. *ductrix, regina* (den som gaar foran og anfører), derfor ogsaa principium, radix, praecipuum; *princeps gentis*; gens, tribus, familiae servus (= אָמָה). — 6. Det hebr. אָמָה Albue, Alen er eg. mater brachii (s. Ges. thes.)

'Imâm svarer saaledes efter sit Grundbegreb nærmest til lat. *praetor* (o: prae-itor), gr. ἀρχων og vort Formand, Fyrste osv. Af semit. Ord kan sammenlignes قَدَام (*rex, princeps*) af قَدِم praeivit, بَدَر dominus af بَدِر praevenit, og بَدَأ principium og princeps af بَدَأ begynde (ἀρχειν).

Til denne Rod høre videre: آم (*'ám, 'ûm*) *praecessit, rexit, gubernavit* og komme frem, voxe: آمَن proventus anni, herba, آوم corporis molem auxit cet.; — אָמָה (*'ama*) ancilla, serva; — אָמָה (*'amah*) *proposuit, statuit, praecepit* og confessus fuit; — אָמַד (*'amad*) terminus, meta, scopus (s. אָמ); — אָמַן , אָמַן (*'aman*) *erexit, statuit, struxit, fulsit* (oprette, opretholde, støtte, s. Ges. thes.), אָמַן columna, אָמַן structor, opifex; intr. innixus fuit (støtte sig paa, stole); *stabilis, firmus, constans fuit* cet. — Og endelig אָמַר , אָמַר (*'amar*) eg. fremsætte, foresætte, forevise: ¹⁾ *mandavit, praecepit* (= אָמ); aeth. *'amara* ostendit, monstravit, indicavit, II, 1. scivit, cognovit, *mâmer* sciens, gnarus; אָמַר gnarus fuit (= אָמ 2, אָמָה), אָמַר docilis, obsequiosus (s. אָמָה); אָמַר indicium, signum, אָמַר praecipio una, imperium, אָמַר mandatum og אָמַר (*'amîr*) *imperator, dux, praefectus, princeps* (Emir); ²⁾ hebr. אָמַר sige (frem-sætte, cfr. אָמָה); ³⁾ intr. אָמַר gaa frem, staa frem: ^{a)} gaa fremad, forfremmes, voxe, forøges: multus evasit, multi fuerunt pecudes, IV multiplicavit (deus) ejus prolem et opes (s. אָמ auxit cet.);

b) staa frem, rage op, gaa forover: נָמַרַד Top og אָמַרַד^ע proclivis (cfr. אָמַת intendit, praestituit og declivis fuit).

Kun en stærkere Potents af 'am er אָמַרַד ('am) med samme Grundbet. strække (*tetendit*), intr. være udstrakt (extens), omfattende, almindelig: אָמַרַד ('amma) communis fuit; אָמַרַד procerus, longus, אָמַרַד procerus, praestantior pars, fem. proceras (palma) og perfecta statura (= אָמַרַד praestans staturae); אָמַרַד ('am) proceras palma og patruus (praestans), אָמַרַד ('amma) amita; אָמַרַד communio, אָמַרַד Folk. Hertil videre אָמַרַד ('amad) intendit, proposuit, statuit, stetit cet.

Af de indogerm. Sprog kan nærmest sammenlignes *amma* (ama) Moder, germ. *amma* (Moder, Amme), lat. *amita* Tante (Fick 493); men dernæst kan det vel neppe være tvivlsomt, at ogsaa *aem-ulor*, *im-itor*, *aman* (*âmen* nachahmen), *imago*, der i det Indogerm. staa ligesom rodløse (s. Fick³ 731), her finde sin rette Tilknytning og Forklaring.

Af Stammen נָגַד (*nagad*) træffe vi hebr. *nagid* Fyrste ved Siden af *neged* foran, hvilket allerede tyder hen paa en lignende Oprindelse som ved 'imâm, der ligeledes stod ved Siden af 'amâma foran (cfr. ogsaa *kabil* princeps og *kabilan* coram), og dette bekræfter sig ogsaa ved en nærmere Under-søgelse. נָגַד gaar nemlig, som dets Betydning klart nok viser, ud fra Roden נָד (*gad*) strække, stramme, snøre, knytte; intr. strække sig, være stram, streng, fast. Hertil hører Stammen נָדַד, hvoraf hebr. נָדַד (*gid*) tendo; nervus, aram. נָדַד, נָדַד *id.*; arab. جيد være langhalset; — נָדַד (*gûd*) con-

tendit, institit; جَادَ (*gād*) contendit, velox fuit in cursu og deraf alm. være dygtig, god; — جَدَّ (*gadda*) nervos intendit (anstrenge sig); intr. være streng: ^a) haard, besværlig, ^b) sanddru; III. stricto jure egit cum aliquo; men ved Siden heraf viser جَدَّ ogsaa Bet. afskjære (stringere, Gesen.-Dietr. og cfr. جَدَّ). — Videre נָגַד (*'agad*) *strinxit, nodavit, ligavit, compegit*, compactus, firmus et robustus fuit; נָגַד Knude, Baand, Knytte, Bundt og Bue (eg. Forbinding, compages, cfr. vort Band o: Bindetræ mellem Stolperne i en Bygning); — جَدَلَ (*gadal*) prostravit in terram, constringit, firmiter torsit, جَدَلَ tendo, nervus; intr. firmus, robustus fuit, robur et incrementum cepit = hebr. נָגַד adolevit, crevit, magnus fuit, נָגַד magnus; cfr. vort stor og sterk af star og stark (strække); — جَدَرَ (*gadar*) eg. nodavit: ¹) sese extulerunt plantarum capita, prodiit fructus (= norsk knytast); ²) compegit, bygge, mure (= נָגַד); deraf جَدَرٌ tumor in corpore, cicatrix (Knude); جَدْرٌ paries, murus (cfr. norsk Knut o: ^a) Knort, Ujevnhed og ^b) Forbindingspunkt, Hjørne i en Bygning, s. Aasens Ordb.); hebr. נָגַד murus; — جَادَس (*gaddis*) firmus, durus, validus; — جَادَب (*gadab*) være streng og haard; — جَادَع (*gada'*), جَادَف og جَادَم (*gadaf, gadam*) amputavit, mutilavit.

Herhen hører da ogsaa נָגַד (*nagad*), chald. נָגַד ¹) *intendit, protraxit*; intr. drage, flyde ud, ²) *strinxit, flagellavit*; — det arab. نَجَد bet. *stravit, protendit, extulit*, نَجُود *strata*, نَجُود langhalset; intr. ¹) strække sig frem, rage frem: eminuit, elatus fuit; fig. rage frem = træde tydelig frem: *apparuit, clarus et manifestus fuit*; hebr. Hif. protulit in lucem, indicavit; deraf نَجَّد terra eminentior, Høiland (*Negd*); hebr. נָגַד (*neged*) eg. *apparentia, Synlighed*, adv. i Syne, in

conspectu, coram, ante; ²) **نَجْدٌ** animosus, strenuus fuit (dygtig = **جاد**), **نجيد**, strenuus, fortis cet. Da denne sidste arab. Betydning er ukjendt i Hebr. og Aram., kan det hebræo-aram. **נָגִיד** og **נָגִידָא** *princeps, dux* ikke afledes deraf (= fortis); det kan kun betyde *eminens*, fremstaaende, fremragende. Samme Afledning have vi i **قَبٌّ** os prominens og princeps; cfr. fremdeles **ראש** caput, summum og princeps, aram. **ראש** id., hvoraf **ראשית** capitaneus, princeps (Høvding, Kaptein). Saaledes bruges navnlig meget hyppig Navne paa fremtrædende Legemsdele metaphor. for Fyrste: **قَرع** vertex og princeps; **جبهة** frons og princeps; ligesaa **انف** Næse, **عزيب** Næseben, **خرطوم** Snabel og **قرن** Horn, der samtlige ogsaa betyde Fyrste.

Den indogerm. Rod *gadh* (gad, ghad) er vel opr. ident. med den semit. *gad*; cfr. skr. *gadh* (*gandh*) fassen, festhalten, *ganda* Knoten, Knäul, lat. *nodus* (o: gnodus), germ. Knoten Knude; gr. *ἀ-γαθ-ίς* Knäul (= semit. *'a-gad*); cfr. ogsaa *ἀγαθός* tüchtig, gut med semit. *gād* (*gūd*) være dygtig, god. (Fick og Hintner under nodus).

נָדִיב, מְנַצֵּחַ, נָשִׂיא

Nasi', der i Hebr. betyder Fyrste, bruges ikke i noget af Søstersprogene; dets Betydning er imidlertid sikker nok, og Alle ere enige i at forklare det som *elatus, excelsus*. **נשא** (*nasa'*) betyder nemlig *sustulit, extulit*, spec. voce extulit aliquid udsige; intr. hæve sig, stige op. De øvrige Betydninger: tage paa sig, bære og tage bort — udvikle sig heraf som i *αἰρω* og *tollo* (s. Ges. thes.); deraf **נָשִׂיא** opstigende Dunst og Fyrste, samt **מִשָּׂא** Udsagn og Byrde.

Roden *nas* (نش, نش) betyder imidlertid ikke fet og slet hæve el. være høi saadan in abstracto; den eg. Grundforestilling er en langt mere levende og anskuelig, nemlig: drive frem (trans. og intr.); vælde (pible) frem, strømme ud, bruse frem og i Alm. springe frem, fare frem, op og ud (elatus fuit).

1. Den Stamme, der nærmest viser Rodbetydningen, er det arab. نش (nas'sa), der bet. trans. *leniter propulit* og intr. ¹⁾ boble op og deraf med Infin. نشيش (om Lyden af det sydende Vand): *bullitu vel fervore sonum edidit* aqua; ²⁾ dunste op, svinde ind: *defecit stagnum aqua exhalata*. — Det til نش svarende نشأ (nas'a) bet. ligeledes nærmest stige op (om Dunster), hvoraft نشء *nubes elata* (= نشريه) og deraf voxer op, opstaa, fremkomme; trans. frembringe. — نشنش (*nasnas*) *propulit*, *impulit* og intr. *bullitu sonum edidit*; — ناش (*nas*) celeriter *assurrexit*, tr. *cepit*, *prehendit* (= نش). — ناشج (*nasag*) ¹⁾ *sonum et bulliende susurrum emisit*; ²⁾ *puste ud, stønne, hulke*; — ناسك (*nasak*) *puste op, antænde*; arab. eg. *puste, dufte ud* (s. نشق), tr. *odoratus fuit*, *percepit gratum odorem*, *منشق nasus* (nom. instr. Redskab til at lugte med); — نشا, hebr. נסה (*nasâ*) ¹⁾ *dufte, lugte, is. percepit gratum odorem*; ²⁾ *undersøge ved Lugten (veire), udforske, épeuvâv*; نشا (*nasâ*) *aura boni odoris*, cfr. skr. *nasâ nasus*; hebr. נסה *exploravit, tentavit*; — ناسع (*nasâ*) *puste, drage Aande; indblæse, indgive gjennem Næsen*. — ناشف (*nasaf*) eg. *bruse op, skumme* (نشفة *spuma lactis*) og *dunste op, evanuit aqua*; — ناشم (*nasam*) *dunste ud, svede ud, stinke*; tr. *extulit*; — ناسص (*nasas*) og نشر *svulme op* (نشر *effrens se vena*), *aestuavit* og *prominuit*, *elatus fuit*; tr. *oppuste, egge* (til Vrede); — ناشد (*nasad*) *hæve Røsten* (نشد *elatio vocis*), *talé høit og høitidelig* (*recitere, sværge*

osv.); — **נָשַׁר** (*nas'ar*) flavit ventus og dufte, udbrede Duft (om Blomster), blomstre op igjen om Vaaren, fig. opstaa (af Døde).

2. Ogsaa i Formen **נָס** (**נִשׁ**, **נָס**) er denne Rod meget udbredt: **נָסָה** (*nassa*) *propulit*, intr. pible frem, svede ud: **נָסְיָה** *mador ligni ardentis ab altera extremitate exsudans; dunste ud (udtørres), aande ud, forsmægte: נְסִיבִים* *extremus vitae spiritus, ingens fames; hebr. נָס* (*nas*) *hensmægte, være syg* (cfr. **נָשָׁה**, **נֹס'** *nós'* id. og maaske *νόσος*); — **נָסְנָס** (*nasnas*) *propulit*; intr. suse frem: rapide volavit og spiravit ventus; — **נָסָה** (*nâs*) *propulit*, impulit, commovit, ultro citroque motus et agitated fuit; II. commoratus fuit aliquo loco (c. **ב**), eg. frequent. drive meget omkring der, vanke, gaa ud og ind, versari; cfr. skr. *nas* herzugehen, kommen, wohnen, og *ναίω* (α: *νάσ-ἴω*) ein- und ausgehen, wohnen (Curt. 282). — **נָסַף** (*nasaf*) flavit, ventilavit flatu, dispersit, **נִסְפָה** *ventilabrum og os rostrumve asini (Snude, eg. Blæseinstrument); — נָסַם (*nasam*) leniter spiravit, exhalavit svavem odorem, odoratu exploravit: exsudavit aquam; — **נָסַב** (*nasab*) ¹⁾ blæse, suse frem (om Vinden), ²⁾ arab. springe frem, ortus est: **נָסַב** origo, genus cet. — **נָסַע** (*nasâ*) rykke frem, bryde op; arab. springe frem (e cavernula exiit), ogsaa staa frem = være lang (**נָסַע** *longus*). — Endelig **נָסָה** (*nasâ*) ¹⁾ *propulit* camelum, intr. evagatus fuit camelus, syr. erravit (**نَسَع** *error*); hebr. Hif. seduxit; ²⁾ drage ud, staa hen = være lang, langvarig; **نَسَاء** *longitudo vitae (= نَسَع)*; trans. udsætte, lade staa hen, nøle; give Udsættelse, Henstand, kreditere; **نَسَاء** *mora, Kredit*; — **נָשָׁה** borge og glemme, arab. **نَسِيَ** (*nasia*) forsømme (neglexit) og glemme; det forholder sig til det første **נָשָׁה** (= **נָשָׁה** *moram traxit*) som tydsk versäumen (neglexit) til säumen (*moram traxit*). — **נָשָׁה**,*

נָסָא nervus ischiaticus er vel ligeledes egentlig den lange (s. Dietr.).

3. Samme Grundbegreb har endvidere Roden *nas* (נָץ, نص) drive frem, ud og op; intr. skyde frem, løbe ret frem, springe ud; skyde op, reise sig, staa ret. Saaledes bet. نَصَّ (nasṣa) ¹⁾ tr. *propulit* camelam: *extulit, elevavit*; ²⁾ intr. ^{a)} Inf. نَصِّصَ *bullivit* olla (bruse op); ^{b)} *elatus fuit, erectus stetit*. Det hebr. נָצַץ (*nas*) bet. skyde frem (flyve), straaale frem og springe ud (blomstre), נִיץ (*nūs*) id.; arab. ogsaa i den stærkere Form نَصَّ (*naḍḍa*) motitavit alas, intr. leniter effluxit, exsudando emanavit; نَصَّ (*nāḍ*) emisit aquam, emicuit, splenduit. — نَصَّ (*nasā*) elevavit og نَصَّ (*nasā*) longus et elatus fuit: promissus fuit (de coma, flagre frem, hebr. flyve), نَصْبَ انتِائِة نَصْبَ antiae, coma frontis propendula: hebr. נִצְבָה penna, og denom. نَصَبَ strides (lugges). — نَصَبَ (*nasab*) *erectum constituit, extulit, elevavit*; intr. *erectus stetit, res erecta, erectum signum, scopus*; ogs. objectum (ligesom Handlingens scopus, hvorpaa den sigter, gaar ud); — نَصَعَ (*nasā*) bryde frem, straaale, være klar osv.

Hertil hører videre נָצַח (*nasah*) ¹⁾ = arab. نَصَحَ og نَصَحَ *propulit, profudit, conspersit*; intr. *scaturiendo erupit*; نَصَحَ succus quem spargunt uvae calcatae; ²⁾ straaale frem (s. נָצַץ), hvoraf נָצַח *splendor, Glands og Herlighed*; den aram. Bet. seire er eg. overstraaale ligesom نَصَحَ o. a.; ³⁾ i det arab. نَصَحَ tager Grundbet. (staa ret frem) en mere billedlig Vending: ^{a)} staa ret til, være rigtig, recte et vere se habuit, sincerus et fidus fuit (oprigtig, retskaffen), sincere admonuit, consuluit; ^{b)} tr. rette, *direxit*: fecit ut recte se haberet aliquid; ogsaa rette paa, bøde: resarsit vestem, og overh. gjøre noget rigtig og fuldstændig: plene et ad

satiatatem rigavit cet.; IV. causat. effecit ut alii recte facerent aliquid; saaledes ogsaa det hebr. נָסַח direxit, spec. lede Tempel-sangen, foresynge; נָסַח *director*, Sangmester, hvilket umulig kan forklares «a robore et potentia», som Gesen. vil. Idethele er den aram. Bet. victoria (ikke «robur») fremmed for det Hebraiske, og endnu mindre kan der da blive Tale om et af dette formentlige robur afledet *firmitas* et perpetuitas, hvoraf Gesen. saa deriverer נָסַח Evighed. Til en saadan Betydning findes der, som vi have seet, ikke ringeste Antydning hverken i נָסַח eller i den hele Rod *nas*. Det gamle Ord נָסַח Evighed afledes uden Tvivl bedst direkte af Grundbegrebet (løbe ret frem, staa ret frem): det er nærmest rent abstrakt og betyder Retning fremad, og deraf anvendt paa Tiden: den ret frem løbende, fortløbende, lange Fremtid, Evighed; deraf נָסַח in perpetuum. Dette sidste Udtryk oversættes oftere af LXX: *εἰς τέλος*, Vulg. prorsus, Luth. so gar (ganz und gar), hvilken Betydning Gesen. (thes.) afleder af Begrebet Evighed saaledes: quod in perpetuum fit, id perficitur, absolvitur; men efter det bibelske Begreb af נָסַח (aeternitas) kan nok dette snarere vendes om: quod נָסַח fit, id nunquam absolvitur, fine caret; det kommer aldrig *εἰς τέλος*. Derimod forklares נָסַח meget naturlig direkte ud fra Grundbet.; det bliver da ganske som det lat. *prorsus* (o: pro-versus) ¹⁾ lige frem, in perpetuum, ²⁾ lige ud, ganske og aldeles; cfr. arab. نَصَح recte, plene et ad satietatem fecit aliquid.

Fjernere beslægtet med *nas* er endelig ogsaa Roden *nad*, der betyder støde, drive frem, s. f. Ex. נָדַף (*nadaf*) *vehementer propulit, effudit* nubes pluviam og נָדַר (*nadar*) *folia emisit* (treiben) og crepitum ventris emisit. Heraf kommer nu נָדָה (*nadda*) *aufugit, fugax fuit, drive hid og did* = נָדָה (*nâd*) *huc illuc vagatus fuit; trans. expulit, dispersit.*

Det hebr. נָדַד betyder ogsaa støde bort, støde fra sig, afsky ligesom syr. נָד (nad), hvoraf נָדָה Afsky, Vederstyggelighed, Urenhed; — videre נָדָה (nadâ) støde ud, forstøde, udsondre (syr. نَبْم excrementa); Hif. removit, exclusit, repudiavit, talm. נָדַד Exkommunikation; arab. نَدَا trans. eg. udstøde, udgyde, sparsit, profudit; deraf udstøde en Lyd (profudit vocem), især en høi og lang Lyd, som høres i lang Afstand: udraabe, kalde; deraf نَدَى res qua boni odores sparguntur; نَادٍ praeco, نَدَى longius protendens vocem; — intr. ¹⁾ strømme ud, flyde: نَدَى være flydende, vaad, maduit og نَدَى være gavmild (profusus el. madens aliqua re), نَدَى humor, mador og liberalitas; ²⁾ om Røsten: e longe remoto loco audita fuit vox (eg. late profusa).

Hertil slutter sig da ogsaa נָדַב, نَدَب (nadab) ¹⁾ arab. drive frem, impulit, instigavit; ²⁾ støde ud Lyd: raabe, klage, kalde (især deflevit mortuum); ³⁾ نَدَبَ رَفَقَتِهِ reflex. drive sig til Noget o: gjøre det af egen Drift, villig, gjerne, cfr. رَفَقَتِهِ نَدَبَ hans Hjerter driver ham til; نَدَبَ være dreven o: ^{a)} driftig, rask, flink (agilis); ^{b)} *spontaneus, liberalis fuit* (sponte et lubenter dedit), hvoraf nobilis et generosus fuit; نَدَبَ *agilis, promptus, generosus*. Heraf da det hebr. נָדִיב (nadib) *principes*, eg. *liberalis*, nobilis, ædel, adelig; cfr. خَرَقَ valde liberalis og مَخْرَاقَ liberalis og *dominus*; قَدَّمَ multum largiens, dominus, princeps o. fl.

Fra en lignende Grundforestilling udgaar ogsaa det arab. شَيْخ (Scheich), der kommer af Roden شَخَّ, hebr. שָׁח (sah) støde til, drive, is. drive frem og op (i Veiret), intr. skyde frem (treiben); s. شَخَّشَخَّ og شَخَّبَ radiatim egressit og sustulit; intr. radiatim effluxit; شَخَّرَ propulit, abegit, شَخَّرَ

vocem emisit cet.; heraf שִׁירָה ¹⁾ skyde frem, syr. **ܫܝܪܐ** spire, hebr. שִׁירָה Busk; ²⁾ bryde ud: tale, synge, klage osv. (hebr.); arab. شَاخ (i) skyde frem, rage op: شَاخَةٌ rectus, aequalis statura — ^{a)} شَيْخٌ arboris nomen (= שִׁירָה); ^{b)} *senex, annosus* (provectus), *senior, doctor, princeps*; cfr. *Sennor, Signore, Seigneur* (af senior).

Sanskrit-Roden *nād* betyder ¹⁾ vibriren, schwingen, schwan-ken (cfr. נָד *nād* commotus et agitatus fuit, vacillavit, nutavit); ²⁾ sausen, brüllen, schreien og ³⁾ strömen, fließen — er altsaa fuldstændig identisk (s. Fick 108).

סָרָן, שָׂרִיף, שָׂר

Det hebr. שָׂר (*sar*) Øverste er et Ord, hvis Herkomst er meget dunkel, og som derfor af Lexikograferne forklares paa yderst forskjellig Vis. Gesen. og Andre afledte det af שָׂרָר = שָׂרָה reihen, ordnen, hvoraf da baade שָׂרָה *sarâ* (stride) og שָׂר (Øverste) skal komme (a militibus ordinandis et disponendis). Men denne Betydning ordne forekommer slet ikke i disse Verber og har overhoved ingen anden sproglig Støtte end Ordet שָׂרָה (Rad), hvorom senere. Først derimod identificerer Gesen. שָׂרָה med det arab. سَرِيٌّ edel, vornehm sein. Men denne Forklaring er allerede af den Grund uholdbar, at שָׂרָה efter den bekjendte regelmæssige Lydovergang svarer til arab. شَرِيٌّ (*šarâ*), hvilket virkelig ogsaa forekommer i Bet. stride, trætte. — Gaa vi nu ud fra dette شَرِيٌّ, saa viser dets Grundbet. sig nærmest i det intr. شَرِيٌّ multum motus fuit, hvoraf ¹⁾ multum alacriter incessit, multum fulsit, celeriter diffudit se og ²⁾ efferbuit ira, litigavit, contendit. Heraf fremgaar som

Grundbet. bevæge sig heftig, fare (drage) heftig frem, hvoraf være heftig, strid, stride, trætte. I sin trans. Form شَرَى (ikke شَرَا som hos Freytag) viser det samme Verbum den tilsvarende trans. Bet. bevæge let og hurtig, hvoraf behandle, haandtere (tractare): ¹⁾ handle og vandle (købe og sælge) ligesom vort handle (af Hand) eg. betyder haandtere (bevæge mellem Hænderne); ²⁾ *siccandum exposuit soli* aliquid و: behandle, berede, ligesom ملك ud fra Grundbegr. manu tractare udvikler den specielle Bet. in sole desiccavit lignum, ut ex eo arcum pararet: ³⁾ *tractare* in malam partem: irrisit aliquem, vilem reddidit.

Men have vi saaledes i شَرَى fundet den rette Tilknytning for שָׂרָה, saa maa ogsaa שָׂר henføres til שָׂר (ikke til سَر), da der aabenbart er et nært Slægtskab mellem שָׂרָה og שָׂר (herske), eftersom שָׂרָה foruden Betydningen stride ogsaa opviser den anden (herske) i מְשָׂרָה *imperium*. I denne Stamme שָׂרָה (*śarra*) = שָׂר finde vi nu atter Betydningen være heftig, voldsom, stridig, — især tydelig i שָׂרָה *agilitas, alacritas, ardor animi, ira* cet.; deraf da den alm. Bet. *malus et improbus fuit* (eg. vehemens, strid), cfr. det beslægtede כָּר *contumax, rebellis* og *malus*, og det indog. *arghan*, germ. *arg* (ond) af Roden *argh* heftig bewegen, erregen (Fick). Den trans. Bet. *tractare* fremtræder ogsaa i שָׂר i den spec. Anvendelse tilberede ved Tørring i Solen (s. شَرَى). — Ogsaa i den nær beslægtede Stamme شَرَس (*śaras*) møde vi de anførte Betydninger: intr. *difficilis, pronus ad rixam, malignus, malus fuit* (heftig, stridig, strid); trans. bevæge stærkt og heftig, især trække heftig: *traxit, tractavit*, deraf ¹⁾ *habená traxit*; ²⁾ *tractavit*, behandle, bearbejde: ³⁾ *subegit, maceravit* pellem (cfr. ملك); ^{b)} tæmme, hvoraf هَذَا جَمَلٌ لَمْ يَشْرَسْ أَيْ لَمْ يُرْصَ «dette er en Kamel, som ikke er behandlet (tracteret) d. e.

som ikke er tæmmet (Kam.); hertil det intr. شَرِس placuit hominibus (være tam); ³⁾ *verbis duris perstrinxit* (tractere, s. شَرِي). — Herefter maa nu ogsaa det hebr. שָׂר eg. betyde *tractator* el. specielt *domitor* og deraf *praefectus, princeps*. Det svarer saaledes nærmest til det lat. *dominus* af *domo* tæmme (Rod *dam*, germ. *tam* osv.) — I de andre sem. Sprog gjenfindes Ordet kun i Assyrisk, hvor *sarru* er det alm. Ord for Konge, stat. constr. *sar* (*sar assuri* Assurs Konge, *sar sarri* Kongernes Konge; *sarrût* Kongedømme osv.), samt i nogle fœnik. Egennavne (s. Ges. thes.).

Denne Rod *sar*, som vi her have lært at kjende i Stammerne *sar, sarâ* og *saras* (شَرِس), gjenfindes fremdeles i en hel Del andre Stammer med samme Grundbet. bevæge heftig, der forgrener sig i følgende specielle Bet. ¹⁾ drage heftig: *traxit, tractavit*; intr. drage heftig afsted, fare frem, løbe, springe; ²⁾ drage heftig (rivende) henover Noget: bryne (slibe), sage, karde, rispe, skure osv. Herhen hører:

1. سَار, שָׂר (*sâr, sâr*) fare frem, springe frem, fare op, bruse op, syde og brænde: ¹⁾ arab. *insilivit, impetum fecit, irruit*: efferbuit, ussit (febris, frigus); aram. שָׂר (*svar*) *saliit, saltavit*. Identisk er indogerm. *sar, sal*: skr. *sar fluo* et *irruo*; gr. ἔρ = σερ: ὄρμη impetus; lat. *salio, salto*. — Heraf سَوَّار impetus vehemens og سَوَّار (*suwâr*) vis et vehementia (de vino aliisque), eg. Opbrusning, da det efter sin Form betegner Lyden af den opbrusende Masse. Hertil synes det hebr. שָׂר, שָׂר (syngende) at slutte sig, hvis det da ikke snarere er onomatop. (sure); cfr. שָׂרַק (*sarak*) pibe, hvisle og indogerm. *svar, sur*, skr. *svar* (sono, canto), lat. *sur* (su-surro), gr. σαρ (σαρίζω). Beslægtet er ogsaa det hebr. סָרַר Gryde (af syde) og Torn (af urendo cfr. *urtica*). — ²⁾ שָׂר, سَار

(*sâr, sîr, sâr*) incessit, iter fecit, ambulavit (drage, gaa omkring; især fare om paa Handel el. for at speide); שָׂרָה, aram. שִׁירָא, arab. سَيَّارَة Karavane (Zug); שׁוֹר, Stadsмур (Omgang, eg. Drag, ductus, Zug; cfr. ducere parietem eine Mauer ziehen); سَوْرَة *linea* (Drag) vel strues una lapidum in muro (Rad, Omgang), talm. שׁוֹרָה *series, ordo* og שׁוֹרָה (for שׁוֹרָה) id. : سَبْرٌ incessus, iter og *stria* (Drag, Linie), oblongum corii segmentum, lorum; سَوَّار *armilla, pericarpium* osv. — Hertil indog. *sar*, hvoraf skr. *sarat* Traad, gr. ὄρμος Halsbaand, σέπλις cingulum, lat. *sero, series*.

2. שָׂרָה (*sarra*), eg. *traxit, extraxit*, eripuit, liberavit; deraf ¹⁾ *lactum reddidit* (liberavit curis = det ident. سَلَّ og سَلَا, שָׂרָה extraxit, eripuit, liberavit og intr. salvus fuit, liber fuit curis); aram. שָׂרָה solidus, firmus fuit, שָׂרָה salvus, solidus, firmus, verus; arab. سَرِيْرَة vitae commoditas (salus), سَرِيْرَة optima conditio; — ²⁾ *eripuit, surripuit, celavit, clanculum habuit* (IV), سَرِيْر og سَرِيْرَة arcanum, secretum, intimum, سَرِيْر thronus, solium regium (secretum) = سَلَّ extraxit, clandestino furto eripuit; reflex. *surripuit se, subduxit se clanculum*. — ³⁾ שָׂרָה *ductus, linea* in vola et fronte (Drag, Træk); שָׂרָה Snor (linea), Navlestreng osv. Af det reduplicerede שָׂרָה have vi שָׂרָה, forkort. שָׂרָה Kjæde og שָׂרָה Rod (eg. Snor, cfr. vort *tåg* Rodtrevle og *tog* Tang af *toga*, goth. *tjuhan* ziehen, trække).

3. سَرَح (*sarah*) *extraxit, solvit*, liberavit, erupit: ¹⁾ *detraxit*, exiit vestem, libere dimisit (pecus), excrevit merdam; solvendo demisit comam; libere quo voluit incessit; ²⁾ *erupit cum vehementia*, fluxit; שָׂרָה redundavit; ³⁾ سَرِيْحَة *in longum ducta stria* (Zug), via in longum extensa, segmentum longum

panni, lorum; شرح (*s'arah*) skjære op efter Længden, rispe op, aabne osv.; شرح (*s'arah*) erupit dens og crevit, prominuit (springe frem), شرح pars prominens.

4. سارا (*sarā*) excrevit, eiecit, projectit vestes; שרה, שרה solvit (= سرح); intr. rage frem, være høi og lang (= سرح) og deraf سرو generosus fuit: سرو terra elatior og elatio gloriae et dignitatis, سارية og سارية Soile, Mast; سراف Bjergryg (hvoraf *Sierra*), plur. *generosi*; cfr. سراج longus og liberalis, generosus. — سری drage, reise osv.

5. سارع (*sarā*) drage frem, løbe, ile: سارع celer fuit, properavit; drage foran: سارعان qui alios praecedunt: لساروع *linea ductusque, tendo, nervus* (Zug); — سارع (*s'arā*) drage ret frem: ¹⁾ detraxit pellem (fissurā inter pedes factā o: rispe op, Gauh.); ²⁾ løbe ret frem, om en Vei el. Retning, deraf directus fuit: سارعة و سارعة via recta, canon, lex og chorda.

6. ساراج (*s'arāj*) drage, gjøre et Drag el. Strøg, ridse; ساراج agmen (Zug) og fissura (Ridse); især trække en Traad, drage en Linie (Rad), reihen: *seruit*, disposuit, in-seruit cet.; ساراج lignum fissum og dual. *fila in longum ducta*. — ساراك (*s'arak*) id.: ساراك *linea, ductus* in herbis og *corrigia* = ساراك: ساراك socius, consors (som sors af sero). — سارق (*sarak*) *furto abstulit* (extraxit, eripuit = سر); — سارق karde (drage); سارق (*s'arak*) *fidit aurem ovis* (ridse, rispe op); intr. bryde frem (gjennem en Ridse, Rift): سارق lux intrans per fissuram cet.

7. سار (*sār*) sage, arab. اسار (*as'ar*) og سار id., cfr. *serra* osv. Det tilsvarende arab. سار (*sār, sār*) bet. ligefrem traxit, tractavit ¹⁾ extraxit, eduxit ex alveari mel; ²⁾ exercitavit equitando (cfr. سارس); ³⁾ pege (eg. extraxit manum) osv.

8. שרשר (*sarsar*) bryne, slibet: ¹⁾ exacuit in lapide caltrum; ²⁾ fidit, dissecuit (s. שרץ); שרסר (*sarsar*) exacuit scalprum, hvoraf שרסור intelligens, vafer (skarp), forkortet heraf שרס (*saris*) være skarp, skarpsindig og være skaaren = סרס (castratus).

9. שרס (*saras*) travit, tractavit (s. ovenf.): — שרס (*saras*) travit; שרץ repræsenterer, vrangle; — שרד, שרד (*sarad*) løbe, drage, שרס trepidavit; שרד (*seret*) tjene, eg. løbe, være rask, ligesom aram. שרד (tjene) eg. »emsig laufen«, hvoraf שרד אמיסה Ameise og שרס emsig (Fl. til Levy II, 577); cfr. ogsaa vort Træl, ght. *dregil* (= thregil) af *thragjan* løbe (s. Fick). — שרס, aram. שרס (*sarat*) lineas produxit, signavit, scripsit og deraf conditionem præfinivit: שרס scarificatio og conditio; — שרד (*sarad*) id., שרד stylus osv. Med Hensyn til denne Bet. drage, skure (ridse, rispe) cfr. foruden *serra* idethele den græko-ital. Rod *sar*, *sur* i *σαίρω* (φ: *σαρ-ρω*) scharren, fegen, *σάρων* Besen; *σάρω* schleppen, fegen; lat. *sarrio* (*sario*) scharren, behaaken, *sarculum* (Fick 494).

10. שרב, שרב (*sarab*) drage, strømme ud, vælde frem, bruse op (wallen): ¹⁾ drage ud, fare frem: pastum ivit quove voluit (s. Nr. 3), שרב agmen, via, modus agendi; ²⁾ strømme ud: fluxit aqua og stillando aquam emisit; שרב (*sarib*) bibit; ³⁾ aram. שרב *aestuavit, arsit*, trans. combussit (wallen, ferbuit = *سار*). — Ørkenfænomenet שרב, שרב (*sarab*) mirage forklares vel bedst af den lette, spillende (ligesom flydende) Bevægelse; cfr. Harîrî p. 363: *الآل لا يلمع وإنما الذي يلمع السراب*: »den alm. Hildring (hvorved Gjenstandene hæves) glimter ikke; det er kun *Saråben*, som glimter.»

11. Ogsaa Stammen *saraf* viser Grundbet. vælde frem og bruse op, svulme op (wallen): ¹⁾ سرف (*saraf*) exundavit, fig. være overdaadig; chald. שרף (*saraf*) attraxit, sorpsit,

Etpe. stillavit; syr. sorpsit (s. Ges. thes.); arab. continuo bibit, suxit; cfr. indog. *sarbh* sorbere. — ²) hebr. שָׂרַף brände (eg. wallen, s. שָׂרַב): שְׂרִפָּה Brand og שָׂרָף en giftig Slangeart (som *ναῦσος*); cfr. den indog. Rod *bhar*, *bhru* (lat. *fer*, gr. *φρυ*) wallen, brennen, hvoraf *fervere* og *φρέαρ* (*φρεῖαρ*) Brønd; germ. *brennan*, *brann*, *brunnan* (wallen, brennen), hvoraf Brand og Brønd (*brunnr*, Grimm, Curt. Fick). — ³) arab. شَرَفَ (سَرَف) *eminuit*, elatus et altus fuit (eg. svulme op, IV tursit, protuberavit): شَرَفَ *gloria excelluit*, *nobilis fuit*; heraf سَرَفِيم (Serafer) og arab. شَرِيف (*šarîf*) excellens, praestans og *princeps* (Scherif); cfr. عَمِير *summus aestus*, *ardor* og omne *protuberans*, unde *dominus*, *princeps*.

Det staar endnu tilbage at omtale Ordet סָרָן (*seren*) Axe og Fyrste, der i den sidste Bet. kun bruges (i Plur.) om de fem Filisteryrster. I sin egentl. Bet. Hjulaxe forekommer det 1. Kong. 7, 30; syr. סָרָן betegner ogsaa Himmelen. Det udgaar vel fra Grundbet. drage, som *axis* af *ago*. Til den fig. Bet. Fyrste cfr. قُطْب *axis*, *polus* og *princeps* (quasi cardo populi, Gesen.).

שָׂלָן, שָׂלָן

Roden שָׂל (*sal*) er kun en svagere Biform af שָׂר med Bet. bevæge let, drage; intr. bevæge sig let og frit, være bevægelig, løs og fri, hvoraf spec. hænge løs ned: svæve, svaie (*laxus dependit*, *demissus fuit*, *laxus et pendulus fuit*); cfr. Fl. til Delitzsch' Jesaja 5, 14. — 1. Saaledes שָׂלָן (sdl, *śâl*), arab. سَوَى *laxum et pendulum habuit* *imur ventrem*; hebr. שָׂלָן Slæb, aram. שָׂלָן *imur, fundus*; —

שָׁפַט slippe ned, sænke, שָׁפַטְתָּ Sænkning; סָל (i) flyde osv. — Ogsaa i Indogerm. forekommer *sal* som Biform til *sar* løbe, flyde, springe (*salio* osv.). Til den udvidede Form שָׁרַב, سَوَّل (sûl, saval) svarer ligeledes europ. *sval* schwanken, schwellen: gr. σάλος Schwanken, Wogen, Schwall, σαλεύω osv.; lat. *salum* Wogen, Meer; germ. *swellan* osv. (Fick).

2. שָׁלַח, سَلَّ (salla) bevæge let, drage: *extraxit leniter, eripuit*; — נָשַׁל, نَشَل (nas'al) *celeriter extraxit*; intr. = نَسَلَ (nasal) *excidit, defluxit* (vestis, pluma); — שָׁלַח, سَلَّ (salâ = salav) *extraxit* (s. Iob 27, 8), *eripuit, liberavit*; intr. שָׁלַח (s'alev) *liber, salvus fuit*; spec. *liber fuit curis, securus, tranquillus* f., ogsaa være sorgløs: *socors fuit, neglexit*; שָׁלַח og שָׁלַח (s'alu, s'alva) *securitas*; cfr. שָׁרַח (s'arâ) *solvit, liberavit*. — Ogsaa i Indog. udvider Roden sig til *sarv* og *salv* med samme Bet. (*servare, salvus*).

3. שָׁלַח, سَلَّمَ (salam) viser i Piel og Hif. (II. og IV.) den trans. Bet. *eripuit, servavit, integrum reddidit; absolvit, perfecit*; men er i Kal intr. שָׁלַח, سَلِّم (salim) *salvus, incolumis, integer fuit*; שָׁלַח adj. *salvus, sanus, integer, securus*; subst. = سَلَام (salâm) *salus, sanitas, incolumitas, pax*; שָׁלַח liber, integer, immunis. — שָׁלַח og שָׁלַח (salab, s'alaf) *extraxit, eripuit, privavit*; intr. *celeriter incessit*.

4. שָׁלַח, سَلَّح (salah) *detraxit, exivit*; שָׁלַח emisit, eiecit; arab. سَلَّح (salah) spec. *eiecit excrementa* (سَلَّح, s. سَرَّح), men سَلَّح Kastevaaben (efter Fl. til Ps. 45, 5 eg. nom. instr. Noget, hvormed man kaster, skyder) og deraf overhoved Vaaben, ogsaa om Forsvarsvaaben: *gladius et baculus, fustis*; שָׁלַח Skudvaaben, Vaaben og Skud, Spire.

5. שָׁלַח, سَلَك (salak) drage, trække — som en Traad (*silk*), cfr. sar 6; intr. drage, *incessit via*: שָׁלַח tractus, via; שָׁלַח emisit,

ejecit (Hif.); — سلف (*salak*) *detraxit* cutem, decorticavit, con-
jecit in dorsum; percussit, laesit, spec. laesit verbis; intr.
fare heftig frem, bruse op: cucurrit, ebullivit, clamavit cet.
Cfr. indog. *sark*, *salk* (*slak*) kaste og slaa, germ. *slah-an* (slaa).

6. سلت (*salat*) *extraxit*, *decorticando eduxit*, *excori-*
avit, *percussit* (= *salak*). — Og endelig er ogsaa שלט, سلط
(*salat*) nær beslægtet med *salak*, mest intr. fare heftig frem,
bruse op, være heftig og voldsom; gaa heftig løs paa, angribe
voldsomt, slaa til, laedere, spec. verbis osv. Saaledes bet. det
aram. שלט med כ: gaa heftig løs paa, angribe (Dan. 6,
25); i Targ. irruit, invasit, adortus est som Oversættelse af
פגג; assyr. *salat* nedkaste osv.; deraf שלטן Kjep, hvormed
man slaar, — ikke «eg. Herskerstav», som Levy vil for at
faa det til at hænge sammen med Sultân, men simpelthen
Prügel, fustis (s. Ex. 21, 20). — I Arab. er kun de intr.
Former سلط og سلط i Brug med Bet. vehemens et durus
fuit, spec. være voldsom i Ord: نسان سَلَطَ mordax linguâ, نسان سَلَطَ
lingua verbis duris laedens cet; ogsaa fare heftig frem, bruse
op (om Blodet). Heraf kommer da سُلْطَان (sultân) med Be-
tydningerne: ¹⁾ *vehementia; commotio sanguinis* (quae est
causa febris); ²⁾ *potestas*, spec. *regia potestas* og deraf *prin-*
ceps, rex. — Endelsen *ân* = hebr. *ôn* er den sædvanlige
Afdningsendelse for nomina abstracta, og Ordet er altsaa opr.
abstr., som ogsaa Betydningen viser: eg. Voldsomhed, Vold,
Magt (Gewalt) og først deraf konkr. Magthaver eller
Voldsherre, Despot (cfr. בעל). Heraf verb. denom. II.
gjøre el. indsætte til Enevoldsherre, og V. agere, være Volds-
herre: vim exercuit (cum insolentia), dure tractavit (tyrannisere).
I Assyr. betyder *siltânu* Konge.

I Hebr. forekommer det tilsvarende שִׁלְטוֹן (*siltôn*), dog
først i den senere Periode og kun i abstr. Bet. (Magt); i det

bibelske Chald. bruges ܕܢܘܨܐ i samme Bet., en enkelt Gang dog ogsaa konkret (Dan. 3, 2: i Targ. ofte saaledes), og endnu en anden Form ܕܢܘܨܐܢ (*soltân*) Magt, Herredømme, Rige. — De vigtigste andre Derivater ere: hebr. מַגִּיד mægtig, fem. מַגִּידָה voldsom (i Munden), uforskammet, tøilesløs, fræk; arab. *impudens mulier* (cfr. *silka mulier clamosa, impudens*); — aram. ܕܢܘܨܐ mægtig, subst. Magthaver.

Endelig maa endnu nævnes det noget dunkle ܕܢܘܨܐ (pl. ܕܢܘܨܐܢܐ), som alm. efter de jød. Fortolkere Kimchi, Aben Esra o. A. oversættes med Skjold, men af de gamle Oversættere gjengives dels med Kogger (Raschi, Efr. Syr. og tildels LXX og Vulg.), dels med Kastespyd (LXX). Det synes opr. at betegne et Angrebsvaaben (cfr. ܕܢܘܨܐ fustis, ܕܢܘܨܐ sagitta ܕܢܘܨܐ cuspis) og deraf overhoved Vaaben (LXX 2 Chron. 23, 9 ὄπλα , Vulg. flere Steder arma og armatura); men deraf er det da ganske vist muligt, at den spec. Bet. Skjold kan have udviklet sig; cfr. det arab. سلاح (No. 4).

Ogsaa i Formen ܕܢܘܨܐ fremtræder tydelig Grundbetydningen bevæge let; saaledes ܕܢܘܨܐ (*sal*) ¹⁾ svaie (om tynde Grene) cfr. ܕܢܘܨܐ : ܕܢܘܨܐ eg. tynd Gren, Kvist, Ris (= ܕܢܘܨܐ , cfr. vort svig og sveig o: tynd Kvist, Ris af sviga) og dernæst den deraf flettede Kurv (cfr. *κάνειον*); ²⁾ tr. bevæge let, spec. lette op (elevare), hæve; opkaste (en Dyrge, Vold el. Vei); intr. stige, ܕܢܘܨܐ Stige; — ܕܢܘܨܐ veie, cfr. pendeo og pendulus med pendo; ܕܢܘܨܐ veie og foragte (levem reddidit); — ܕܢܘܨܐ forlade Synd (sustulit); — ܕܢܘܨܐ være høi; ܕܢܘܨܐ stige op; ܕܢܘܨܐ springe (salio, Vulg.) osv.

عَرِيفٌ عَرِشٌ عَرِيضٌ

Roden ער (*ar*), hvortil disse Ord gaa tilbage, er hidtil saa lidet erkjendt, at det bliver nødvendigt med noget større Udførlighed at eftervise den i dens sande og oprindelige Betydning. Vi begynde da med at opstille den Sats, at Roden *ar* er identisk med רע (ra) med Betydning af drivende og heftig Bevægelse. Til Bevis herfor maa følgende Sammenstilling tjene.

1. عَرَّ (<i>arra</i>) drive op, fare op, bruse op, raabe, rase: <i>excitatus fuit e somno vocem edens, vocem edidit struthiocamelus, عَرَّةٌ insaniam; malus fuit, malum intulit</i> (rase).	1. رَعَّ, رَعَّ (ra, ra'a) fremuit: رَعَا struthiocamelus femina; hebr. fremuit, larme, støie, rase og deraf <i>malus fuit; رَع (ra) malus; trans. bryde, knuse</i> (krachen).
2. عَرَّعَ (<i>ar'ar</i>) commovit, عَرَّةٌ commotio.	2. رَعَّرَ (ra'ra) agitatus et commotus fuit.
3. عَارَ (<i>ar</i>) huc illuc vagatus fuit, aestuavit, protuberavit (bruse op).	3. رَاعَ (ra) huc illuc commotus fuit; رَعَّرَ fremuit, alta voce clamavit; Nif. malus fuit.
4. عَرَمَ (<i>aram</i>) bruse op (Inf. عَرَامٌ), deraf <i>malignus fuit; syr. Etpa. intumuit</i> (bruse op).	4. رَعِمَ (ra'am) commotus fuit, tonuit og iratus fuit; chald. رَعِمَ fremuit.
5. عَرَسَ og عَرِشَ (<i>aras</i>) nimia hilaritate insolenter se gessit, ob nimiam alacritatem attonitus fuit.	5. رَعَسَ og رَعِشَ (ra'as) tremuit, trepidavit; رَاعَسَ, tremens, alacer, رَعِوسَ (ra'us) tremens ob alacritatem.
6. عَرَصَ عَرَّصَ (<i>aras</i>) semper se movit, fulguravit, alacer fuit, lusit prae gaudio.	6. رَعَصَ (ra'as) commovit, saliit prae alacritate, fulguravit.
7. عَرَدَ (<i>arad</i>) treiben: fugit	7. رَعَدَ (ra'ad) com-

(drive om), *exorta fuit planta* (treiben), عَرَدَ asinus (fugax, pavidus) og *rigidus*.

8. עֵרֵל (*arel*) *praeputiatus fuit*; עֵרֵל *praeputiatus*, i Arab. med det haardere ע (Gain): עֵרֵל og עֵרֵל *laxus, longus et tremulus* (de hasta), laxa et molli corporis statura praeditus og *praeputiatus*. עֵרְלָה (*orla*), עֵרְלָה *praeputium* betyder altsaa eg. *longa et laxe dependens* (cuticula).

motus fuit, tremuit; commovit, terrore implevit; عَدَّة, tremor, rigor.

8. רַעַל (*ra'al*) *tremuit, tremulus fuit* (de hasta), *laxus deorsum dependit*; רַעַל pars secta auris quae deorsum dependet; רַעַל *laxus et deorsum dependens, fem. cui pars auris fissa dependet*; (med Gain) רַעַל *laxus dependens* (fem. dissectae auris partes pendulas habens), *longis testiculis praeditus* og *praeputiatus*.

Den her paaviste Rod 'ar er igjen kun en eiendommelig semitisk Forstærkning af den simple Rod 'ar (אר), der betyder bevæge heftig, drive (commovit, impulit, excitavit, treiben, erregen); intr. *agitatus et commotus fuit*, især drives hid og did: vibrere, bæve, flagre, bølge osv. Af denne Rod אר kommer f. Ex. 1) אַר (*arra*) *impulit, instigavit, propulit, projecit, excrevit* merdam (s. Muhî), *excitavit ignem*; intr. *excitatus fuit, festinavit* og deraf fare heftig op, bruse op, støie, raabe (= عَرَّ: أَرِيرٌ *strepitus* (Brusen) og *vocis sonus*; deraf hebr. ארר bande, forbande. 2) אַר (*ar*) *commovit, inflammarit; gravius commotus f., festinavit; aestuavit* (wallen): אַר *motus, fluxus, אַר אֵסְטוס, ardor, flamma*; אַר lyse, flamme. 3) אַר (*arâ*) og אַר *aestuavit, exarsit, II. accendit, אַר אֵסְטוס, fervor, bullitus* (Aufwallen). 4) אַר (*arat*) *incendit ignem og excitavit inimicitias*. 5) אַר (*aran*) *alacer fuit, jactavit se osv.* — Men ved Siden af אר træffe vi ogsaa Varianten אַר (*ra'*), hvoraf אַר אַר (*ra'ra'*) *commovit, micuit oculis, splen-*

duit; ראה (*ra'á*) *vidit*, eg. blinke, arab. *vidit* og *ignem emisit*; رآ (*ra'id*) *emicuit*, *tremuit*, *vacillavit*.

Identisk med denne semit. R. אר (*'ar*) er den indogerm. Rod *ar*, hvoraf f. Ex. skr. *arnômi* (ᾠρνυμι) *treiben*, *erregen*, *erheben*, og som ligeledes har Varianten *ra* ved sin Side: *ar-itras* *treibend*, subst. Ruder = gr. ηρ i ἀμφ-ήρ-ης osv., men lat. *re-mus*, *ra-tis* cet.; cfr. vort ár og ro. I Bet. raabe heftig forekommer ligeledes baade *ra* (*ru*) *tönen*, *laut schreien*, *bellen*, og *ar*, skr. *ar-yami* *preisen* og gr. ἀπά *Flehen* og *Fluch*; cfr. semit. ארר (*'ar*) *bande* og אל (*'al*) *vocem extulit precando*; samt חר (*har*) *gjø* og *bande*, men חל (*hal*) *prise*. — Udvidet fremtræder den i *argh* (og *ragh*) *heftig bewegen*, *erregen* (ὄρχ-εῖν *regen*); *ark* *flammen* og *tönen*, *brüllen*, *jauchzen*; *arg* *flammen*, *glänzen*; *ard* *wallen*, *strömen*. Endelig forekommer ogsaa *ri* *zittern*, *schwanken*, redupl. goth. *reirán* *beben*, *reirón* *Zittern*, *Schreck* (s. Fick).

Efter denne Oversigt over Roden *ar* idethele gaa vi over til den specielle Behandling af de enkelte Stammer. De vigtigste ere:

1. عر (*'arra*) *drive frem*, *drive op*: 1) *excrevit merdam avis* (= *'arra*), عرّ merda og fig. *Smuds*, *Skamplet* (hvoraf denom. *stercoravit agrum* og *inquinavit*); 2) *aufreiben*, *aufgetrieben werden*, *svulme op*, *bruse op*: *excitatus fuit e somno vocem edens*, og *intumuit*: عرّ Svulst, Hævelse (*ulcus* og *adeps tubercis*), عرّة *vehementia* og *celsitudo* (*Opbrusen*); heraf 3) *bruse* (*fremuit*), *stoie*, *raabe*, *rased* (s. ovenf.). Denne Betydning forholder sig til Grundbet. (*aufgetrieben werden*, *svulme op*) som *tumultus* og *tumultuor* til *tumeo* og *tumululus* (cfr. skr. *tumula* *Brusen*, *Støi*) el. som vort *bruse* til *bhur*, *bhru* (*zucken*, *wallen*, *toben*) og lat. *fremo* til skr. *bhram* (*vibriren*) og oldn. *brim* (*austus*). — Ligesaa det redupl. عرعر (*'ar'ar*)

commovit og (intumuit, hvoraf) *عَرَعْرَعَة* *summitas taberis cameli*, vertex montis, *summa pars nasi*; *عَرَاعِرٌ* *obesus camelus* og *familiae princeps*; cfr. *عَرَن* ('*aran*) *ulcus* og *عَرْنِين* *superior pars nasi* og *dominus gentis*.

Den haardere Biform *عَرَّ* (*garra*) bet. ligeledes drive, drive op og intr. aufwallen: ¹) *impulit*, immisit: ^a) ما غَرَّك به (*id.*); quid te contra eum *impulit* (= *عَرَّ* *impulit*, *instigavit*, *عَرَّ* *id.*); deraf *impulit*, *induxit narre*, *bedrage*; ^b) *inserto in rostrum rostro aluit pullum (avis)* og *II. implevit utrem* (= *عَرَّ* *immisit*, *implevit*); ²) intr. wallen, boble, rinde: ^a) *عَرَّ* *multum fervens*, *عَرَّانٌ bullae in aqua*, *II. descendit sub terram aqua*; ^b) *micuit* (undulere, vibrere, blinke): *عَرَّ* *candicans macula in fronte equi*, *novae lunae splendor*; fig. *clarus, illustris*, hvoraf *princeps gentis*.

2. Den vidtledtge Stamme *عَرَّ* og *عَرَّ* (*عَرَّ*, *عَرَّ*, *عَرَّ* og *عَرَّ*) bet. treiben, erregen: ¹) *عَرَّ* *excitavit* (e somno), *vibravit hastam*, *suscitavit clamorem* (Pil.); intr. vaagne, være vaagen (rege, munter, cfr. *ὄρυσσι* *treiben*, *erregen* og *vække*). — ²) *عَرَّ* med. *عَرَّ* (*عَرَّ*, *عَرَّ*) er det dertil svarende *Intrans. drive hid og did*, wallen: ^a) *huc illuc vagatus fuit equus*, *effugit*, *venit abiique per terram* (wallen); ^b) *aestuvavit*, *protuberavit* (aufwallen). Heraf *عَرَّ* *huc illuc discurrens et vagans*, *tumultum eiens*; *عَرَّ* (*عَرَّ*) *reisende Handelstog*, *Transport*, *Import*; hebr. *عَرَّ* (*عَرَّ*) *eg. abstr. Handel* og deraf *Handelssted*, *By* (som *Kaupang*, *Kjøbing* = *Kjøbstad*, *eng. import id.*) — og endelig *عَرَّ* (*عَرَّ*) ^a) *asinus silvester* (vagens), *عَرَّ* *asellus*, ^b) *summus aestus*, *ardor* og ^c) *omne protuberans*, *mons* og *dominus*, *princeps*, *rex populi* (cfr. *عَرَّ*). — ³) *Ligesaa* *عَرَّ* (*u*) *عَرَّ* wallen: ^a) *ferbuit aestu*, *intumuit* (X); ^b) *peragravit terram*, *cucurrit equus* (IV); ^c) *wal-*

len, rinde og især rinde ned: descendit aqua in terram (= غر); deraf overhoved dukke under og forsvinde: sub horizontem demersus fuit (sol) og depressus fuit in cavitate sua oculus; deraf غائر imum petens aqua og pl. غوائر depressae terrae regiones, غور demergens aqua og fundus et imum, Dal (eg. Rende, Flodseng). — 4) عار (ár) og عور luscus s. monoculus fuit, Muh. نقص وغار, hvorefter عار er = غار synke ind og forsvinde (om Øiet og Synet) ligesom Vandet rinder ned i Jorden og forsvinder; II. monoculum fecit og obstruxit scaturiginem ut aqua in terram descenderet et dispareret. Som Semiten opfatter Øiet som en Kilde (עין Kilde og Øie), saa anskuer han Synets Ophør som en Bortflyden og Udtørrer af denne Kilde; cfr. endnu نصب fluxit, descendit in terram et disparuit og depressus in cavitate fuit oculus; خسف demersus fuit, disparuit in terra fons og visu caruit oculus. عور monoculus og עין blind er altsaa eg. = ناصب defluens, deficiens et disparsens; cfr. med Hensyn til Betydn. det lat. caecus (kaik) med det tilsvarende goth. haih-s (enseiet). — 5) عار (II. og IV.) و عار (i) mutavit, commutavit, permutavit osv. eg. vende el. bevæge hid og did (s. عار i) bytte, vøxle ligesom mutare (o: movitare) af movere.

3. عرس, عرق (aras) semper se movit camelus, tremulum fuit (fulmen); alacer fuit, lusit prae gaudio; palpitavit cutis, heraf عرس tremulus, عرس alacritas. Hebr. ערק contremuit, timuit og trans. tremorem et terrorem injecit. Heraf ערק tremor, terror, og עריץ (arís) adj. terrorem incutiens, fortis, violentus et atrox, og subst. tyrannus. — Grundbegrebet bæve anvendes altsaa her saaledes, at det i Arab. spec. bet. bæve el. hoppe af Glæde og Lystighed, men i Hebr. bæve el. skjælve af Skræk; cfr. det tydske schrecken, der eg. bet. hoppe, hvoraf Heuschrecke, og deraf forskrække.

4. عرس og عرش ('aras) nimia alacritate insolenter se gessit, semper laetus fuit. — Af Grundbet. *commotus f.*, *tremuit* udvikler عرش videre Betydningen *pendere* svæve, hænge og tr. suspendere holde Noget i svævende Stilling (ved Støtter el. lign.); saal. عرش الكرم أى رفع دوائيه على الخشب. ١: løfte Rankerne op paa Træet (Støtten), saa at de hænge paa den (Kam.); عرش defensa et denegata fuit res ١: Sagen var svævende (*in suspensio*); deraf med ب hænge ved, ligesaa عرس. Heraf ١) عرش alt Hængende, paa Støtter el. Søiler Svævende: extremitas jubae, dual. aures (pendulae) og fornix domus (*suspensura*), umbraculum, tectum og Thronhimmel, Throne; hebr. עֶרֶשׁ Himmelseng osv.; 2) عرش og عريش Alt hvad der støtter Noget og derved holder det svævende (i Høiden): عريش structura lignea vineae suspendendae facta og عرش ('arś) *sustentaculum* rei, antes quibus fulcitur structura og deraf *praefectus*, *princeps populi*.

5. عرك ('arak) drives hid og did: wallen, wogen, hvoraf عرك semet quassans et jactata unda, og drive i Veiret: عريك crasso corpore praeditus, عريكة tuber cameli (aufgetrieben). — عرق ('arak) 1) wallen, rinde: عرق sudavit, leniter fluxit, II. leviter aqua diluit, عرق sudor, humiditas, lac; 2) wallen = vandre: abiit, profectus fuit per terram, عرق fugit (s. عار i).

6. عرب (عرب og عرب) agitavit, intr. huc illuc commotus fuit (wallen, undulere, vibrere). 1) hebr. aram. عرب ('arab) ryste hid og did, syr. *cribravit*, hvoraf *miscuit*, *confudit*, *conturbavit* (ryste, røre om, som *miscere* af R. *mik* røre sammen), samt *permutavit* merces, handle og vandle (s. 'âr 5). — 2) عرب wallen, aufwallen, svulme op, strømme over: multum aquae continuit (amnis), intumuit; deraf alacer et lubens fuit;

عَرَبَة flumen rapidius, عَرَبٌ alacritas og عَرُوبٌ maritum amans, dilecta conjugii (lubens); عَرَبٌ gratius fuit cet. — ³) عَرَبٌ (*ġarab*) wallen: ^a) عَرَبٌ fluxus vehementior, tumor, vehementia, alacritas; عَرَبٌ aqua effluens og salix (aquatica); hebr. עָרַב id. ^b) wallen, vandre (s. 'âr 2 og 3): procul abiit, peregrinatus fuit; occidit sol, advesperavit, syr. og hebr. id.; عَرَبٌ peregrinus (Waller, Pilger), عَرَبٌ og مَعْرَبٌ occidents, עָרַב Aften osv.; — ^c) *micuit, canduit*, schimmern (= عَرَبٌ), især glimte mat, skimte: عَرَبٌ albedinem frontis usque ad oculos diffusam habuit, ut cilia etiam *albicarent*, caesio colore *subalbicantes* habuit oculos, عَرَبٌ nitor dentium, عَرَبٌ argentum og albedo ciliorum, مَعْرَبٌ candicans, vel *non bene albus* og Morgendæmring; heraf videre عَرَبٌ være dunkel og عَرَبٌ være sort, II. genuit filios albos et contra nigros, عَرَبٌ baade nix og corvus (= عَرَبٌ). Cfr. til denne dobbelte Anvendelse af Grundbegrebet *micare* (blinke, glimte) عَرَبٌ fulsit, micuit, عَرَبٌ res albo et nigro colore praedita et velut *micans*, عَرَبٌ id. og عَرَبٌ variegatus fuit colore albo et nigro, et tales pullos genuit; fremdeles נָהַל *fulsit*, hebr. נָהַל Glands, men syr. baade *aurora, diluculum* og *crepusculum*; hebr. אֹרֶר Lys, men chald. אֹרֶה baade *lux* og *vespera*, samt det tydske schimmern af ght. *scîman* zitternden Schein haben, hvoraf mt. *scëmen* (schimmern, funkeln) og *schëmmern* (dämmern, dunkeln), mht. *schëme* Schimmer (Glands) og *scheme*, Schemen Skygge (s. Weigand); cfr. norsk skimi (Glands) med skimte, skum dunkel, mørk, skuming Tusmørke osv.

7. عَرَفٌ (*araf*) ¹) *stillavit* = رَعَفٌ (*ra'af*) *stillavit* og عَرَفٌ manavit, profluxit sanguis (eg. drives frem, derfor II. impulit ad festinandum); ²) arab. عَرِفٌ (*arif*) *odoribus fragravit* = عَرَفٌ strømme ud (ع: baade flyde ud og dufte ud, lugte:

راعف og مرأعف nasus; cfr. germ. *stinkan* ausspritzen, stænke og dunste ud, lugte). Til dette intr. عَرَف ('arif) lugte svarer det tr. عَرَف ('araf) eg. odorem rei percepit, odore exploravit rem, deraf *novit, cognovit*; عَرَف odor (bonus), عَرَف odor og quaestio, seiscitatio; cfr. نشا percepit odorem og scivit. —
 ") wallen, aufwallen, bruse op, svulme op: spumavit sanguis, elatas undas habuit mare, magnam jubam habuit, crassa et convoluta fuit (palma); saaledes navnlig i XII. Heraf عَرَف om Alt, hvad der bruser op og hæver sig, især *juba equi*; cfr. norsk Bruse o: Haardusk, Stjerneman; heraf denom. عَرَف totondit jubam; hebr. עָרַף Nakke og denom. עָרַף bryde Nakken. — Af عَرَف kjende, vide, kommer عَرِيف ('arif) cognitor, qui suos cognitos habet, *princeps gentis*.

Oprindelig ident. er عَرَف (*garaf*) eg. wallen, fließen (tr. hausit), svulme op osv.: عَرَف multam aquam habens; عَرَف silva densa (cfr. عَرَف nubes densa); عَرَف frondes arborum og عَرَف Haardusk, hvoraf denom. عَرَف resecurit frondes og totondit antias equi.

En anden Rod ער gnide, afgnide, blotte, hvoraf f. Ex. עָרַר, עָרַר, עָרַר nudavit, עָרַר (עָרַר) fricuit, denudavit cet. kan vi her ikke nærmere gaa ind paa, da ingen Fyrstenavnne udgaa fra den.

נגש

Verbet נגש (*nagas*) kommer af Roden נג (*nag*), der ligesom det stærkere נָך (*nak*) betyder stikke, bore, støde til med en spids Gjenstand og deraf overhoved støde til Noget (pungere, percutere, laedere); intr. stikke frem (som

en Spids el. Braad), komme frem, spire; pible frem, svede ud osv.

1. نَجَّجَ (*nag'ga*) ¹⁾ *incitavit, instigavit*, eg. stacheln, stimulare o: stikke til med Piggen (*stimulus*) og derved drive frem — ligesom *instigare* og *stimulus* kommer af *stig, sting* (vort stinga stikke); — intr. *incitatus et celer fuit*, نَجَّجَ incitatus, celer; ²⁾ *manavit*.

2. نَجَّأَ (*nag'a*) maligno oculo laesit aliquem. — نَجَّأَ (*nag'a*) laesit maligno oculo; intr. stikke frem, smutte ud, pible frem: ¹⁾ sudavit, prodiit res (merda, s. نَجَّوْ); ²⁾ smutte ud, slippe ud: effugit, liber evasit og trans. slippe ud, prodidit (om en Hemmelighed); نَجَّوْ Alt hvad der slipper ud af En, spec. Hemmelighed. — نَجَّأَ (*nag'a*) ¹⁾ *percussit*, نَجَّأَ percussio, plaga; ²⁾ *tetigit*, berøre (støde til); saaledes kommer ogsaa det lat. *tangere* (*tag, tang*) af Roden *stag, stang* (vort stange) = det ovenanførte *stig, sting* (stikke); det arab. نَجَّعَ bet. derimod bene profecit, fremme (eg. støde frem). — نَجَّهَ (*nagah*) straaale frem, skinne, cfr. *poindre* o: pungere, idet Straalen opfattes som en fremstikkende Spids; saaledes ogsaa נָחַה straaale af R. נָחַה stikke (s. Fl. til Levy 424). — נָחַה (*nagah*) stange; arab. نَجَّجَ incitavit et promovit; intr. incitatus et vehemens fuit (*incessu*, s. نَجَّجَ), facile et expeditum fuit negotium, prospere evenit (s. نَجَّجَ): نَجَّجَ (*nag'ah*) ¹⁾ fodit puteum (bore); ²⁾ concitavit, recipr. inter sese collisae sunt undae cet.

3. נָגַף (*nagaf*) stange, percussit, offendit; arab. asciavit sagittam og intr. stikke frem, staa spids frem: نَجَّفَ locus altior, exstans super reliquos. — نَجَّجَ (*nag'am*) stikke frem: ¹⁾ *prodiit* (dens, cornu, planta; cfr. Brodd o: Spids og Spire), نَجَّجَ os prominens; ²⁾ komme frem: orta fuit stella, نَجَّجَ stella; ³⁾ pible frem, vælde frem (scaturivit) og svede ud, dunste ud og forsvinde: evanuit (nubes), desiit pluvia; — aram.

נָגַב (*nagab*) dunste ud, udtørres, om Vandet (evannit) og om Jordbunden: *exsiccata fuit terra (exhalata aqua)*; deraf נָגַב tørt Land; — det arab. نَجَب (*nag'ab*) derimod: stikke frem, staa ud (= *nagaf* og *nagam*), fig. praestans fuit: نَجِيب og نَجِيبَة *praestans, nobilis, generosus*.

4. نَجَرَ (*nag'ar*) *percussit caput og instigavit*, vehementer propulit. — نَجَلَ (*nag'al*) *percussit*, confodit hasta; ²) støde frem: *proiecit silices pede suo og produxit, genuit*; ³) intr. *prodiit e terra*, *exsudavit*, نَجَلَ propago og aqua e terra *exsudans*. — נָגַג (*nagan*) *pulsavit fides (tangere)*.

5. نَجَثَ (*nag'at*) *fodit puteum og deraf scrutatus fuit, inquisivit*. — نَجَذَ (*nag'ad*) *vehementer momordit; نَجَذَ dens genuinus*. — נָגַשׁ (*nagas'*) komme nær, berøre (tangere); i Aram. betyder det ligefrem stange; men i Arab. نَجِسَ *impurus et spureus fuit (eg. contactus)*. — نَجَسَ (*nagas'*) *excitavit feram, compulit camelos*; intr. *citus, celer et festinus fuit*. Det tilsvarende hebr. נָגַשׁ bet. *stimulavit, impulit, adegit ad laborem, ursit*, hvoraf Partic. נָגַשׁ *stimulator, Driver*, nemlig ¹) Æseldriver; ²) Slavedriver, Slavefoged og Tyran; æth. *negûs* Konge.

Cfr. den indog. Rod *nagh* stikke, bore f. Ex. *νύσσω (νύχ-ιω)* stechen, stacheln, bohren, *νύχμα* Stich; germ. *nagan* osv.; se ogsaa Roden *nak* naa, træffe paa: *nanc-iscor (nactus)*, germ. *nah, ná* osv. (Fick).

خَلِيفَة

Det arab. *chalifa*, der siden Muhammeds Tid blev den alm. Benævnelse paa den øverste Hersker, forekommer ikke i

noget af Søstersprogene i denne Bet., men Stammeverbet חָלַף (*halaf*) bruges i dem alle i flere forskjellige Betydninger, der tildels synes vanskelige at forene, hvorfor Fürst og Andre opstille to el. tre forskjellige Stammer af Formen חָלַף. Nærmere betragtet vise de dog alle et umiskjendeligt Slægtskab og lade sig uden synderlig Vanskelighed forklare af en og samme Grundbet., naar man kun gaar ud fra den rigtige, i Verbet selv foreliggende Betydning og ikke opstiller saadanne vilkaarlige Grundbetydninger, hvoraf næsten ingen af Verbets virkelige Betydninger lade sig udlede, som naar Gesen. antager det for identisk med det tydske schlüpfen (*chalaf* = *shalaf* = schlupf!) og deraf vil forklare alle Verbets Bet.: cito transiit (vorüber schlüpfen), pone fuit (durchschlüpfen) osv. — De arab. Lexikografer sætte derimod den i deres Sprog almindeligste Bet. *pone fuit* som den første og oprindelige. Men deraf kunne ikke engang de øvrige arabiske Betydninger forklares, end mindre de hebraiske: fare frem osv.

Roden חָלַף (*hal* ∅: *chal*) gaar ud fra Grundforestillingen rive, nemlig ¹⁾ rive fra hinanden, kløve, adskille (rupit, fidit, separavit); bryde igjennem (perrupit, penetravit, perforavit); ²⁾ rive bort, rive ud (rapuit, eripuit, evulsit); ³⁾ afrive, guide, kradse; cfr. Betydningsudviklingen i europ. *rap*, *rip* (rapio, rifa, reiben) og *rup* (rumpo, rjufa, raufen).

1. حَلَّ (*halla*) ¹⁾ *fidit, perforavit, penetravit*; V. ogsaa *disjunxit* (svagere Bif. حَلَّ *halla* dissolvit; hebr. חָלַף id.); ²⁾ *separatus fuit*: ^{a)} *proprius, peculiaris fuit*, ^{b)} *solus, vacuus fuit*, fig. *pauper fuit*; heraf حَلَّ fissura in veste og acetum (gjennemtrængende); حَلَّة foramen, locus vacuus, paupertas; حَلَّ amicus intimus (*proprius, peculiaris*) og *pauper, egenus*; حَلَّ hiatus, interstitium; حَلَّ perforatus og *amicus intimus*.

2. حَلَّ (*hallâ*) *solus, vacuus, liber fuit* og deraf sola et

propria fuit alicui res; med عن: dimisit, reliquit rem (skille sig fra) og deraf praeteriit; V. se separavit ab hominum consuetudine; خلی trans. *evulsit*, resecuit, removit. — خالغ (*hala*) *extraxit*, *exiit*, *removit*. — خلس (*halas*) *rapuit*, *abripuit*; VII. se abripuit et separavit; VIII. sibi rapuit, arripuit. — خلس (*halas*) *eripuit*, *exiit*, *exsolvit*, *expedivit*, *liberavit*; arab. intr. solutus, liber fuit*) og deraf purus, merus fuit; II. solvit, liberavit, servavit. Saaledes vel ogsaa خال (*hâl*) *servavit*, *custodivit*, *curavit* og *observavit* (s. V.); خائل administrator opum, *custos rei* og *famulus*, *servus* (eg. *servator*, *custos*), خال administrator, *dominus* og *avunculus* (*curator*, *custos*). — خلط (*halat*) *irrupit*, *irruit*, *incidit* in aliquem, *immiscuit* se *hominibus*; tr. *commiscuit*, *perturbavit*. — خلد (*halad*) eg. *penetravit*, *perforavit* og deraf alm. *permansit*, *perennis fuit*, cfr. خرق *penetravit* og *permansit* og lat. *perpetuus* (durchgängig); deraf خلد 1) talpa og inauris (a perforando); 2) *perennitas*, *aeternitas*; hebr. חלד talpa, חלדו vita, hic mundus (Varighed). — خلج (*halag*) *rive*, *rykke*: 1) *evulsit*, *extraxit*, *traxit* cet., 2) *movit*, *agitavit* (*rykke*) og intr. *palpitavit* *membrum* (Rykning, Trækning). — خلغ (*halak*) *afrive*, *gnide*, *glatte*, *laevem* et *aequabilem* *fecit*, deraf 1) *berede*, *danne*: *finxit* (ogsaa *ingere*, *opdigte*, *lyve*); 2) *gjøre* *lige*, *uddele* i *lige* *Dele* (*Portioner*); اخلف *laevis* et *aequabilis* (*petra*), hebr. חלף *glat*, *subst.* *glat* *Sten*; خلاق *portio plena*, חלף *Del* og *Lod*. — خلب (*halab*) *rive*, *kradse*, *kløre*, *kløve*: *vulneravit* *unguibus*, *momordit*, *fidit*; *fig.* *rive* *med* *sig*, *henrive* (*rapuit*), *decepit* *verbis* et *fefellit*; خلب *Klo* og *Leverlap* (efter dens *Form*, s. *Dietr.*).

*) Om denne første arab. Bet., der mangler hos Freyt., s. Fl. i Allg. Lit.-Zeit. 1838, Ergänzungsbl. No. 20, S. 158.

3. Hertil slutter sig nu af sig selv *خلف*, חָלַף (*halaf*) *fidit, penetravit, perforavit*. Grundbetydningen foreligger klart i חָלַף Jud. 5, 26: *perforavit tempora*, og Iob 20, 24: *perforat eum arcus (sagittis missis)*; heraf خَلِيف ^a) *sagitta multum acuta* (o: aktivt: *penetrans, perforans*); ^b) *in medio fissa vestis (passivt)*; hebr. חָלַף וְחָלַף og rabb. חָלַף וְחָלַף *culter*; — heraf de hebr. og aram. Betydninger: *pertransiit, pervasit, transiit osv.* — Af Grundbegrebet kløve, skille udvikler sig videre Betydningen: *adskille sig, afsondre sig*: ¹) *skille sig fra, gaa bort*: *خلف عن أصحابه* *abiit a sociis suis, reliquit eos* (= *خلا* med *عن*, No. 2); ²) *adskille sig, være forskjellig, anderledes, forandre sig*; ^a) *خلف* *mutatus fuit (odor, sapor), corruptus fuit, خلف* *distortus, scaevus fuit cet.*; VIII. *diversus et varius fuit, dissensit*; חָלַף *mutatus fuit, Piel og Hif. trans. forandre, skifte, vevle: mutavit, permutavit vestes cet.*; cfr. hebr. חָלַף *skille, adskille* med arab. *بدل* *permutavit*; især ^b) *skifte med En, afløse ham (paa Post), indtræde i hans Sted, følge efter ham*: arab. *خلف أباہ* *vicarius patris sui fuit, successit patri, og substituit, resarsit vestem parti detritae aliam substituens; spec. vox* *til igjen, vox* *efter (om nye Skud)*: חָלַף *reviruit, succrevit*; arab. *خلف الفاكهة بعضها بعضا* *fructus unus alterum secutus est*; heraf *خلف* *diversus, خلف* *discordia*; חָלַף וְחָלַף *Skifte, Forandring, især Skifte, Afløsning paa Post, alternae vices cet.*; חָלַף *mutatio og deraf vice, loco anstatt. Deraf i Arab. alm. post venit, pone fuit*; ¹) *خلف* *quod loco alicujus rei datur* (= חָלַף *vice, loco hvad der skifter med Noget o: træder i dets Sted, følger paa det*) og deraf ²) *qui post venit, successor*; *خلف* *post veniens, quod pone est, pars posterior, og som Adv. og Præp. pone, post.* — Heraf kommer da ogsaa خَلِيفَة (*halifa*) *vica-*

rius, successor, nemlig خَلِيفَةُ رَسُولِ اللَّهِ successor legati dei : Muhammeds = det senere opkomne أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ de Troendes Behersker.

I Formen er det et Verbaladjektiv *halif* (succedens) med Femininendelsen *a* (at) og betyder ligesom det identiske hebr. חליפה eg. noget Skiftende, Afvexlende, Efterfølgende, saa at Femininet efter vor Opfatning staar som Neutrum. Araberne derimod, som intet Neutrum kjende, forklare deslige Former saaledes, at Femininendelsen indlægger i Verbaladjektivet det almindelige substantiviske Begreb Noget, en Ting, og derved forandrer det fra Adjektiv til Substantiv: noget Vexlende, en vexlende Ting; deraf baade den abstrakte Bet. i Hebr.: mutatio Skifte, Afvexling (som צִפְרָה Lidenhed, eg. noget Lidet, af צָפַר liden, s. Ew. § 166 a), og den konkrete: en skiftende Ting, f. Ex. et Sæt Klæder til Skifte, især en Ting, som stadig skifter, hvis stadige el. eiendommelige Hverv det er at skifte, afløse el. succedere, hvorved den saakaldte مُبَالَغَة (Forstærkelse i Betydningen, Casparis Gram. § 306, 2. Anm.) fremkommer; og herfra overføres det endelig ogsaa paa en Person, hvis eiendommelige Hverv (Embede) det er at vikariere el. succedere. S. Fl. Beitr. z. arab. Sprachkunde 1870, p. 247 f.

Den her omhandlede Rod חל er forøvrigt kun en svagere Biform af R. חר *har* (arab. حَرَّ og حَرَّ) rive, kradse, nemlig ¹⁾ rive fra hinanden, sønderrive, kløve, trænge igjennem: حَرَّ (*harra*) fudit, dissecuit, dissolvit, laxavit; حَرَب og حَرَبَف (*harab*) fudit, laceravit, perforavit og diripuit, vastavit; حَرَع (*hara'*) fudit, diffregit; حَرَق (*harak*) laceravit, penetravit, permeavit og permansit; حَرَم (*haram*) disruptit, fregit, fudit. ²⁾ rive, ridse, kradse: حَرَط حَرَس (*harat*) scabit, rasit, incēdit, insculpsit; حَرَس (*haras'*) incēdit, insculpsit, sul-

cavit, aravit; *חרש* = *חרש*, *חרס* (*haras*) scabit; *חרץ* (*haras*) incidit, vulneravit og fodit; *חרص* tilskjære, danne, fingere; *חרף*, *חרף* (*haraf*) decerpit osv.

Identisk med den semit. Rod *חר* *har* (*char*) og *חר* er den indogerm. Rod *ghar* (*χαρ*) rive, ridse, kradse, hvoraf ¹⁾ skr. *ghar* fricare reiben, gr. *χαράω* (*χράω*) ritzen, *χρίω* einreiben; ²⁾ skr. *har* rapio, adipiscor (Curt. 181, 185); cfr. det udvidede *ghars* kratzen, rauh machen, intr. rauh sein, starren: skr. *gharsh* kratzen, wund und rauh machen; gr. *χέρσος* starr, *χιραλέος* rauh, lat. *hirs-utus*, *horridus* ο: horsidus (s. Fick) med det semitiske *חרץ* (*haras*) incidit, vulneravit, *חרص* (*haras*) laceravit, fidit cutem, *חרס* og *חרש* (*haras*) vulneravit unguibus; intr. *asperâ cute fuit* (rauh), II. *asperum reddidit* osv.; — samt det gr. *χαράσσω* (*χαραγ*) kradse, ridse, saare, spalte, fure, pløie med de ovenanførte semitiske Ord.

Almindelige Bemærkninger om de semitiske Rødder.

Efterat vi nu have gennemgaaet de enkelte Ord for Herre og Fyrste, vil det være hensigtsmæssigt noget nærmere at belyse og begrunde den her gennemførte Theori om de tokonsonantiske Rødder, skjønt det egentlige Bevis for dens Berettigelse maa søges i den foregaaende Afhandling selv. Beviset for, at to givne Stammer udgaa fra en fælles Rod, er nærmest af rent empirisk Natur ο: maa fremgaa umiddelbart af Betragtningen af disse Stammer selv, og Bevisførelsen maa hovedsagelig gaa ud paa at eftervise, at den bilittere Røds Grundbetydning ogsaa er Grundbetydningen i de trilittere Stammer, der indeholde samme formelle Rodele-

ment. Naar den bilittere Rods Betydning kan paavises at gaa igjennem en Flerhed af Stammer, der indeholde denne Rod forøget med et tredie Bogstav, saa er man ifølge Sagens Natur berettiget til at antage et Slægtskab mellem disse Ord og altsaa henføre dem til et fælles formelt Grundlag; men dette Grundlag kan ikke være noget andet end den for dem alle fælles formelle Bestanddel σ : de to Konsonanter, som de alle indeholde, og som da udtalt med en Vokal udgjør Roden.

Men her møder os nu den egentlige Hovedindvending mod den hele Theori, nemlig den Paastand, at man i Semitisk overhoved ikke kan tale om tokonsonantiske Rødder uden som rene Abstraktioner. Begrundelsen af denne Sats sammenfattes almindelig i to Hovedargumenter. Det første er, at ingen semitisk Stamme kun bestaar af 2 Konsonanter, men at alle tilhøbe opvise tre, og disse trekonsonantiske Stammer skal da være de eneste virkelige Rødder. Men denne gamle Paastand, der oprindeligt skriver sig fra de jødiske Grammatikere, er nærmere seet kun en gammel Vildfarelse; thi om end Stammernes Trikonsonantisme er den almindelige Regel, saa gives der dog hele Rækker af Stammer, der faktisk kun opvise to, som פַּר *par* (arab. *farr-a*) fregit; aram. פַּרְפַּר *parpar* (arab. *farfar-a*) fregit osv. I den redupl. Form *par-par* falder det af sig selv i Øinene, at Grundformen er *par* og ikke kan være nogen anden; her er det ligefrem umuligt at opstille en trekons. Rod. Og at det samme er Tilfældet med *par* (*farra*), at det andet *r* i *farr-a* osv. er fremkommet ved en Fordobling af anden Radikal, der betegner det første Tilsvang til Rodens Udvidelse til en trekons. Stamme — ganske paa samme Maade som det trilittere *katab* simplest udvider sig til quadrilitterum ved at fordoble 2den el. 3die Radikal: *kataba* og *katabba* (arab. *iktabba*, aram. *katbeb* osv.), — det erkjendes nu ogsaa temmelig almindelig; der er neppe længer

Nogen, som træster sig til at opstille en oprindelig Rod af Formen *parr* eller *parar*. Men da nu enhver semitisk Rod i Regelen forekommer i disse Former (*parr* el. *parpar*), som 'ar (arab. 'arra) og 'ar'ar commovit; nas (arab. nassa) og nasnas propulit; mal og malmal gnide osv. gennem alle Rødder: saa lader følgelig den Paastand sig ikke mere opretholde, at de sem. Rødder kun optræde i trekonsonantisk Form.

Den anden Grund, der anføres mod de tokonsonantiske Rødder, er den, at Vokalen i en saadan Rod ikke lader sig bestemme, da den antagne bilittere Rod faktisk kun optræder i fuldt færdige Ord (Verber og Nominer), hvor Vokalen tjener til Dannelsen af Verbet eller Nominet som saadant (f. Ex. בַּר *bar* udsondre, rense; intr. være ren; בֹּר *bor* Renhed) og altsaa maa abstraheres, naar man vil finde den virkelige Rod; men ved saaledes at borttage den for Verbet (*bar*) og Nominet (*bor*) eiendommelige Vokal (a og o), borttager man overhoved al Vokallyd og dermed enhver Mulighed for en Udtale, og der bliver kun en død Abstraktion tilbage, et Konglomerat af Konsonanter (*br*), der naturligvis som saadant aldrig har haft noget selvstændigt Liv, altsaa aldrig været nogen virkelig Rod. Dette Argument, som mærkelig nok ogsaa Friedr. Delitzsch accepterer i sine «Studien über indogerm.-semitische Wurzelverw.» (Leipzig 1873) Side 36 ff., maatte jo konsekvent føre til, at ogsaa de trilittere Stammer, som man dog uden Videre lader gjælde som «Rødder», ophørte at være levende Rødder, eller med andre Ord, at de semit. Sprog maatte tillægges den ganske besynderlige Egenhed, at der i dem overhoved slet ikke kunde blive Tale om Rødder; thi ogsaa den trekonson. Stamme כַּתב *katab* optræder jo ligeledes kun som fuldt færdigt Verbum (*katab*) eller Nomen (*katab*), og naar man tager de for Verbet og Nominet eiendommelige Vokaler bort, har man ogsaa her kun det vokalløse *ktb* tilbage, der er ligesaa dødt som det tokonson.

br osv. Naar Dr. Delitzsch, som selv har sat sig den Opgave at fremstille de oprindelige semit. Rødder, gjentager den gamle Paastand, at vi vel kunne paavise de gjennem alle Stammer gaaende Rodkonsonanter, «aber unfähig, diesen Consonanten vocalische Aussprache beizugeben, durch die sie sich sofort zu einer speciellen grammatischen Form hinneigen würden, müssen wir uns mit diesen Consonanten begnügen, wodurch freilich die semit. Wurzeln zu blossen Gedankendingern und unsprechbaren Lautconglomeraten herabsinken» (S. 37), saa har han dermed i Virkeligheden lagt sig selv en uoverstigelig Hindring i Veien. Dersom denne Tale om Umuligheden af at finde Rodvokalen virkelig holdt Stik, vilde dermed de af ham selv opstillede «Rødder» paa Forhaand være dømte som døde; thi en saadan «usprekbares Gedankending» som *ktb* er væsentlig jevngod med en sprachliches Unding.

Men Sagen er, at hele dette Ræsonnement er i høi Grad skjævt og misvisende; det indeholder kun forsaaavidt et Moment af Sandhed, at den semit. Rodvokal ikke holder sig saa uforandret gjennem alle Former af Stammen, som Tilfældet gjerne er i Indogermanisk, da saavel Verbalbøiningen som Nominaldannelsen væsentlig foregaar ved indre Vokalforandring; det anførte *bar* (*barra*) heder i Passiv *burra*; de deraf dannede Nominer *bir*, *bur* (*bor*) osv., medens f. Ex. den græske Rod *λυ* gaar uforandret saavel gjennem Passiv (*ἐ-λυ-θην*) som Nominet (*λυ-τός*, *λυ-σις*), fordi Bøiningen og Ord-dannelsen her sker ved Hjælp af Endelser, uden Vokalforandring. Men fordi man altsaa vel kan sige, at *a* i det anførte Ex. er Verbets eiendommelige Vokal (*bar* rensé), *i* og *u* (*o*) derimod Nominets Vokal (*bir* puritas, pietas, *bor* puritas), følger saa deraf nødvendig, at man for at finde Roden maa borttage alle disse Vokaler, ligesom man i Indogerm. maa borttage Endelserne *θην*, *τος* osv. for at finde Roden *λυ*?

Det vilde dog være at drive sin Stræben efter Lighed med det Indogerm. vel vidt; ja de indogerm. Sprog vilde selv nedlægge den bestemteste Indsigelse mod en saadan Behandling. Ogsaa blandt disse Sprog gives der som bekjendt nogle, der danne Verbalformer og Nominer ved indre Vokalforandring; jeg skal blot minde om saadanne germaniske Verber som *faran*, *fôr* med de deraf dannede Nominer *far*, *færr* osv. Her tænker jeg nok, at man med Grund vilde protestere mod den Lære, at ingen af disse Vokaler (*a*, *o* osv.) skulde faa Lov til at gjelde som Rodvokal, men at de samtlige maatte «borttages» for at give en Rod *fr!* At Vokalerne her optræde som bevægelige Elementer (Bøinings- og Orddannelsesmiddel), udelukker dog ikke Muligheden af, at en af dem ogsaa kan være Rodvokal, og Forandringen kan i og for sig ikke gjøre det umuligt at udfinde, hvilken af disse Vokaler der er den oprindelige, saa sandt blot denne Forandring ikke er rent regellos, men følger bestemte Love. Naar jeg saaledes blot kjender den simple Lov om Aflyden *a* til *o*, saa ved jeg med det samme, at Imperf. *fôr* er fremgaaet af *far*, og at *færr* igjen er dannet af dette Imperf. Ligesaa i Semitisk: naar jeg kjender den ligesaa simple Lov, at det trans. Verbum konstant har Vokalen *a*, og at det passive og intrans. Verbum dannes deraf ved at forandre *a* til *i* og *u*, hvoraf da videre afledes Nominer paa *i* og *u* med intrans. Betydning, saa ved jeg ogsaa, at *par* (arab. *farr-a*) og *parpar* (*farfar-a*) er den oprindelige Form, hvoraf pass. *furr-a* og *furfir-a* er afledet; og naar jeg saa af *parpar* (fregit), *par* (fregit, erupit), *par* (juvencus), *furra* (pass.) osv. uddrager Roden **par** (arab. *far*), saa er denne Rod uimodsigelig ligesaa levende og ligesaa fuldt berettiget som hvilkensomhelst indogerm. Rod. Og ligesaa: naar jeg af *bar* (separavit, removit, purgavit), pass. *burr-a*, intr. *barir-a* (purus, verax, pius fuit), og de intrans. Nominer

bir (pietas, veracitas), *bor* (puritas) uddrager Roden **bar**, saa er den ligesaa levende, som den germ. Rod *far* er levende i *faran*, *fôr*, *færr* osv.

Der er følgelig hverken fra Konsonanternes eller Vokalerne Side Noget til Hinder for at opstille semitiske Rødder som *par*, *bar* osv. nedigjennem alle Verbalstammer. Det indrømmes derfor ogsaa nu almindeligere, at man har at anerkjende tokonsonantiske Rødder ikke blot i de redupl. Stammer (*par-par*) og i Stammer som *par* (*farr-a*), men ogsaa i alle de saakaldte svage Stammer σ : Stammer, der foruden de to fælles Konsonanter kun bestaa af «svage» Bogstaver som \aleph (= ^{\prime}), ^{r} (j) og ^{v} (v), da disse i Betydning kun umærkelig modificere den i de to stærke Bogstaver indeholdte Rødbetydning og desuden ofte falde ganske bort, saa at her den eg. Rod og Kjerne aabenbart ligger i de to stærke Konsonanter.

Anderledes skal det derimod forholde sig med de stærke Stammer σ : saadanne, hvori ogsaa det tredie Bogstav er en stærk Konsonant som k, t, p osv.; disse opstilles endnu af Mange som oprindelige trilittere Rødder, da disse Bogstaver paa Grund af sin stærke og selvstændige Lyd ikke skulle kunne være blotte modificerende Tillægsbogstaver (Determinativer) til en opr. tokonsonantisk Rod; *parak* skal saaledes være en oprindelig og selvstændig Rod, ikke afledet af *par*. Men hvad Betydningen angaar, saa vil man ved en nærmere Betragtning af saadanne Stammer ofte ligefrem nødes til at indrømme, at k, t, p osv. som tredie Stammebogstav ikke afficerer Rødbetydningen væsentlig anderledes end de svage (, j, v). Naar *par* betyder fregit, erupit, *parpar* id.; *para* og *para(j)* erupit, prorupit; *parah* prorupit; *parak* fregit, disruptit; *parak* fregit, rupit, separavit; *parag* diffidit, aperuit, separavit; *parat* rupit, disruptit, — saa kan der fra Betydningen ikke hentes nogensomhelst Berettigelse til at stille de

stærke Bogstaver i et andet Forhold til Roden end de svage. Naar derfor Dr. Delitzsch siger (S. 68): «dass den starken semit. Stämmen dreiconsonantige Wurzeln zu Grunde liegen, ist eine unbestreitbare Thatsache», saa er denne Sats meget mere ikke blot i høi Grad bestridt, og det af de grundigste Forskere som Fleischer o. A.*, men seet fra Betydningens Side maa den betegnes som ganske uholdbar. Det staar da kun tilbage at undersøge, om de stærke Bogstaver i formel Henseende indtage en anden Stilling til de to foregaaende Rodbogstaver, saa at man af den Grund ikke kan skille dem fra Roden, men maa lade dem gjelde for radikale. Det vil være let at paavise, at de ogsaa i denne Henseende staa paa lige Linie med de svage.

Spørge vi nemlig, paa hvilken Maade Roden voxer ud til Stamme, saa ville vi finde, at den allerførste Udvidelse fremkommer derved, at Roden (*par*) gaar over til Verbum (*para*) ved Tilføielse af et *a*, der er den for Verbet i dets Grundtid (Perfektum) eiendommelige Endelse, som dog kun i Arab. og Æthiop. har holdt sig regelmæssig (*farfar-a* og *farr-a*), medens det Hebr. og Aram. vel viser enkelte Levninger af den (s. Ewald § 137 b), men i Regelen har afstumpet den, hvorved Verbet (Perf.) atter falder ganske sammen med Roden (*par* fregit). Af denne Form *para* dannes nu samtlige trilittere Stammer, idet en hvilkensomhelst tredie Konsonant slutter sig til den med *a* udvidede Rod. Paa lignende Maade udvides ogsaa den indogerm. Rod (som *par*) nærmest til *para* ved Tilføielsen af et *a*, som Fick (969) anser for identisk med det, hvorved Præsensstammen dannes; men idet dette indog. *para* nu gjøres til Thema for nye Stammer, opfattes det som en sekundær Rod og bringes derved ind under den for en Rod almindelig gjel-

*) senest af Philippi i Morgenländ. Forschungen (1875) S. 86 ff.

dende Enstavelseslov, hvorved det mister sin oprindelige Rodvokal og bliver til *pra*, der igjen kan forlænges til *prâ* (πρη); det er navnlig Græskens, som oftere har bevaret Formen *para*, der danner det nødvendige Mellemed mellem Roden *par* og det sekundære *pra*; cfr. *ἄν-εῖν*, *ἄνα-τος* og *δνη-τός*. Det semitiske *para* undergaar derimod aldrig en saadan Forvandling, men beholder sin oprindelige Rodvokal uforandret ved Dannelsen af sekundære Stammer. Saaledes dannes nu nærmest de svage Stammer *para'*, *paraj* og *parav* (*parâ*) ved at udtale et *Alef* (◌: spiritus lenis) el. et *j* el. *v* efter det udlydende *a*; men ganske paa samme Maade dannes ogsaa de stærke Stammer *parak*, *parak*, *parag*, *parat* osv., idet det stærke Determinativ (k, g, t) forbindes med Roden *par* ved Hjælp af det samme *a*. Af Roden *sak* (skjære, stikke) dannes nærmest שׂכָּה *sakâ* (*sakaj* og *sakav*, cfr. שׂכַּחַהּ), aram. סַכָּי og סַכִּי (*s°kâ s°kâ*) se, skue, indse (pag. 6); arab. سَكَا (*s°akâ*) stikke (مشكاة foramen) og smerte; men ligesaa dannes *saka'* stikke (سكاعة spinosa planta) og smerte; *sakar* punxit, confodit, inivit; *sakam* momordit (stikke) og corruptit largitione (bestikke), belønne osv.; *sakar* eg. stikke (سَكَّرَ) og praemio donavit cet.; *sakal* (سَكَلَ) stikke, punktere, figuravit; intrans. kokettere (figurere), hebr. שׂכַּחַהּ, aram. סַכַּח (*sakal*) indse, være klog; סַכַּךְ (*sakan*) skjære, saare, skade (Vulg. vulnerare, LXX *κινδυνεύειν*); cfr. indog. *ska* (= *sak*) og *skan* skjære, saare, skade; *ski* se, vide (scire) og *sku* (*skav*) skue (Fick³ 235 fl.). Det vil heraf sees, at der heller ikke i den Maade, hvorpaa de stærke Konsonanter føies til Roden, ligger nogensomhelst Grund til at erklære dem for mere radikale end de svage.

Er det saaledes godtgjort, at der ingen Grund er til at anse Stammer som *parak*, *katab* for mere oprindelige Rødder end de svage Stammer *para'* osv., saa bliver det et for-

holdsvis underordnet Spørgsmaal, om denne trilit. Stamme oprindelig har haft Tostavelserformen *katab* eller Enstavelserformen *katb*. Da Stammen ogsaa opviser den sidste i den abstrakte Nominalform *katb* (Skriven), saa ere begge Dele i og for sig mulige. Forskjellen bliver da kun den, at naar man gaar ud fra Tostavelserformen som den første, saa forklares den trilittere Stammes Udvikling af Roden bedst saaledes som ovenfor er gjort: Determinativet træder til den med *a* udvidede Rod *par* (para-k); den trilittere Stamme bliver da nærmest og umiddelbart Verbalstamme: *parak* fregit, *katab* scripsit; og den svarer formelt nærmest til en indogerm. Stamme som *prak* (af para-k); cfr. *πελε-ν* (*πέλεκυς*) ved Siden af *πλαν*, af R. *πελ* (*par*, Curt. 150). Gaar man derimod ud fra *katb* som Grundform, saa træder Determinativet uden Vokal til Roden *kat*, *a* i *katab* er da senere trængt ind i Stammen, og Formen svarer til indogerm. Stammer som *park* osv. Valget mellem disse to mulige Grundformer kan i sidste Instants kun bestemmes af, hvilken af dem der bedst forklarer alle andre Former af Stammen. Jeg kal nu i Korthed søge at paavise, at alle Verbets Hovedformer og de deraf dannede Nominer let og regelmæssig lade sig udlede af Verbet (*katab*), men at de fleste af dem ikke kunne udledes af Formen *katb* uden Brud paa anerkjendte Love for Vokalforandringen.

Gaa vi da ud fra Grundformen *katab*, saa er denne den konstante Form for det trans. aktive Verbum i dets Grundtid (Perf.), og deraf dannes da de øvrige Verbalformer væsentlig ved indre Vokalvexel.

¹⁾ Saaledes dannes først af det trans. *katab* de intrans. Perfekta *katib* og *katub*, idet *a* i anden Stavelse forandres (svækkes) til de for de intrans. Verber eiendommelige Vokaler *i* og *u*, som arab. *ħazin* (Perf. *ħazin-a*) tristis fuit, hebr. *kabed* gravis fuit; *ħasun* pulcher fuit, hebr. *ħaton* parvus

fuit osv. ganske regelmæssig. Her optræder nu den anden Vokal som den for Verbet karakteristiske *o*: den, der ved sin Vexel betegner dets Karakter som trans. el. intrans., medens Rodvokalen (*a* i Roden *kat*) endnu holder sig ren og uforandret; saaledes altid i Arab. I Hebr. og Aram. begynder vel Rodvokalen allerede her at fordunkles, fordi disse Sprog have tabt Evnen til at holde en kort Vokal i aaben Stavelse, hvorfor den i Hebr. forlænges (*kā-tab*, *kā-teb*) og i Aram. afstumpes til den dunkle Halvlyd: *kʰtab* osv.; men dette er, som almindelig anerkjendt, en senere hebræo-aram. Eiendommelighed; den opr. fælles-semit. Perfektstamme er *katab*, intrans. *katib* og *katub*. Først i Passiv, der ligeledes dannes ved Vokalerne *i* og *u*, maa ogsaa Rodvokalen vige for den ene Passivvokal: *katib*. — Af disse Perfektstammer dannes saa videre en hel Række Nominer med de tilsvarende Vokaler: ^{a)} *nomina concreta*. Af det trans. *katab* dannes Nominet *katab*, hebr. *kāfāb*, der eg. er Particip (skrivende), men almindelig kun bruges som Adjektiv; af det intr. *katib* Nominet *katib*, hebr. *kātēb* (Part. og Adj.) som *hazin* tristis, hebr. *kābēd* gravis; og af det intr. *katub* Nominet *katub* som *fakuh* rerum divinarum et juris peritus, hebr. *kāfōn* parvus osv. Heraf videre ved Vokalforlængelse: *katib*, *katūb*, *kātīb* til Betegnelse af den, der gjør eller lider Noget. — ^{b)} *nomina abstracta*, der i Arab. ogsaa bruges som Infinitiver. Ogsaa her dannes nu vistnok Former som *kātāb*, forlænget *katāb* og femin. *katāba*; *kātīb*, *katīb*, *katība*; *katūb* og *katūba*. Men den simpleste og mest yndede Form for det abstrakte Nomen er dog Enstavelsesformen *katb*, *kitb* og *kutb*, hvor Verbets karakteristiske Vokal trænger ind i Rodstavelsen (*kat*) og derved, forsaavidt den er forskjellig fra Rodvokalen, bringer denne til at vige. Dette samme Fænomen, at den karakteristiske Vokal (i 2den Stavelse) kastes tilbage i første Stavelse, viser sig

regelmæssig i alle lignende Tilfælde, nemlig hvor 2den Radikal af en eller anden Grund bliver hvilende eller falder bort, hvor Ordet altsaa antager Enstavelsesformen, og følgelig den ene Vokal maa falde ud. Saaledes dannes af *mavet* (dø), idet det svage *v* falder bort, ikke *mat*, men *met* o: det bortfaldende *v* tager ikke sin egen Vokal (*e*) med sig, som man nærmest skulde vente (*ma*-[*ve*]t); men som den karakteristiske Vokal i Formen *mavet* holder *e* sig og fortrænger Vokalen i første Stavelse; ligesaa opstaar af *havif-ta* (frygte) *hif-ta*, af 'avör (lyse): 'ör, af *tavul-ta*: *tulta*. Og paa samme Maade dannes af stærke Stammer Formen *kitab* af *katib* i samme Bet. som denne; saaledes staar *kirn* = *kārin* (conjunctus, compar); *kism* = *kasim* (portio, pars divisae rei); og *kutl* = *katil* (multum occidens) osv. Det samme sker nu ogsaa her: paa Grund af disse Abstrakters Tilbøielighed til at lægge hele Ordets Vægt og Tone paa første Stavelse maa 2den Radikal blive hvilende (vokalløs), men da dens Vokal er den karakteristiske, saa kan den ikke falde bort, men kastes tilbage i første Stavelse og fortrænger dens Vokal. Saaledes opstaar *katb* som nomen abstr. af *katab* (hebr. *kātab*); *kitab* som nomen abstr. af *katib*, men sjelden brugt som Infinitiv (f. Ex. *fakih*, Infinitiv *fikh* sapiens fuit), da det intr. *katib* i Regelen danner sin Inf. af Imperfektstammen (se nedenf.); og *kutb* som nom. abstr. af *katub*, som *safil* og *saful* humilis fuit, *sift* og *sufi* humilitas; *hasun* pulcher fuit, *husn* pulchritudo. Enstavelsesformerne *katb*, *kitab* og *kutb* kunne altsaa forklares af *katab*, *katib* og *katub* ved regelmæssig Lydovergang; cfr. den hebr. Inf. *ketob* (af Imperfektstammen), der foran Suffix bliver *kotb* osv.

²⁾ Af Perfektstammen dannes dernæst den anden semitiske Tid Imperfektum ved en ny Vokalvexel, der er analog med den germaniske Aflyd. Af det trans. Perf. *katab* dannes Imperfektstammen *katub* (og *katib*), og af det intrans. Perf.

katib omvendt Imperfst. *katab*, saa at Modsætningen mellem de to Tider betegnes ved de modsatte Vokaler (*a-u*, *a-i* og *i-a*), medens kun det intr. *u* bliver uforandret i Impf. Denne Imperfektstamme viser sig reneſt i de afledede Konjugationer, ſom VII.: *in-katab*, Impf. *jan-katib*; III. *kātab*, Impf. *ju-kātib*; II. *kattab*, Impf. *ju-kattib* osv. I første Konjugation (Kal) falder derimod Vokalen efter 1ste Radikal bort, idet første Radikal ſkal danne en lukket Stavelse med Præformativet (Personsmærket *ja*, *ji* osv.): *jak-tub*, omtrent ſom i *ἐκλή-θην* for *ἐ-καλη-θην* (af *καλε*), *gign-o* for *gi-gen-o* (af *gen*). Impf. af *katab* bliver ſaaledes *jaktub*, hebr. *jiktōb* (cfr. germ. *faran*, *fōr*), eller *jaktib*; Impf. af det intr. *katib* bliver *jaktab* (cfr. germ. *bindan*, *band*) osv. Den ſamme Forkortning af Stammen indtræder forøvrigt ogsaa i Perf., hvor ſamme Stavelsedeling fordres, ſom IV. *ak-tab* af *katab* og Præformativet *a*.

Af Imperfektet dannes nu videre: ^{a)} Imperativ ved at bortkaſte Imperfektets Personsmærke (*ja* osv.), hvorved eg. fremkommer Formerne *ktub*, *ktib* og *ktab*; men diſſe Former ere ſaadan i ſin Nøgenhed umulige for et ſemit. Organ, og maa for at kunne udtales nødvendig antage en Vokallyd i første Stavelse; i Hebr. og Aram. hjælper man ſig med Halvvokalen, og Imperat. lyder der *k^etub*, *k^etōb*, *k^etab*, medens det Arab., ſom mangler denne Lyd, udtaler en kort Vokal (i eller u) foran første Radikal, hvorved Imperat. bliver *uktub* (af *jaktub*), *iktib* (af *jaktib*) og *iktab* (af *jaktab*). — ^{b)} Infinitiv (nomen abstractum); ſaaledes altid i Hebr., f. Ex. Perf. *katab*, Impf. *jiktob*, Imper. *k^etob* og Inf. *k^etob*; intr. Perf. *kateb*, Impf. *jiktat*, Imper. *k^etab* og Inf. *k^etab*. Det Arab. kan danne ſin Infinitiv ligesaa vel af Perfekt- ſom af Imperfektſtammen, ſom *vazan*, Impf. *jazin*, Infin. *vazn* og *zina*; det første er i Almindelighed Tilfældet i første Konjugation

som *katb*, *kutb* (s. ovenfor). Af Imperfektstammen dannes arab. Infin. regelmæssig kun af det intr. Verbun *katib*, Impf. *jaktab*, Infin. *kātab*, hvor Imperfektstammen optræder ren og uforkortet (*katab* = hebr. *k'tab*).

Vi have nu paavist, at saavel Verbets øvrige Former som de af Verbet afledede Nominer i sine Hovedformer udvikle sig af Grundformen *katab* ved en indre Vokalförändring, som i al sin Mangfoldighed dog følger bestemte Love og navnlig træffer sidste Vokal i Stammen, medens den første (Rodvokalen) i Regelen holder sig uforändret og først fortrænges i Passiv og i de abstrakte Verbalnominer, der saaledes, ligesom de efter sin Betydning er den yderste Abstraktion af Grundbegrebet, saaledes ogsaa efter sin Form danne den yderste Afstumpning af Grundformen.

Vil man derimod omvendt gaa ud fra den abstrakte Form *katb* som den oprindelige, saa vinder man vistnok en Grundform, der ser ud som en Rod, men af hvilken de øvrige Former ikke regelmæssig lade sig udlede. Fra Grundformen *katb* kunde man vistnok komme til Verbet *katab* ved Antagelsen af en sekundær Stammevokal *a* paa lignende Maade som ogsaa *kitb* kan udtales som *kitab* og *kutb* som *kutub* el. *kutab*, idet det antager en Hjelpevokal for at lette Udtalen. Men ikke at tale om det Betænkelige i den herved statuerede Betydningsudvikling, idet man gik ud fra Abstraktet og deraf udledede Verbet (*katab*) og de konkrete Nominer (*kātāb* osv.), saa er der for det Første den Ting i Veien, at ikke alle trilittere Stammer optræde i Formen *katb*; mange danne sit Verbalnomen i en anden Form (*katāb*, *katīb* osv.), og her maatte man da forudsætte en Grundform, som intetsteds optræder levende. Men dertil kommer, at Formen *katb* selv i de Stammer, hvor den virkelig forekommer, kun optræder som nomen abstr. af Verbet i dets transitive Betydning, medens

det i de intrans. Betydninger danner Former som *kitb* og *kutb*. Nominet *katb* staar ganske i samme Forhold til den trans. Verbalform *katab*, som Nominerne *kitb* og *kutb* til de intrans. Former *katib* og *katub*. Skal altsaa *katb* gjelde som «Rod» for *katab*, saa maa ogsaa *kitb* gjelde som Rod for *katib* og *kutb* som Rod for *katub*; men herimod reiser der sig uovervindelige formelle Vanskeligheder; thi af *kitb* og *kutb* kan man ikke udlede Verbalformerne *katib* og *katub* ved Hjelp af den antagne sekundære Stammevokal *a* (som *kat-a-b* af *katb*); det vilde her give *kitab* og *kutab*, hvilke som Verbalformer ere umulige. For at komme til de virkelig brugelige Verbalformer (*katab*, *katib* og *katub*) maatte man antage: ¹⁾ at Rødderne *katb*, *kitb* og *kutb* konstant skjød sin Vokal frem i sidste Stavelse og blev til *ktab*, *ktib* og *ktub*, hvilke Former ligeledes ere umulige, og disse Former maatte da forat blive til Verber ²⁾ antage en sekundær Vokal i første Stavelse (*katab*, *katib*, *katub*), der havde den for en saadan Hjelpevokal uforklarlige Egenskab at kunne holde sig uforandret gennem de fleste øvrige Former, medens de formentlige Rodvokaler stadig forvandlede. Ved at gaa denne Vei kom man saaledes paa alle Punkter til at maatte forudsætte usemitiske Former.

Af den her givne Udvikling følger da, at Verbalstammen (*katab*) er den første Form, hvori den trekonsonantiske Stamme optræder levende, og at altsaa de semitiske Trilittera fra første Færd have Tostavelsesform. Dette har man at anerkjende som en Grundeiendommelighed ved de semit. Stammer som *katab*, *parak* osv. i Sammenligning med de tilsvarende indogermaniske som *prak* osv. Erindre vi imidlertid, at ogsaa det indogerm. *pra* er fremkommet ved Forkortning af *para* (Fick 969), saa bliver Forskjellen mellem det indog. *prak* og det semit. *parak* tilsidst dog kun den, at den trilittere Stamme i de indogerm. Sprog viser en afgjort Tilbøielighed

til at antage Formen af en sekundær Rod (Enstavelsesformen), hvoraf saa nye Stammer dannes, medens den semitiske Stamme bliver, hvad den oprindelig var: en Verbalstamme (*parak*), hvoraf de nye Verbal- og Nominaldannelser umiddelbart fremgaa ved Vokalforandring, uden ydre stammedannende Tillæg. — Forøvrigt mangler der jo hellerikke i Indogerm. Exempler paa, at Roden ved Udvidelsen bevarer sin oprindelige Form (*par-a*), hvorved den trillittere Stamme ogsaa i Formen bliver ganske lig den semitiske; og det er atter her Græsken, som oftere har bevaret Gjennemgangsformen *para*, i Stammer som *χαρα-γ* (*χαράσσω*) af Roden *χαρ* (indog. *ghar* reiben); *παλα-ν* (*παλάσσω*) af Roden *παλ*, *παρ* ved Siden af *πρα-ν*, *παρ-ν* (s. Curt. 260); *ταρα-χ* (*ταράσσω*) af *ταρ*, ved Siden af *τραχ* i *τέ-τρηχ-α* (*ἑράσσω*), *τραχυς* (597); *τέμα-χ-ος* ved Siden af *τμήγω* af Roden *ταμ*, *τεμ* (200); *σφάραγ-ος* og *ἀ-σπάραγ-ος* ved Siden af *σπαργ-άω* og *sprag* af *spar* (cfr. Fick).

Og omvendt kan ogsaa den semitiske Stamme *katab* undtagelsesvis antage Formen af en sekundær Rod, nemlig i det sjeldne Tilfælde, at der af den virkelig dannes en ny Stamme (de saakaldte Quadrilittera), som arab. *fartak-a* af Stammen *parat* (arab. *farat-a*), *harbaka* af *harab-a* osv.; her optræder *parat* som Thema for den quadril. Stamme og tvinges derfor til at antage Enstavelsesformen (*fart-a-k*); men dette er en sjelden Undtagelse, da Sproget i Almindelighed bliver staaende ved Trikonsonantismen som den sidste Udvidelse, og *parat* bliver staaende i sin oprindelige Stammeform uden at gaa over til sekundært Thema.

Naar Dr. Delitzsch, som selv opstiller bilittere Rødder for de svage Stammer og for de stærke Stammers Vedkommende indrømmer, at kun de to første Stammekonsonanter indeholde det egentlig betydningsfulde Element, medens den

tredje kun modificerer Grundbetydningen (S. 69), desuagtet ikke vil lade disse to første Bogstaver gjælde for den oprindelige Rod, men tror at maatte indrømme Stammen *katab* en ligesaa oprindelig Existent som Roden *kat*, saa er det fornemmelig to Grunde, som bestemme ham. Den første er den gjennem hele hans Afhandling gaaende Stræben efter at finde fuldstændig Lighed mellem de semit. og indog. Rødder; og som han da i de svage Stammer har fundet det søgte Analogon til de tokonsonantiske indog. Rødder, saaledes vil han i de stærke Stammer finde Modstykket til de af ham (S. 33) opstillede trekonson. indog. Rødder (S. 42); den semit «Rod» *barak* (lyne) skal da være = den indog. Rod *bhrak* (blinke), semit. *satak* = indog. *stak* (S. 71); semit. *satah* = indog. *stag* (72) osv. Men denne Grund falder mere og mere bort, jo mere almindelig man kommer til den Erkjendelse, at oprindelige trekons. Rødder ogsaa i de indogerm. Sprog høre til de meget tvivlsomme Størrelser. Ogsaa for disse Sprogs Vedkommende maa man nok sige, at den Tid er forbi, da man ansaa Lydkomplexer som *starg*, *strag*, *strang*, *sparg* (Del. 33) for oprindelige Rødder, og selv de forsigtigste Mænd som Curtius o. A., der ingenlunde kunne beskyldes for nogen Tilbøielighed til at opløse Rødderne i forsvindende Atomer, hvad Fick unægtelig ikke er fri for, ere dog enige deri, at ogsaa Stammer som *starg*, *star* osv. udgaa fra en kortere primær Rod *sta* (s. Curt. 191 f.). — Den anden Grund, som Del. anfører S. 69 f., er den, at man ingen Ret har til at anse de trilit. Stammer som Udvidelser af bilit. Rødder, førend man kan forklare det tredje Bogstav (Determinativet). Men denne Fordring kan ligesaa lidt anerkjendes her, som man anerkjender den for de indog. Sprogs Vedkommende. Ogsaa der er man jo endnu meget langt fra at kunne «forklare» Determinativerne; ja man er hidtil saa lidet paa det Rene med Hensyn til deres

Oprindelse, at det eneste Sikre, som derom hidtil er sagt, er hvad Curt. (67) udtaler: at vi slet Intet vide derom; men dette hindrer dog hverken ham eller Andre i at anerkjende Determinativerne for senere Udvidelser af en ældre Rod (Zur Chronol. d. indog. Sprachf. S. 25 ff.). Fick gjør vistnok et Forsøg paa at forklare dem, men ogsaa han maa dog for flere af dem bekjende, at de endnu ere uforklarlige; og den Forklaring, han giver af enkelte, kan neppe kaldes meget sandsynlig, som naar han f. Ex. forklarer Determ. *k* som en Levning af den inchoat. Præsensdannelse *sk*. Og endnu mindre sandsynlig bliver den, naar man ser, at det samme Determ. *k* optræder vel saa hyppig i Semitisk, hvor man aldrig har haft noget Præsens paa *sk*. I Semitisk kan overhoved enhver Konsonant anvendes som Determinativ, og dette synes her at maatte gjøre alle saadanne Forklaringsforsøg ganske haabløse. Det Rigtige turde vel tilsidst blive slet ikke at ville underlægge hvert enkelt Determ. en selvstændig Betydning; thi om man end kunde antage, at Determ. som א, ר, ק, ז, ח, ט, טו osv. opr. var ident. med Pronominalrødderne 'a, ja, na, la, ka, pa, ta osv., saa er dog disse Pronominers opr. demonstrative Kraft (den, der, da, nu) her saa afsvækket, at det neppe mere er gjørligt at vindicere hvert enkelt af dem en særegen Betydning.

Medens det saaledes tør ansees for godtgjort, at de trillittere Stammer baade efter Form og Betydning lade sig henhøre til bilittere Rødder, saa bliver det et ganske andet Spørgsmaal, som ikke maa forvexles hermed, hvorvidt det altid kan lykkes at forklare alle de Stammer, der have de to første Konsonanter tilfælles, ud af en eneste tokonsonantisk Rod, eller om Betydningen fordrer Opstillingen af to el. flere enslydende Rødder. Undertiden kan dette vise sig nødvendigt eller dog raadeligst, og stundom kan Sagen stille sig tvivlsom.

A priori lader der sig intet Andet sige derom, end at det i og for sig ikke er utænkeligt, at et Sprog fra først af kunde frembringe to enslydende Rødder med grundforskjellig Betydning; dog tør man vel antage, at sund Sprogsands saavidt muligt vilde søge at undgaa den derved fremkomne Tvetydighed. Paa den anden Side siger det sig selv, at det er raadeligere at dele en Rod i flere end at statuere altfor usædvanlige Betydningsovergange. I de her behandlede Rødder har jeg søgt at belægge alle mindre sædvanlige Overgange med sikre Analogier saavel af de semit. som af andre Sprog. Og idethele vil det vise sig, at den her forsøgte Forklaring af Stammerne ud af en fælles Rod ikke har medført dristigere Betydningsovergange end den ældre Methode, der opstillede enhver trekonsonantisk Stamme som en selvstændig Rod. Jeg tør f. Ex. tro, at man ikke under hele Roden *nas* vil finde en eneste saa voldsom Overgang som de, Gesen. ser sig nødt til at statuere blot for at forklare den ene Stamme *nasah*; cfr. ogsaa R. *hal* (*halaf*) o. a.

Om den her forsøgte Sammenligning mellem semitiske og indogerm. Rødder har jeg ikke meget at tilføie; jeg haaber, at den for den kyndige Læser vil tale for sig selv. Det er vistnok ikke længe siden, at det blandt indogerm. Sprogforskere næsten gjaldt for et Axiom, at der ikke existerede fjerneste Slægtskab mellem disse to store Sprogfamilier. Da Rud. v. Raumer for nogle Aar siden forsøgte endel, vistnok tildels uholdbare Sammenligninger, blev hans Forsøg meget skarpt tilbagevist, bl. A. af den bekjendte Aug. Schleicher. Denne Fordom vil dog uden Tvivl efterhaanden vige for det stigende Kjendskab til disse Sprog og den lettede Adgang til Oversigt over deres samlede Ordforraad, i hvilken Henseende Ficks Ordbog for de indogerm. Sprogs Vedkommende danner et uvurderligt Hjælpemiddel. Om de her sammenlignede Rødder

vil jeg kun sige, at Ligheden i de fleste Tilfælde synes mig for iøjnefaldende til at kunne afvises; som Ex. kan anføres Rødderne *ar*, *gab* (*gaf*) og *kab*, *har* (*ghar*), *mar* og *mal*, *sar* og *sal*, *sa*, (*sta*), *par* (*far*) osv., der med fuldstændig Lighed i Form opvise en saa gennemgaaende Overensstemmelse i Betydning og Betydningsudvikling, at mange indogerm. Ord, som dog uden Modsigelse udgaa fra en fælles Rod, ikke paa langt nær vise en saa slaaende indbyrdes Overensstemmelse. Og mere bør man dog billigvis ikke forlange for at anerkjende Slægtskabet. Naar det blandt et Antal Rødder som de her behandlede viser sig, at den overveiende Flerhed er fælles semitisk-indogermanisk, saa synes der ei længer at kunne være Tanke om at forklare dette af Tilfældighedens Spil. Men det vil ikke være vanskeligt blandt et hvilket som helst Antal andre Rødder at paavise et lignende Forhold; og Dr. Del. har paavist det for en ikke ganske ubetydelig Række af Ord.

Men medens saaledes Slægtskabet mellem de egentlige Rødder synes utvivlsomt, gjelder det ikke i samme Grad om de ved Determinativer dannede Stammer. Vistnok findes ogsaa her undertiden Overensstemmelse, saaledes *marak*, *marag*, *marad* = indogerm. *mark*, *marg*, *mard*; *satak* og *satar* = *stak* og *star* osv.; men dette er dog forholdsvis sjældnere. Dels forekommer det nemlig, at det samme Determ. i de to Sprogfamilier modificerer det fælles Grundbegreb i forskjellig Retning, dels mangle de tilsvarende Determinativdannelser ganske i den ene Sprogfamilie, og navnlig falder det strax i Øinene, at de semit. Sprog vise en langt større Mængde af saadanne udvidede Stammer end de indogerm. Af *par* dannes saaledes *parak*, *parak*, *parag*, *parah*, *param*, *parat*, *parat*, *parad*, *paras* osv. hele Alfabetet igjennem, forsaavidt ikke Vellydshensyn ere til Hinder, medens det Indogerm. mangler de fleste af disse sekundære Dannelser.

Da man nu ikke kan antage, at de indog. Sprog gennemgaaende skulde have tabt saa mange af de opr. fælles Determ., saa kan dette Fænomen kun forklares ved at antage, at Determinativdannelsen vel er begyndt i den fælles Periode, men at den dog for den største Del er foregaaet efter Adskillelsen, hvorved da de to store Grene have gaaet en noget forskjellig Vei, idet navnlig de semit. Sprog, som ved Trekonsonantgrænsen hindredes i at bygge Stamme ovenpaa Stamme (som *sia, star, starg, strag, strang*), til Erstatning derfor maatte danne sine Stammer ved saameget flere parallelle Determinativer (*satak, satah, satar, satal, satam* osv.). — Det vil forøvrigt let indsees, at dette indeholder et nyt og vægtigt Argument mod Dr. Dels Anskuelse, at Determinativerne skulde være ligesaa oprindelige som Roden, idet de ved selve Rod-dannelsen skulde have fulgt med som et modificerende Efter-slæng til den tokonsonantiske Rod (s. Del. S. 34).

Semitisk Register.

	S.	Side
אגד		50
Rod 'ad אגד, אדרת, אדרת, arab. אד, אדא, אד osv.		8
אדון Herre		7—11
אדון אדינא		9, 10
R. 'am אמם, אמנה, אמון, אמר, אמ, אִם osv.		46 ff.
'amîr imperator		48
'imdm antistes, rex		47
'umm mater, princeps		48
אמל		40
R. 'ar ארר, אור, אר osv.		68
ארב		23
ארז arab. 'arîz og 'arîz princeps		27
R. 'as אשש, אשה, אס, אסא osv.		28
'as dominus		28
ב.		
R. ba באא, בוא, בא, בא, בא osv.		16
R. bah בהה, בהל, בהק osv.		14 f.
R. ba בעא, בעבע, בעד, בעה, בעע, בער, בעע, בעע osv.		13 f.
בעל Herre		11—16
R. bar ברר, בר, בר, בר osv.		85
ג.		
R. gab גבב, גוב, גבה, גבח, גבל, גבן, גבע, גבר, גב osv.		19 f.
גבר Herre, Helt		21
R. gad גוד, גוד, גוד, גוד osv.		50
ד.		
R. dan דון, דון, דון osv.		9 f.
ה.		
הדר		8
הלל		69
ו.		
R. vaz וזא, וזי, וזי osv.		27
vazîr Vezir		28

ה.	
R. <i>hal</i> חלל, חלד, חלף, חלץ, חלק, חלץ, חלץ osv.	77 f.
<i>halifa</i> Chalif	79 f.
R. <i>har</i> חרט, חרס, חרף, חרץ, חרש, חר, חר osv.	80 f.
ז.	
יסד	30
יש	28
ישט	33
כ.	
R. (<i>kab</i>) כבד	26, 27
ל.	
R. <i>lam</i> למ osv.	41
מ.	
8	
R. <i>mal</i> מל, מלץ, מלך, מלט, מלח, מור, מלא, מלמל, מלל osv.	38 ff.
Konge מלך	37, 40 f.
R. <i>mar</i> מר, מרק, מרץ, מרט, מרה, מרד, מור, מורר osv.	34 ff.
Herre מרא	37
R. <i>mas</i> מס, משה, משה, מוש, משש osv.	45
unctus, Christus, princeps משיח	45
R. <i>mat</i> מט, משל (מש) osv.	42 ff.
Hersker משל	44
R. <i>mat</i> מט, מת, מתק, מתח, מוחה, מוח osv.	45
נ.	
R. <i>nag</i> נג, נגש, נגף, נגע, נגה, נגה, נגב osv.	74 f.
Foged, Tyran נגש	76
Fyrste נגוד, נגיד	49 f.
R. <i>nad</i> נד, נדה, נדב, נוד, נודד osv.	55 f.
Fyrste נדוב	56
R. <i>nas</i> נש, נשה, נשב, נשא, נשק, נשא, נסע, נסה, נסס osv.	52 f.
Fyrste נשיא	51
R. <i>nas</i> נס, נצה, נצב, נוצ, נוצץ osv.	54 f.
Sangmester מנצח	55
ש.	
R. <i>sad</i> שד, שדר, שיר, שדר, שדר, שדר, שד osv.	29 ff.
Herre שדר	31
R. <i>sah</i> שיה osv.; arab. <i>saih</i> Scheich	57
R. <i>sat</i> שט, שטח, שוט, שטן, שטה, שט, סטר, סט osv.	33 ff.

Indogermanisk Register.

	Side
<i>ἀγαθός, ἀγαδός</i>	51
R. <i>ad, id</i> (ἀδρός, οἰδάω, eitr)	8
R. <i>am, im</i> (amma, aman, aemulor, imitor, imago)	49
R. <i>ar</i> (ἀρά, arnômi, ὄρνυμι)	69
R. <i>as</i> (esse, asti, os)	28
R. <i>βα, βασιλεύς</i>	43
R. <i>bha</i> (bhâmi, φαίνω, φημί, fari)	16
R. <i>bhar, bhur, bhru</i> (ferus, furo, ferveo, brennan)	17, 63
R. <i>dam</i> (dominus)	59
R. <i>gabh</i> (gab, gabalus, gibber)	21
R. <i>gadh</i> (ganda, nodus, Knoten)	51
R. <i>ghar, har</i> (χείρ, χραύω, χρίω, herus, hirsutus)	41, 81
R. <i>kap, kubh, kuyr</i> (capio, κῦπτω, κῦφος, κυφή)	22
Kaptein 51. — konung 46. — <i>κύριος</i>	37
R. <i>mar, mal</i> (morior, mola, malan, marco osv.)	42
<i>marmar</i> (μορμύρω, murmuro)	35
<i>mål, Maal, mæle</i>	39
R. <i>mat, math, mad</i> (madeo, mando)	45
R. <i>nagh</i> (νύσσω, nagan)	76
R. <i>nad</i> 57. — R. <i>nas</i> (ναίω) 53. — nasus	52
R. <i>par</i> (περάω, pario, faran, πόρις, far, pars)	18
praetor	48
R. <i>ra</i> (ratis, remus, ro)	69
R. <i>rabh</i> (rabhas, rabo, robur)	23
R. <i>rag</i> (rego, rectus, rex)	44
R. <i>sad</i> (sedeo)	29
R. <i>sak</i> (seco, securis, sahs, séh, séhan)	6
R. <i>sar, sal, sval</i>	59 f., 62, 64
<i>sarbh</i> (sorbeo)	63
R. <i>sparg, sprag</i> (sprëcan, sprechen)	40
R. <i>sta, star, starg</i> (sto, sterno, stringo)	29
tribunus	46
<i>τύραννος</i>	15 f.
vir, víras, ἦρως	37

Trykfeil.

Side 17 L.	6 f. n.	laes	principes
- 27 L.	14 f. o.	-	durissimi
- 32 L.	4 f. o.	-	dominus
- 62 L.	6 f. o.	-	traxit

ULB Halle
000 785 458

3/1

D: Da Zoo

